

ULU TANRININ ADI VƏ YADI İLƏ

AŞIQ ƏDƏBİYYATI

BİRİNCİ CİLD

MÜƏLLİF

AŞIQ : SƏLCUQ ŞƏHBAZİ

İCRA HEYYƏTİ

- 1 - Doktor Əhməd Hkimi pur: Folklor şünas
- 2 - Seyyid Əbbas Səccadi: Şair və musiqi şünas
- 3 - Huşəng Cavid: Folklor şünas
- 4 - Aşiq Hüseyn Əsədi: Musiqi şünas
- 5 - Əhməd Əsədi: Folklor şünas
- 6 – Məmmədخان Soltanov : Filologiya üzrə fəlsəfə doktoru,
- 7 - Aşiq Yədulla Eyvəzpur : Ustad Aşiq
- 8 - Fərrux Mehdiqur : Musiqi şünas və Sazbənd
- 9 - Musa Nəbioğlu : Azərbaycan Aşıqlar Birliyinin sədr mavinisi
- 10 - Aşiq Səttar Babayi: Musiqi şünas və Sazbənd
- 11 - Əkbər Həmidli: Folklor şünas
- 12 - Əkbər Səttari : Ədəbiyyat və Tarix Döndürü
- 13 - Hüseyn Əslan : Ustad Ədəbiyyat
- 14 - Fərşad Cəhil əmirani: Editçi
- 15- Aşiq Çingiz Biriya : Ustad Aşiq
- 16 - Aşiq Hidayət Mehri: Ustad Aşiq
- 17 - Şəhbaz Şəhbazi: Girafik və Cild işləri
- 18 - Aşiq Səlcuq Şəhbazi Müəllif və İrand Musiqi Evində
İran Aşıqlarının Sədri

KİTABIN İÇİNDƏKİLƏR

Nümrə	Kitabın Ünvanları	Səyfə
1	Ön sözlər	5
2	Aşıq sənətində ustad və şagird ənənəsi	13
3	Aşıqlar məclisi necə açır və bağlayır	14
4	Haqq, Dədə və yaradıcı aşıqlar	18
5	Disketə dastan danışan aşıqlar	19
6	Ümumi aşıq havaları	21
7	Balaban musiqi aləti	24
8	Ustad balaban ifaçıları	25
9	Qaval musiqi aləti	26
10	Şərqi Azərbaycanda aşıq sazı	27
11	Aşıq Çayxanası (Draxdın)	29
12	Şərqi Azərbaycanda aşıqlar və dastanlar	30
13	Qərbi Azərbaycanda Aşıq Musiqi Məktəbi	77
14	Şah sevən, Savə Həmədan Aşıq Musiqi Məktəbi	93
15	Zəngan Aşıq musiqi məktəbi	97
16	Türkmən Baxşı ədəbiyyatı	103
17	Aşıq sazı bağlayan sazbəndlər	108
18	Aşıq heykəli	109
19	Aşıqların şəkilləri	251
20	Farsca tərcümə	116

AŞIQ GÖRDÜYÜN ÇAĞIRAR

Əziz oxucular, bu kitabı yazmaqda mənim məqsədim aşıq ədəbiyyatını qoruyub saxlayan Haq aşıqları, dədə aşıqları və aşıq ədəbiyyatının keşiyində duranları və bu haqda yazıb-yaradan, çalib-oxuyan ustad sənətkarları gələcək nəsillərimizə tanıtmadır.

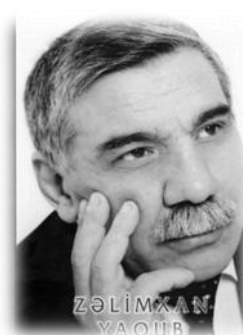
Bu mədəni işin əsl səbəbkarı da Azərbaycan Respublikasının İran İslam Respublikasındakı Fövqəladə və Səlahiyyətli səfiri cənab Cavanşir Axundov olmuşdur.

Mən bu kitabı yazmaqla vətənə və sənətə borcumun bir hissəsini qaytara bildiyimi hesab edirəm.

Müəllif : Aşıq Səlcuq Şəhbazi-Tehran 2014

DƏDƏ QURBANİ

KITAB HAQQINDA MÜTƏXƏSSİSLƏRİN FİKİRLƏRİ ZƏLİMXAN YAQUB

Xalqımızın min illərlə formalaşan ozan-aşıq sənətini həmişə diri və duru saxlayan ozanlarımız zaman-zaman cəmiyyətdə, xalq içində, el arasında ən böyük hörmətə layiq görülüblər. Dədə, Ozan, Ustad kimi böyük şərəf və nüfuz sahibi olublar. Bizim ozan yerişli, dədə duruşlu, bəy, bəyzadə geyimli sənətkarlarımız olub və onları görəndə xalq qürur hissi keçirib ki, bu, mənim xalqımın sənətkarıdır. Digər sənət sahələri ilə müqayisədə inamla demək olar ki, xalqa ən yaxın olan, onun nəbzini tutan, onunla bir süfrədə çörək yeyən ozan-aşıqlardır. Bu gün Azərbaycan sazının möcüzəsi dünyanı ayağa qaldırmaqdadır. Aşıq sənətinin zaman-zaman formalaşan zəngin ənənəsi var və mədəniyyətimizin canlı daşıyıcıları olan aşığılarımız dünyanın hər yerində bu sənəti layiqincə təmsil edirlər. Bu sənətin yayılma coğrafiyası da olduqca genişdir. Bu gün müstəqil Azərbaycan Respublikası ilə yanaşı, İranda, Türkiyədə, Gürcüstanda, Orta Asiya respublikalarında, Dağıstanda və Rusiyanın bəzi digər vilayətlərində fəaliyyət göstərən böyük aşığılar ordusu var. Dünyanın harasında yaşamasından asılı olmayaraq bütün aşığıların həyat və yaradıcılıqlarının öyrənilməsi, ayrı-ayrı bölgələrdə bu sənətin özəlliklərinin tədqiq olunması vacibdir. Bu mənada ustad aşığı Səlcuq Şahabzinin araya-ərsəyə gətirdiyi bu kitab böyük əhəmiyyət daşıyır. Sırr deyil ki, bu gün Arazın bu tayında İranda fəaliyyət göstərmiş və bu gün də fəaliyyətdə olan aşığıların heç də hamısı haqda müfəssəl məlumat yoxdur. S.Şahabzinin böyük zəhmət hesabına üzə çıxardığı bu kitab isə bu sahədəki boşluğu aradan qaldıracaq. Təqdirəlayiq haldır ki, bu, kitabda aşığıların həyat və yaradıcılıqları ilə yanaşı, aşığı sənətinin nəzəri məsələlərinə, aşığı ədəbiyyatına, sazbəndlərə, balabançılara da geniş yer verib. Ustad aşığı Səlcuq Şahabzinin gördüyü bu xeyirxah işi yüksək dəyərləndirir və ona yeni-yeni uğurlar arzulayıram.

Zəlimxan YAQUB,
Xalq şairi,
Azərbaycan Aşıqlar Birliyinin sədri

AŞIQ SƏLCUQ ŞƏHBAZİNİN**“AŞIQ ƏDƏBİYYATI”****ADLI KİTABI HAQQINDA****RƏY****Məmmədخان Soltanov****Filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent.**

Azərbaycan xalqının solmaz bədii düşüncə sərvəti, poetik təfəkkürü-müzün əzəli bölümü olan aşiq yaradıcılığı tarixi həyat təcrübəsindən süzülüb gələn, esetik gözəllik xəzinəsi sayılan mənəvi kamillik məktəbidir. Bu saz-söz boxçasının mənəvi mənəvi dünyamıza təsiri, qəlbimizə işiq ruhumuza aydınlıq gətirməsi, ilk növbədə, onun bədii məziyyətləri, xusussən dil tərkibi ilə müəyyinləşir. Xalqın əqidəsinə, məsləkinə xidmət edən aşiq yaradıcılığı məhz dilinin zənginliyi, uslubi rəngarəngliyi ilə seçilir. Xalq dilinin gözəlliyi səlisliyi rəvanlığı və poetikası aşiq yaradıcılığında daha qabarıq, daha açıq bir şəkildə üzə çıxır. Bu poeziyada Azərbaycan dilinin söz xəzinəsindən yüksək bacarıq və məharətlə istifadə edilmiş, zəngin və rəngarəng emosional-uslubi çalar və boyalar, son dərəcə əsrarəngiz və maraqlı məcazlar, bənzətmələr, bədii təsvir və ifadə vasitələri yaranılmışdır.

Aşiq ədəbiyyatı xalqımızın milli sərvəti bədii söz xəzinəsi, yüksək mədəniyyət abidələridir. Mədəniyyət və incəsənət sahəsində əsas zəhmət sahələrindən biri də şifahi şəkildə yaranıb ərsəyə gələn aşiq ədəbiyyatı nümunələrini - xalqımızın bu solmaz bədii düşüncə sərvətini toplamaq, yazıya almaqdır. Bu iş böyük, bacarıq və yüksək fədakarlıq tələb edir. Məhs Aşiq Səlcuk Şəhbazinin bu sahədə başladığı işdə əsl qəhrəmanlıq, öz xalqına, millətinə məhəbbətdən doğan fədakarlıq hesab etmək olar. Onun “**aşiq ədəbiyyatı**” bizə doğma dilimizdə yaranan aşiq ədəbiyyatı, bu ədəbi abidələri yaradan aşıqlar haqqında geniş məlumat verir. Bu, bizim tariximizdir, sokökümüzdür, milli mentalitetimizin parlaq təəcəssümüdür.

Aşiq Səlcuq Şəhbazi öz üzərində böyük bir zəhmət yükü götürmüş və işin öhdəsindən bacarıqla gəlmişdir. Onun bu işi böyük bir tədqiqatın hələ başlanğıcıdır və biz inanırıq ki, İran aşiq ədəbiyyatının geniş şəkildə işiq üzü görməsi üçün Aşiq Səlcuq Şəhbazi əlindən gələni edəcəkdir. Bu böyük tədqiqat işində bizdə sənətkara böyük uğurlar diləyir və ondan daha böyük nailiyyətlər gözləyirik.

QORXMAZ TOFİQOĞLU

Güney bir saz-söz mühiti kimi həmişə diqqətimi cəlb edib. Bu yerlər haqqında əlimə düşən ən qısa həcmli yazını belə böyük bir mənbə ovqatıyla oxuyub bilgilərimə yeni nə-sə əlavə etməyə çalışmışam. Heç şübhəsiz ki, şifahi xalq ədəbiyyatımızın ən zəngin qolu olan dastanlarımızın şahı – “Abbas və

Gülgəz” dastanı da bu mühitdə pərvəriş tapıb və neçə-neçə ustad aşığın nəqli ilə ”ətə-qana dolub”. Sonrakı mərhələdə də bu yerlərdə böyük dastanlar və o dastanlara qol-qanad verən dastançı aşıqlar meydana çıxdı. Səlcuq Şahbazi məhz o ustadlardanır ki, dastanlarımızı, bu vəsiləylə mədəniyyətimizi, adətlərimizi və dilimizi yaşadır. Xalq üçün bundan böyük xidmət ola bilməz.

Bu mərhələdə Şahbazi xidmət yönümünü formaca dəyişsə də, onun məzmunu əsla dəyişməyib. O, ədəbi tribunanın böyük təsir imkanlarından uğurla istifadə edərək güney oxucusuna ədəbi dünyagörüşün formalaşması, eyni zamanda milli-mənəvi dəyərlərimizin təbliği yolunda bir mayak kimi yol göstərir. Aşiq Səlcuq Şahbazinin güney aşıqları haqqında min bir zəhmətlə yazdığı bu kitabı həssas oxucular kimi, mən də yüksək qiymətləndirirəm.

Ustad, çıxdığınız bu uzun və mənalı yolunuz uğurlu olsun.

Qorxmaz Tofiqoğlu, folklorşünas, İTV-nin “Ozan məclisi” nin aparıcısı.

Bakı 10.11.2013

Musa Nəbioğlu

Azərbaycan Aşıqlar Birliyinin sədr mavini,
“Ozan dünyası” jurnalının baş redaktoru

Aşıq Səlcuq Şəhbazi Azərbaycan Respublikasında kifayət qədər tanınan bir sənətkardır. 2010-cu ildə Bakıda keçirilən I Beynəlxalq Aşıq Festivalında və digər rəsmi tədbirlərdə İrandan gəlmiş aşıqlar qrupuna başçılıq edib. Necə deyərlər, bir sənətkar, ustad aşıq kimi burada onun çoxsaylı pərəstişkarları var. Oxucuların ixtiyarına verilən bu kitab isə onun respublikamızda həm də yeni keyfiyyətdə - araşdırmaçı folklorşünas kimi də tanınmasına xidmət edəcək. Böyük zəhmətin bəhrəsi olan bu kitabda S.Şəhbazi milli-mənəvi sərvətimiz olan aşıq sənətinə, onun keçdiyi yola ayna tutmağa çalışır. İndiyədək cənublu aşıqları ancaq televiziya ekranlarından, radio dalğalarından tanıyanlar bu kitab vasitəsi ilə onlar haqda daha ətraflı bilgiler əldə etmək imkanı qazanır. Aşıq sənətinin keçdiyi tarixi yola nəzər salan müəllif klassik və müasir dövr aşıqların həyat və yaradıcılığından, ustad-şeyird ənənəsindən, aşıq şeirinin müxtəlif formalarından, sazın kök və pərdələrindən, hansı pərdənin hansı nota uyğun olmasından söhbət açır, əhatəli izah verir. Saz havalarının təsnifatının verilməsi isə kitabın əhəmiyyətini daha da artırır. Aşıq sənətinin bütün sahələrinə ayna tutmağa çalışıb müəllif. Burda klassik aşıqlarımız, ustad-şeyird ənənəsi, aşıq şeirinin müxtəlif formaları, saz havalarının təsnifatı, hansı havanın hansı kökdə ifa olunması, sazın pərdələrinin təsnifatı və bu pərdələrin hansı nota uyğun gəlməsi, sazbəndlər, balabançılar, qavalçalanlar haqda geniş məlumat verilir. Ayrı-ayrı aşıqların tərcümeyi-halı ilə yanaşı onların yaradıcılıq nümunələrinin, söylədikləri dastanlardan parçaların verilməsi də kitabın əhəmiyyətini artırır. Kitab aşıq sənətini, folklorumuzu öyrənən tədqiqatçılar və bu sənətə gəlmək istəyən gənclər üçün xüsusilə böyük əhəmiyyət daşıyır. Ustad aşıq Səlcuq Şəhbaziyə tutduğu bu xeyirxah yolda uğurlar arzulayıram. İnanıram ki, o, gələcəkdə daha böyük tədqiqat işləri ilə bizləri yenə də sevindirəcək.

AŞIQ SƏLCUQ ŞƏHBAZİ

Salam verib bir məclisə varanda,
Yaxşı əyləş, yaxşı otur, yaxşı dur.
Dindirəndə kəlmə-kəlmə cavab ver,
Görən desin bərəkallah, yaxşıdır. “ Xəstəqasım”

Çox hörmətli oxucular, bu kitabda söhbət aşiq ədəbiyyatından gedir. Mən istəyirəm ki, aşiq və aşiq ədəbiyyatı ilə daha yaxından tanış olaq və gələcək nəsillərimizə tanıtdıraq. Bu sənətdə bizim ulularımız həddindən artıq çox olub, Dədə Qorqud başda olmaqla Aşiq Abbas və Dədə Qurbani zamanından bəri qalan sənədlər Aşıqlardı – bu Haqq, Dədə və ustad aşıqların hər birinin ayrılıqda sinəsinə bir böyük söz xəzinəsi demək olar. Çox hayıf ki, get-gedə və bir-birinin ardınca, gözümüz görə-görə bu dahiləri əldən veririk. Mən elə hesab edirəm ki, biz hər saatda aşiq ədəbiyyatına aid bir neçə kitabxanayı öz əlimizinən və bilə-bilə torpağa basdırırıq.

Bəsdə bu durub-dayanmaq, gözümüz görə-görə bu qədər böyük bir varlığı əldən vermək. Mən bu ədəbiyyatı belə görüb başladım bu qalan aşıqların bir hissəsinin sinəsində nə varsa, onları yazıya alam və onları bir məktub eyliyəm. Ona görə ki, axı, bu aşıqların hər tək-təkinin sinəsi bir mənbə və canlı sənəddir. Sabah bunların heç birinə əlimiz çatmayacaqdır. Mən bu sənəti və bu ənənələri davam etdirən aşıqların gücünə arxalanıb danışiram. Dünyanın motəbər muzeylərində saxlanılan kitablar və əlimizdə olan canlı sənədlər var, yəni bu aşıqlarımızın hesabına və onlara əsaslanaraq deyirəm ki neçə min il bundan əvvələ qayıda bilirik! Yüz il bundan əvvələ qədər “Folklor” kəlməsi heç bir kitabda gözumüzə dəymirdi. Bu kəlmənin yerinə bizlər “adət-ənənə” kəlməsini işlətmişik. Deməli, bizim folklorumuzun neçə min illər tarixi var. Hər yanda folklardan söhbət olanda biz də öz dastanlarımızdan danışa bilərik. Misal üçün, Dədə Qorquddan sonra aşıqlığın güclü qolu olan Dirili Dədə Qurbanidən başlamalıyıq. Dədə Qurbaninin fəlsəfəsinin binövrəsi folklorda məna tapır. Folklor iki kəlmədən təşkil olunmuş dünya şöhrətli bir varlıqdı: (folk) yəni millətlə (lore) elm, fayda və düşüncə deməkdir. Elmin, düşüncənin xüsusən aşıqlığın bünövrəsi Dədə Qurbanidi, Qurbanini hərtərəfli tanımaq üçün mən elə Dədə Qurbanidən bir əhvalat danışiram, siz özünüz qiymət verin. İki hökmran – biri Şah İsmayıl və biri Səlim Paşanın məruf Çaldıran döyüşündə Dədə Qurbani gedir Səlim Paşanın yanına ki, cəngi dayandırın, o məqamda Dədə Qurbani gör nə deyir:

Sən Osmanlı sultanımsan,
Xətai də şahım mənim,
Əgər çıxsan haqq sözümdən,
Tutacaqdır ahım mənim.

Dədə Qurbaninin bu bir bənd gəraylısını açıb xırdalasan neçə kitablar yazmaq olar. Dədə Qurbanidən sonra Aşiq Abbasdan danışaq.

Ustad aşıqlar və bu sahədə çalışan alimlərin dediyinə görə, “Aşiq Abbas və Gülgəz Pəri” dastanı bütün aşiq dastanlarının sultanıdır. O dastandan bir parça danışaram: Tufarqanlı Aşiq Abbas İsfahan şəhərində Şah Abbasın hüsurunda imtahan ayağındadır. Aşiq Abbasa deyirlər: Sən ki, deyirsən mən haqq aşığıyam, Gülgəz Pərinə də sənə buta veriblər, onda biz sənəin gözlərini bağlayırıq. Sonra qırx kəniz üzlərində rübənd, Gülgəz Pəri də onların arasında bir-bir bu qapıdan gəlib o qapıdan gedəcəklər. Əgər sən onların içində Gülgəz Pərinə tanıdın, onda biz də bilərik ki, doğrudan da, sən haqq aşığısan.

Bu zaman Aşiq Abbasın gözlərini bağladılar. Amma Gülgəz Pərinin də bu işdən xəbəri yoxdur. Haqq aşığı Tufarqanlı Aşiq Abbas saz sinəsində durub dayanıb. Qızlar bir-bir gəlib keçirlər. Burada haqq aşığı Abbasın qulağına ağasının səsi gəldi. Dedi: Abbas! Qorxma, sənə söz vermişəm, sən harda dara düşsən, sənə köməyə gələcəyəm və indi də sənəin yanında yam. Bu dəfə də sənə köməyim belə çatır.

Dedi: Abbas, bu məclisdə olanların hamısının gözlərində gəlib keçən qızlar Gülgəz Pəri görünəcək. Bu zaman qızların bir neçəsi gəlib keçmişdilər, Aşiq Abbas dedi: Şah, bu gələn mənim butamdı, əmr ver mənim butam dayansın. Şah əmr verib deyir: Gözəl, dayan. Bu qız dayanır. Şah deyir: Bu qızın rübəndini açın, əgər bu Gülgəz Pəri olmasa, Abbasın boynunu vurduracam. Aşiq Abbas deyir: Şah, rübəndini açmayın, icazə verin mən Gülgəz Pəriyə və bu məclisə münasib bir neçə kəlmə söz deyim, sonra qızın rübəndini və mənim gözlərimi bir yerdə açarsınız. Burda aşiq Abbasın sözlərinə diqqət eləyin, görün Şah Abbası və onun məclisindəki vəziri-vəkili dolaşmaq bir “TAM TƏCNİS” gəraylı şeiri ilə necə cansız bir heykələ bənzədir, və dolaşdırır.

Atası nan, anası nan,
Gülgəz indi, Gülgəz indi.
Atası inan, anası inan,
Gülgəz indi, Gülgəz indi.

Yarı ağılı badə gördüm,
Yarı ağılı bada gördüm,
Yarı ağ libadə gördüm,
Gülgəz indi, Gülgəz indi.

Bir işdə Abbas dayandı,
Bir işdə Abbas da yandı,
Bir iş də Abbasda əyandı,
Gülgəz indi, Gülgəz indi.

Çəkinmədən demək olar ki, bu “TAM TƏCNİS” gəraylı aşiq şeir formalarının şahıdır. XI əsrə gələndə məşhur Sarı Aşığın dəryasına çatırıq. O ucu-bucağı görünməyən dəryadan hansı yaradıcı aşiq və ya hər bir qələm sahibi, şairlər qablarını doldurmayıblar. Sarı Aşığın bayatıları başdan-ayağa hikmətdir, öyüddür, nəsihətdir. Sarı Aşıqdan sonra yazıb-yaradan aşıqların, şairlərin hansının yazdığı təcnisə ya “təxnis”lərinə dərin fikir verəndə görürsən ki, ondan Sarı Aşığın səsi gəlir. Ona görə ki, bir dörd misralı, hər misrası yeddi hecadan yazılmış bir bayatısında dünyanın ağırlığı qədər məna var. Atalarımızın min illərlə çalışıb-qazandığı, gördüyü, eşitdiyi, başlarına gələn qəza və qədərini Sarı Aşıq dörd misralı bir bayatısında necə canlandırır və onu atalar sözünə çevirir. Sarı Aşıqda olan qüdrətə bir bax. Bir bayatıda uzağı yaxınlaşdırır, layla çalır ana uşağını yatırdır, dərdlərin üstünü basdırır, qəm-kədərdən kənar edir, yolunu azanların əlindən tutub doğru-düz yola qaytarır. Diqqət edin, bir oğlu ölmüş ananın gecə yatmamasının fəlsəfəsini bir bayatıda necə canlandırır:

Mən aşığam, axşamlar,
Axşam yanar ağ şamlar.
Oğlu ölmüş analar
Necə yatar axşamlar?

Dünyanın sahibi hər bir zaman hər bir millətə öz içindən bir yol göstərən göndərib. Dinin, ədəb-ərkanın və mədəniyyətin pəncərəsindən baxanda görürük ki, Övliyalrı, Ənbiyalrı, Peyğəmbərləri, Aşıqları göndərib. Hər bir elmdə də elə belədir. Bizimdə folklorumuzu qorumaq üçün sinəsində dəryalar qədər söz yerləşən Haqq, Dədə, Yaradıcı və Ustad aşıqları göndərib. Aşıqlar bir şam kimi yana-yana türklərin folklorunun keşiyində dayanıblar ki, bəlkə bu varlığın üstünü zülmət almasın. Aşıqlar elin toyunda, bayramında xalqla deyib-gülüb, çalıb-çağırıblar. Qəmində, kədərində onlarla qaynayıb-qarışıb və dərdlərinə şəriklə olublar. Digər tərəfdən də aşıqlar bu xalqın igidlərini heç bir zaman tək-tənha qoymayıblar. Şah İsmayılın yanında Dədə Qurbani olub. Qara xanın yanında Xəstə Qasım, Koroğlunun yanında Aşiq Cunun, Seyid Cəfər Pişəverinin yanında Aşiq Hüseyn Cavan kimi aşıqların olmasının şahidiyik. XX və XXI əsrlərdə texnologiyanın gücünə insanlar Aya qədəm basıb, yer kürəsinin bu üzündə oturub o biri üzündə özünü dostunun, tanışının, övladının yanında görür. Bu texnologiya gücləndikcə bir tərəfdən insanların yaşayışına işıq və xoşbəxtlik gətirir, bir tərəfdən də bir xeyli dilləri, dinləri, adət ənənələri, mədəniyyətləri biri-birinin ardınca əllərdən alıb aparır. Bu alha-alda, bu bata-batda, baxın aşiq ədəbiyyatına, və bu əsrin yazıb-yaradan çalıb-çağırən aşıqlarına. Təxminən 1400 il bundan əvvəl “Dədə Qorqud” yığıb topladığı dastanı XXI əsrdə “Dədə Qorqud Aşıqları”nın ifasında işıq üzü görür, və bütün Türk dünyası yenidən öz tarixini vərəqləyir və öz mədəniyyəti ilə fəxr edir. Bu texnoloji böyük şəhərlərə, toy məclislərinə yol açandan sonra, toya dəvət alan camaat bir-iki saat toy məclisində otura bilmir. Az qalır beyni partlasın. Allah-Allah edir toy tez qurtarsın, bəlkə bu fəlakətdən də bu yazığın canı qurtarsın. Amma elə o qonaq Azərbaycan şəhərlərində, o cümlədən Miyanada, Zəncanda, Tarımda, Kələybərdə, Urmuyada və onların ətraf kəndlərində bu aşıqları dinliyəndə onların sazından, sözündən doya bilmirlər. Axşamdan toy məclisində oturlar ta sabah xoruz banlayana qədər. Durub getmək də istəmirlər. Toy məclislərinin bəzəyi bu aşıqlar toylarda dastanlar danışır, bəylər bəzəyirlər, aşıqlar gəlinlərə xeyir-dua verir, təriflər

yazıb, müxəmməslər oxuyurlar. Aşıqlardan başqa kimdi bu ədəbiyyatı yaşadanlar? Bu aşıqlar öz sənətlərinə o qədər arxayındırlar ki, öz ciblərinin pulu ilə dünyanın hansı nöqtəsində olur-olsun, böyük festivallarda iştirak edirlər və sazlarının səsləri aləmi bürüyür. Məsələn, 1994-cü ildə İspaniyada keçirilən festivalda aşıq Çingiz Mehdipur festivalın birinci yerini qazanır. 2012-ci ildə Rusiyada keçirilən Beynəlxalq Folklor Festivalında “Dədə Qorqud” aşıqları Aşıq Səlcuq Şahbazinin başçılığı ilə, “Festivalın Ulduzları”ndan biri adlandırılır və prezidentin medalını qazanır. Budur aşıq və aşıq sənətinin böyüklüyü.

AŞIQ SƏNƏTİNDƏ USTAD VƏ ŞAĞIRD ƏNƏNƏSİ

Əziz oxucular, əgər biz aşıq sənətində çox tanınmış ustad aşıqların hər birindən bir ədəb-ərkan sözünü bu kitaba yazsaq, onda bir kitab yox, bəlkə, bir neçə kitab yazmalıyıq. Amma bu sənətin əsas qaydalarının bir neçəsindən söz açıb və yazmağa məcbur qalmışıq. Onlardan biri “USTAD SİLLƏSİ”dir. Ustadlar deyiblər: Aşıq sənəti çox dərin, mənalı və ağır məsuliyyətli bir peşədir. Bunu duyub-düşünən, bu sənətə meyl göstərən və bu sənəti özünə peşə seçən gərək bir neçə il Ustada şagirdlik eləsin. Bu tərəfdən də özünə şagird götürən ustad əvvəlcə şagirdin səsinə və idrakını yoxlayır, sonra tərbiyəsinə başlayır. Aşıq sənətini qəbul edən hər bir şagird ən azı 10 il ustada qulluq etməlidir. Ustad da bu zamandan bala-bala şagirdinə sənətin sirlərini, məclisə necə qədəm qoymaq lazımdır, harda oturub, harda durmaq, necə çalıb necə oxumağı öyrətməyə başlayır. Dastanları, şeirləri, və lazım olan bütün ədəb-ərkanı yerbə-yer şagirdinə öyrədəndən, şagirdini sənətin bütün sınaqlarından keçirəndən sonra bir ağır məclisdə ustad öz şagirdi ilə (qabaq-qabağa) çalıb oxuyur, bilə-bilə şagirdinə məğlub olur və camaata deyir: Ay camaat! Mənim bu şagirdim ustad məqamına çatıb. Siz necə qiymət verirsiniz? Camaat da deyir: rəhmət ustadına. Bu məqamda şagird gəlib ustadının əllərini öpür və üz tutub camaata deyir: Ay həzarat, əgər mən bu sənətdə bir uğur qazanmışamsa, onun səbəbi ustadımın silləsinin və zəhmətinin bəhrəsidir. Amma bəzi aşıqlardan eşidirik ki, ustad bu məqamda şagirdinə bir ustad silləsi vurur. Siz buyurun görək, bu məqamda ustad şagirdinə

nədən sillə vurmalıdı? Ustad neçə il ərzində şagirdinə ustad silləsini də vurub və nəsihətlərini də, tapşırımlarını da yerbəyer tapşırıb. Bu məqamda ancaq ustad sazını şagirdinə verər və deyər: Dur məclisi davam etdir. Qoy camaat qiymətini versin və mən də ləzzət alım. Şagird bundan sonra ustadının xeyir-duası ilə başlayır toylara getməyə və özünə şagird götürmə icazəsini də ustaddan alır. Bundan sonra hər bir toya gedib-gələndə ustadının ustad haqqı – “saz açması”-nı da gətirib ustadına verir və ustadın xeyir-duasını qazanır. Budur aşiq sənətində Ustad-şagird ənənəsi, budur “ustad silləsi” nin mənası. Bu yerdə Aşiq Mərəndli Allahlı nə gözəl buyurub:

Könül, qulluq eylə kamil ustada,
Ustad görməyənün işi xam qaldı.
Neçə danəndələr köçdü dünyadan,
Yurdunda bir neçə ağıl kəm qaldı.

AŞIQ MƏCLİSİ NECƏ AÇIB

VƏ NECƏ BAĞLAYAR

1 - SAZ AÇMA

Ümumiyyətlə, aşiq toyda sazı köynəyindən o zamana qədər çıxarmaz ki, bəyin adamlarından biri gətirib "saz açdı" versin. Saz açma pulu nə olsa, onu aşiq götürüb qoyar sazın köynəyinə. Toydan qayıdandan sonra aşiq o saz açma pulunu ustadına verər. Əgər ustadı dünyadan getmiş olsa, onda ustadının haqqını onun ailəsinə verər. Ailəsi də olmasa, ustadının haqqını gərək ustadının eşqində yoxsullara, kimsəsizlərə versin və ustadına rəhmət oxutdursun. Saz açmanın mənasından bəlli olur ki, aşiq sənəti başdan-ayağa ədəb-ərkanıdır.

2 – MƏCLİSİN AÇARI

Saz açandan sonra aşiq toy mübarəkliyinə bir əl çaldırır və sonra bir şad hava çalar. Aşığın qavalçısı toy sahibinə və məclis üzvlərinə gözyadınlığı verər. Bu havadan sonra aşiq ayağa qalxar. Əvvəl bir “Həqiqətnamə” deyər. Həqiqətnamə aşiq şeirlərinin bütün formalarında ola bilər. Məsələn biz burda bir bənd Xəstə Qasımın dillər əzbəri olan “Dünya” rədifli səkkizlik gəraylı şeirini qulluğunuza çatdırırıq:

Gəl, gəl səndən xəbər alım,
Süleymandan qalan dünya.
Əvvəlin gəl-gəl eylərsən,
Axrın olur yalan, dünya.

Və ya bir bənd “məni” rədifli onbirlik qoşma-həqiqətnaməni əziz
oxucuların nəzərinə çatdırıram:

Halal müşkülət fatehi Xeybər,
Gəl qoyma sərgərdan avara məni.
Tut əlimdən qaldır, ey Şah Nəcəf,
Salma nəzərindən kənara məni.

Aşıqların fikrincə, həqiqətnamənin əsl mənası bundan ibarətdir ki,
həqiqət Tanrının bir adıdır. Aşiq ona inanır və Tanrının birliyinə baş əyir.
Sonra bir “Vücutnamə” deyir. Vücutnamənin də mənası bundan ibarətdir
ki, aşiq bu şeirində insanı ananın bətninə düşəndən ta dünyadan köçənə
qədər bir neçə bənd şeir ilə bəyan edir.

Layəzal tanrıdan, Pərvərdigardan
Əmr oldu, bətninə düşdün ananın.
Atanmı istədi, ananmı, ya sən?
Hansı laməkanda yarandı kanın.

Sonra aşiq bir “Ustadnamə” deyər. Ustadnamənin də mənası bundan
ibarətdir ki, aşiq öz ustadından bir şeir deyər. Burda Qurbanidən bir bənd
onbirlik qoşma nümunə gətiririk:

Otuz cüzv Qurani, elm nəhani
Mənə bəxş eyləyib kərəmin kanı.
Yerim Dirilidi, adım Qurbani,
Ustadlar ustadı Əlidi, Əli.

Camaat bu şeiri eşidən zaman bilər ki, bu aşığın ustadı kimdir. Yəni
hər aşiq öz ustadından bir şirin kəlam deməlidir. Bu ustadnaməni eşidən
camaat heç bir sual etmədən bilər ki, bu aşiq hansı ustada qulluq edib. Bu 3
ustad qaydalarını yərbəyər deyəndən sonra aşiq başlayar çalıb-oxumağa.

MƏCLİSİN BİRİNCİ HAVASI DİVANİDİR

Aşiq əvvəl bir “Baş divanı” oxuyar. Baş divanı də buna görə oxunur ki, bu havanı oxumağa aşiqdə çox uca səs gərək deyil. Elə bu havanın adından da bəlli olur və bilinir ki, havanın şeiri də “divanı” şeiri olmalıdır. Yəni onbeşlik:

Bu dünyaya milyon-milyon şah gəlib, sultan gedib,
Əllərində olan qüdrət, şöhrət, gedib, şan gedib.
Neçə İskəndər əylənib, mənəm deyib dünyada,
Cəmşid kimi padişahlar, xeyli Süleyman gedib.

“Divan – yəni ədalət, haqqın hüuru. Divanı şerləri də ümumiyyətlə insanı doğru yola dəvət edən, şərdən, böhtandan, xəyanətdən, yalandan qorumağa, dinə, dilə, torpağa, və millətə bağlı sözlərlə yazılar.

MƏCLİSİN İKİNCİ HAVASI TƏCNİSDİR

Sonra aşiq bir “Təcnis” oxuyar. Təcnis də bundan ibarətdir ki, təcnisin şeirləri aşiq şerlərindən ən çətin yazılan şeir formasıdır. Təcnis şeirinin misraları olmasa, rədif və qafiyəsi ən azı Rədifləri eyni olmalı, amma mənalar tam başqa olmalıdır. Bu şeirləri eşidən qulaqlar insanın beynini tərpədir ki, dur gör nə eşidirəm. Aşiq belə mənalı kəlmələrlə və şeirlərlə məclisi dərin qulaq asmağa və aşığı gözəl dinləməyə məcbur edir. Bu bir bənd “**Qoşma Təcnis**” şerin rədifinə diqqət yetirin, görün necə incəliklə yazılıb:

Haqqın, ədalətin iki dəri var,
Biri yaxşılıqdı, biri nə dərdi.
Ruhum daxil olub astanasından,
Onun nə qussəsi, onun nə dərdi.

Diqqət edirsiniz, burda Aşiq həm **Təcnis** yazıb həm də **Qıfılənd**. Yəni iki sənəti – şeri bir yerdə işlədib. Sonra bir “**El havası**”. El havasına (“**Qaraçı**”) havası da deyərlər. Bu hava “şah pərdə” kökünə köklənər. Şah pərdə sazda nə zildi, nə də bəm. Orta bir səs lazımdır ki, aşiq özünü çətin havalar oxumağa hazırlasın. Bundan sonra camaat aşiqdən başqa havalar, ya dastanlar istəyər.

3- MƏCLİSİN YEKUN HAVASI (MÜXƏMMƏS)

Aşiq toyun bağlamasını da "**Müxəmməs**" havası ilə başlayar. Müxəmməs havasının şeirinə camaat çox diqqətlə qulaq asar. Ona görə ki, aşiq toyda gördüyü əhvalatı bu şeirində açıqlayar. Keçmişdən ustad aşıqlardan belə bir qayda qalıb ki, "**Toy bəyi**" toyun axırında toy adamlarına üz tutub deyərmiş: Hamı gəlib otursun, aşiq müxəmməs oxumaq istəyir. Hamı gəlib yığılandan, toy sahibi gətirib aşığın pulunu, xələtini, ənamını verəndən sonra aşiq müxəmməsilə məclisi bağlayar. Aşiq bütün toyda gördüklərini heç nədən qorxmadan-çəkinmədən camaata çatdırar. Odur ki, atalar yaxşı deyiblər: "**Aşiq gördüyün çağırar**". Amma çox-çox hayıflar olsun ki, o gözəl adət-ənənələrin çoxunu bizim zamanəmizin aşıqları unudublar. Nə ustad haqqın verən aşiq var, nə ustad sözünə hörmət edən, nə də şagirdlikdə can çürüdüb ustad olan. Nə etmək olar, bəlkə də günah zamanda və dövrəndədir.

Yenə də üzümü tuturam çox çətinliklə sazı sinəsində, sözü köksündə yaşadan zamanəmizin aşıqlarına və deyirəm: Nə yaxşı ki, yenə siz varınız. Tanrı sizi qorusun. Bəlkə sizlər bu xalqın içərisindən qopub gələnləri, bu xalqın ədəbiyyatını və musiqisini yaşadasınız. Burda bir müxəmməs şeir forması ilə oxucuları tanış etmək yerinə düşər:

Niyə belə sevinməyim, axar bizim, baxar bizim?
Təbi duru, iqlimi xoş, o bir cənnət diyar bizim.
Əl çatmayan, ün yetməyən möhtəşəm qalalar bizim,
Ədəbiyyat sahəsində Nizami, Şəhriyar bizim,
Sazda Ədalət, Kamandar, Çəngiz, Hüseyn, Səttar bizim.

Xalqın qəhrəmanlarına sözlərim var Qatar-qatar,
Cavanşirin, Şeyx Şamilin nişanıdır Qız qalalar.
Xətəisi Çaldıranda qılıncınan top yaralar.
Bir misaldı atalardan: Aşiq gördüyün çağırar,
Aşiq Səlcuq Şəhbazinin yazdığı dastanlar bizim.

HAQQ, DƏDƏ VƏ YARADICI AŞIQLAR

	Aşıqın adı və soyadı	Məqamı	Doğulduğu yer	Yaratdığı əsər
1	Dədə Qurbani	Dədə	Dirili	Dastan və hava
2	Aşıq Abbas	Haqq aşığı	Tufarqanlı	Dastan və hava
3	Xəstə Qasım	Haqq aşığı	Tikmə daşlı	Dastan
4	Səlcuq Şəhbazi	Yaradıcı	Ağcaqışlaqlı	Dastan və hava
5	Yədulla Eyvəzpur	Yaradıcı	Tufarqanlı	Dastan
6	Hüseyn Cavan	Yaradıcı	Ütü kəndi	Dastan və hava
7	Həsən İskəndəri	Yaradıcı	Kallalı	Aşıq havası
8	Əziz Şəhnazi	Yaradıcı	Əhərli	Dastan
9	Dərviş Vahabzadə	Yaradıcı	Urumiyəli	Dastan və hava
10	Hüseyn Əsədi	Yaradıcı	Çirışanlı	Aşıq havası
11	Fərrux Mehdiqur	Yaradıcı	Xudafərinli	Aşıq havası
12	Çəngiz Mehdiqur	Yaradıcı	Xudafərinli	Aşıq havası
13	Səttar Babayi	Yaradıcı	Ağcaqışlaqlı	Aşıq havası
14	Hüseyn Sai	Yaradıcı	Təbrizli	Dastan
15	Hüseyn Namvəri	Yaradıcı	Təbrizli	Dastan
16	Rəsul Qurbani	Yaradıcı	Qaradağlı	Dastan
17	Həsən Əbbasi	Yaradıcı	Ənquranlı	Dastan
18	Abbas Həzrəti	Yaradıcı	Təbrizli	Dastan və hava
19	Güləhməd Rüstəmi	Yaradıcı	Təbrizli	Dastan və hava
20	Məhəmməd Hüseyni Dehqan	Yaradıcı	Urumiyəli	Dastan və hava
21	Əvəz İbadpur	Yaradıcı	Təbrizli	Dastan və hava

DİSKETƏ DASTAN DANIŞAN AŞIQLAR

	Aşığın adı və soyadı	Doğum yeri	Danışdığı dastan
1	Aşiq Heydər Məhmudi	Qaradağlı	Ələsgər
2	Aşiq Ərəb Pərənlu	Zənganlı	Əsli və Kərəm
3	Aşiq Məmməd Fərzaneqan	Miyanalı	Qərib və Şahsənəm
4	Aşiq Sətar Babai	Ağcaqışlaqlı	Ələsgər
5	Aşiq İnşalla İmani	Ütükəndli	Hüseyn Cavan
6	Aşiq Heydər Məhmudi	Həmədanlı	Tilim xan
7	Aşiq Məsihulla Rizai	Şahsəvənli	Seyidi
8	Aşiq Rəhim Nəzəri	Təbrizli	Qərib və Şahsənəm.
9	Aşiq Abbas Məlayerli	Məlayerli	Seyidi
10	Aşiq Vəli Əbdi	Əhərli	Koroğlu
11	Aşiq Əbduləli Nuri	Qaradağlı	Məsum və Diləfruz
12	Aşiq Əlixan Babai	Ağcaqışlaqlı	Qərib və Şahsənəm
13	Aşiq Ayaz Şucayi	Kəleybərli	Qərib və Şahsənəm
14	Aşiq Fətağa Rizayi	Qəyəbəşli	Leyli və Məcnun
15	Aşiq Səxavət Məhəmədi	Təbrizli	Xəstə Qasım.
16	Aşiq Cəmşid Əbdi	Meydandağlı	Dədə Qurbani
17	Aşiq Ələsgər Mərəndli	Mərəndli	Abbas və Gülgəz
18	Aşiq Yədulla Eyvəzpur	Tufarqanlı	Şikari
19	Aşiq Səlcuq Şəhbazi	Ağcaqışlaqlı	Dədə Qorqud
20	Aşiq Rəsul Qurbani	Qaradağlı	Koroğlu
21	Aşiq Həsən Qəffari	Qaradağlı	Abbas və Gülgəz
22	Aşiq Çəngiz Biriya	Ərəzəyinli	Abbas və Gülgəz
23	Aşiq Dehqan	Urumiyyəli	Əsli və Kərəm
24	Aşiq Dərviş vahabzadə	Urumiyyəli	Abbas və Gülgəz
25	Aşiq Əhməd Həmidli	Qaradağlı	Abbas və Gülgəz

26	Aşiq Hidayət Musa oğlu	Qoşa çaylı	Baba liysan
27	Aşiq Səxavət Fərəc	Kəleybərli	Qərib və Şahsənəm
28	Aşiq Həsən İskəndəri.	Kallalı	Leyli və Məcnun
29	Aşiq Qafar İbrahimi	Qaradağlı	Şah İsmayıl
30	Aşiq Talib Əslanifər	Qaradağlı	Şah İsmayıl
31	Aşiq Riza Puyənde	Qaradağlı	Xəstə Qasım
32	Aşiq Məhəmməd Xani	Təbrizli	Əsli və Kərəm
33	Zülfəli Əsədi Xürrəmdərəli	Miyanalı	Qərib və Şahsənəm
34	Əvəz Xələci Xürrəmdərəli	Ağcaqışlaqlı	Xəstə Qasım
35	Aşiq Abbas Həzrəti	Ütükəndli	Xəstə Qasım
36	Mirzə Əli Xürrəmdərəli	Həmədanlı	Tilim xan
37	Məhəmməd Əli Zəmani	Şahsəvənli	Şah İsmayıl
38	Aşiq Məhərrəm Süleymani	Təbrizli	Qərib və Şahsənəm.
39	Məhəmməd Hüseyn Hünərmənd	Məlayerli	Əsli və Kərəm
40	Aşiq Qurban Əliyarlı	Əhərli	Məsum və Diləfruz
41	Aşiq Gül Əhməd Rüstəmi	Qaradağlı	Koroğlu
42	Sirus, və Aşiq Yədulla	Tufarqanlı	Deyişmələr
43	Aşiq Ayət Qənbəri	Kəleybərli	Əsli və Kərəm

AŞIQ ƏDƏBİYYATINDA ÇOX YAZILAN VƏ İŞLƏNƏN ŞEİR FORMALARI

1	Divanı.....15	hecalı
2	Qoşma.....11	hecalı
3	Gəraylı.....8	hecalı
4	Müxəmməs.....16	hecalı
5	Bayatı.....7	hecalı

ÜMUMİ AŞIQ HAVALARI BAŞ PƏRDƏDƏ OLAN AŞIQ HAVALARI

1	HAVANIN ADI	BAŞQA ADI	AŞIQI
2	Kərəm şikəstəsi	Kərəm gözəlləməsi	
3	Qurbəti		
4	Baş dubeyti		
5	Azaflı dubeytisi		Mikayıl Azaflı
6	Baş sarıtel		
7	Baş müxəmməs		
8	Səttar müxəmməsi		Səttar Babai
9	Borçalı gözəlləməsi		
10	Dəmir gözəlləməsi	Nəcəfi	
11	Yanığ Kərəmi		
12	İbrahimi	Dağlar bayatısı	
13	Qəmərcani		
14	Yurd yeri		
15	Dilqəmi	Əhmədi Kərəmi	Şəmkirli Hüseyn
16	Duraxani		
17	Kəsmə şikəstəsi		

AŞIQ KÖKDƏ OLAN AŞIQ HAVALARI

1	Şəhbazi gəraylısı		Aşiq Şəhbazi
2	Osmanlı divanisi		Dədə Qurbani
3	Bayramı		
4	Ayaq cəlili		

ŞAH PƏRDƏ KÖKÜNDƏ OLAN AŞIQ HAVALARI

1	Baş divanı	Divanı məclisi	
2	Xan çobanı	Mirzəcanı	
3	Kərəmköçdü	Qəmli Kərəmi	Basmanlı Kərəm
4	Heydəri	Məmməd Hüseyni	
5	Şahsevəni	Koroğlu qaytarması	Dədə Qurbani

6	Sultani		Dədə Qurbani
7	Qara Kəhəri	At gəldi Kərəmi	Aşiq Qara Kərəm
8	Qara Kərəmi	Xalxal şikəstəsi	Aşiq Qara Kərəm
9	İran dübeytisi		Aşiq Əsəd
10	Şəhbazinin divanisi	Haqq divanisi	Aşiq Şəhbazi
11	Şəhbazi dubeytisi		Aşiq Şəhbazi
12	Urmiya divanisi		
13	Təcnis		
14	Qaraçı	El havası	
15	Borçalı dübeytisi	Ağır dubeyti	
16	Mina gəraylısı		
17	Ağır şəlil		
18	Göyçə gözəlləməsi	Yüngül şərıl	
19	İrəvan çuxuru		
20	Qaraçı qaytarması	Yerli qaytama	
21	Qəhrəmani		
22	Misri Koroğlu		
23	Rubai Koroğlu	Meydan koroğlu	
24	Cəngi Koroğlu		
25	Döşmə Koroğlu	Sürütmə Koroğlu	
26	Nəfəs almaz	Opera Koroğlu	
27	Bozuğu Koroğlu		
28	Koroğlu müxəmməsi		
29	Çoban bayatısı		
30	Dol hicrani		
31	Mənsuri		Qazaxlı Mənsur
32	Sallama kərəmi		Şəmkirli Hüseyn
33	Oğuz oğlu		
34	Şəqayi	Məmməd Bağiri	Aşiq Hüseyn Şəmkirli

RUHANI PƏRDƏSİNƏ KÖKLƏNƏN AŞIQ HAVALARI

	Havanın adı	Başqa adı	Yaradıcı aşiq
1	Şah Xətai		
2	Dəli divanı	Imran divanı	Imran Həsənov
3	Gəraylı		
4	Cəlili		İncəli Aşiq Cəlil
5	Dastanı	Aşiq Hüseyni	Şəmkişli Hüseyn
6	Naxçıvani		
7	İncəgülü		
8	Ruhani		
9	Dağlar çiçəyi	Fəxrəyi	Aşiq Kamandar
10	Orta saritel		
11	Xalxal bayatısı		
12	Paşa köçdü		
13	Laçını Koroğlu		
14	Quba kərəmi		
15	Şirvan şikəstəsi		
16	Əsəd ordusu	Ləşgəri	
17	Orta müxəmməs		
18	Hüseyn Şəmkişli müxəmməsi	Qəmli müxəmməs	Aşiq Hüseyn Şəmkişli
19	Təcnis		
20	Nəbati gəraylısı		Çəngiz Mehdişur
21	Təbriz niskili		Çəngiz Mehdişur
22	Qaradağ gəraylısı		Çəngiz Mehdişur
23	Təbriz dübeytisi		Çəngiz Mehdişur
24	Qaradağ təcnisi		
25	Zəncan şikəstəsi	Zəncan çayı	Aşiq Əli Xələfi
26	Şəkər yazı		Aşiq Dərviş Vahabzadə
27	Fərrux laylası	Şah pərdə kökü	Fərrux Mehdişur

BALABAN MUSİQİ ALƏTİ

Böyük türk dünyasında ən qədim musiqi alətlərindən biri də balabandır. Aşıqlar el-obanın toy-düyün məclislərinə çalib-oxumağa gedəndə həmişə özləri ilə bir qaval və bir balaban ifaçısı da aparırlar. Balabanda olan həzin səs aşığın oxumağına, səsinə güc verir və aşığı zövqə, şövqə gətirir. balabanın səsi sazın səsinə çox uyğun olduğuna görə saza kömək gəlir. Ona görə ki, aşıq fikrini verir sözə, oxumağa. Balaban ifaçısı da aşıq oxuyanda oxumağın lazım olan yerlərinin musiqisini balabanda çalır. Balabanda olan həzin səs aşığın səsinə qüdrət verir və aşığı zövqə, şövqə gətirir. Balaban haqqında çox danışmaq fikrində deyiləm. Amma bir parça lazımdır deyəm ki, balaban Ənnab, Ərik, Girdəkan ağaclarından hazırlanır və pukası da qamışdandır. Balabanda qədimdə 8 pərdə olub. Qədim balaban çalan ustadlar buna 8 dəşik balaban və ya 8 çalma balaban da deyiblər. Amma XX əsrin axırlarında İranda balaban ifaçısı Həsən Nami balabana 2 pərdə artırıb 10 pərdədə çaldı və bu “10 çalma” İranda balaban musiqi alətində böyük bir yenilik və inqilab oldu. Sonra Fəramərz Gözəli də bir pərdə də artırıb 11 pərdədə çaldı.

QARA ZURNA

Hər bir ustad balabançı qara zurnada ifa edir. Amma ara zurnada olan səsə heç bir aşıq oxuya bilməz. Çünki qara zurnanın səsi o qədər zil və ucadır ki, yalnız qara zurnanın səsinə və havacatına rəqs etmək olar. Babalarımız keçmişdə gözəl deyiblər: “Zurna səsi mübarəkdir”. İndi də elə hər bir qapıdan gələn çıxan və ya bəy bəzənib at üstə atlanıb gəlin gətirməyə gedən zaman zurna-qaval çalınar. Ataların gözəl bir duaları da var, deyirlər: “Tanrı bütün el-obamızın qapısına qara zurna səsin qismət eləsin”.

BİR NEÇƏ BALABAN İFAÇILARI

	Adı və Soyadı	Doğulduğu mahal
1	Mürvət Əmini	Miyana mahalından
2	Məhəmməd Əli İbadi	Miyana mahalından
3	Eşqəli Səlimi	Miyana mahalından
4	Gül Əli Nöbəxt	Xalxal mahalından
5	Ehtıram Gözəli	Qaradağ mahalından
6	Fəramərz Gözəli	Qaradağ mahalından
7	Höccət Xudabəndə	Miyana mahalından
8	Əsgər Həsən zadə	Təbriz mahalından
9	Cəlil Həmid	Miyana mahalından
10	Möhsün Şiri	Zəngan mahalından
11	Daryuş Qeybi	Həştud mahalından
12	Məhmud Rəcəbi	Ənquran mahalından
13	Əlireza Əsədzadə	Təbriz mahalından
14	Söhbət Talibi	Kəleybər mahalından
15	Əli Talibi	Kəleybər mahalından
16	Əli Məhəmməd Nuri	Kəleybər mahalından
17	Vəli Məhəmməd Azəri	Kəleybər mahalından
18	Söhrab Nəqdi	Təbriz mahalından
19	Əsgər Zarei	Təbriz mahalından
20	Əmir Rəhimi Əfşar	Miyana mahalından
21	Həsən Gözəli	Qaradağ mahalından

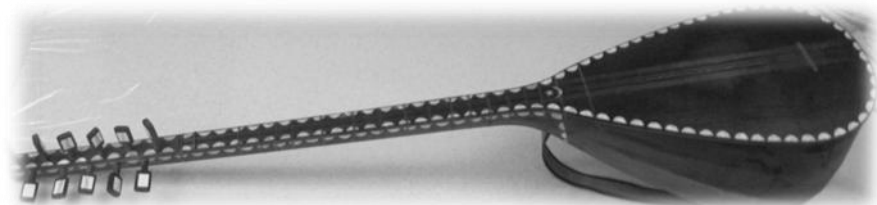
QAVAL MUSIQİ ALƏTİ

Ümumiyyətlə
İran aşıqları
toy-düyün və
ya hər bir
şənlik
məclisinə
gedəndə hər bir
aşıq özü ilə bir
balaban və bir
qaval ifaçısı
aparar. Balaban
çalan aşığın
sazına,
havacatına

çalmaqda kömək edər, qaval çalan isə qaval çalmaqdan başqa oxumaqda da aşığa kömək edər. Qavalçıların bir işi də “dövran” yığmaqdır. Bir neçə il bundan əvvəl qədər aşıqlar toylarda hər gecə iki dəfə dövran yığdılar. Biri şam yeməyindən əvvəl, biri də dastanın lap şirin yerində. Məclisin ağsaqqalı aşığı çağırırdı və deyərdi: Aşıq, mən bir sifariş verirəm, sən dastanı qoy bu yerində qalsın, otur bir çay iç və bir az da yorğunluğun çıxsın. Qavalçı da bir dövran yığsın. Aşıq oturub bir çay içərdi və qavalçı qavalın gətirərdi məclisin ağsaqqalının yanına. O məclisin ağsaqqalı bir pul çıxarıb qoyardı qavalın üstünə və deyərdi: Tanrı toyumuzu mübarək eləsin, camaat! “Aşığı el saxlar, şairi zaman”, çıxarın aşığa dövran verin. Bu zaman məclis üzvlərinin hamısı bir pul çıxarıb qavalın üstünə qoyardılar və o pullarla da aşıqlar razı qalardılar. Qavalçılar da aşığa bir neçə il şagird gedəndən sonra aşıqlığın bütün sirlərindən xəbərdar olurdular. Sonra ustadın xeyir-duası ilə bir saz götürüb aşıqlığa gedərdilər. İranda aşıqların bir çoxu əvvəlcə qaval çalan olublar. Amma hayıflar olsun ki, bütün bu adət-ənənələr bir-birinin ardınca köçünü çatıb getməkdədir.

ŞƏRQİ AZƏRBAYCANDA AŞIQ SAZI

Şərqi Azərbaycan aşıqlarının sazlarında 18 pərdə var

1	Yeddisi: əsil pərdə
2	Altısı: yarımpərdə
3	Biri: şur pərdəsi
4	Dördü: zil pərdə və ya cavab pərdəsi deyilir

7 ƏSİL PƏRDƏ

	PƏRDƏNİN ADI	BAŞQA ADI	PƏRDƏNİ BAĞLIYAN
1	Baş pərdə	Dilqəm pərdəsi	Dədə Qurbani
2	Ruhani pərdəsi	Kərəmi pərdəsi	
3	Şah pərdəsi		Dədə Qurbani
4	Osmanlı pərdəsi		Dədə Qurbani
5	Qoşa pərdə		
6	Əl pərdəsi	Qarabaği pərdəsi	
7	Zil pərdəsi		

AŞIQ ƏDƏBİYYATINDA ŞEİR NÖVLƏRİ

Təcnis, cıǵalı təcnis, hərbə-zorba, qıfılbənd, dolaşdırma, qaravəlli, bağlama, duvaqqapma, sarıma, meyxana, dodaqdəyməz, diltərpənməz, nöqtəsiz, meracnamə, “mehraşnamə”, ağırlama, laylalar, qarǵama, yağdırma, “bədahətli” və sairə şeir növləri var. Bunlar haqqında da kitabın 2-ci cildində hərtərəfli məlumat veriləcək.

YARIMPƏRDƏ VƏ ZİL PƏRDƏLƏRİN ADLARI

1	Baş pərdə ilə sim saxlayan xəbəyin arasında bir pərdə var o pərdə şur pərdəs adlanır.
2	Bir qoşa pərdədən başqa hər əsil pərdədən sonra bir yarım pərdə də var.
3	Yeddinci əsil pərdənin yarım pərdəsindən sonra dilqəm pərdəsinin zil pərdəsi bağlanır və bu pərdəyə baş pərdənin cavabı da deyilir.
4	Baş pərdəsinin zil pərdəsindən sonra ruhani pərdəsinin zil pərdəsi bağlanır .
5	Ruhani pərdəsinin zil pərdəsindən sonra şah pərdəsinin zil pərdəsi bağlanır.
6	Şah pərdəsinin zil pərdəsindən sonra Osmanlı pərdəsinin zil pərdəsi bağlanır.

AŞIQ SAZINDA 9 SİM OLUR: 3 HİSSƏDƏN İBARƏT

1. Üçü **əl simi** adlanır. Ümumiyyətlə bu üç sim pərdələrdə tutulur.
2. Üçü **orta sim**. Aşıqlar orta simləri hər bir aşıq havasının öz kökünə uyğun kökləyir.
3. Üçü **üst sim**. Bu üç sim aşıq havalarında (akkord) rolunu oynayır. Kökü də belədir.

Üç əl simi əl pərdəsində tutulur. Əl pərdəsində əl simi nə səs verdisə, üç üst simlərin hər üçü də o səsin bəminə köklənir. Yəni bir aktava bəm, notla (**do**) səsi.

BEYNƏLXALQ MUSİQİ DİLİ İLƏ SAZDA SİMLƏRİN VƏ PƏRDƏLƏRİN ADLARI

1	Sazda	üst simlərin adı	Do	C
2	Sazda	əl simlərin adı	Re	D
3	Baş ya dilqəm	pərdəsinin adı	Mi	E
4	Ruhani	pərdəsinin adı	Fa	F
5	Şah	pərdəsinin adı	Sol	G
6	Osmanlı	pərdəsinin adı	La	A
7	qoşa	pərdənin adı	Si	B
8	Əl ya Qarabaği	pərdəsinin adı	Do	C
9	Zil	pərdəsinin adı	Re	D

AŞIQ ÇAYXANASI – DRAXDIN

Keçmişdə hər şəhərdə bir neçə Aşiq Çayxanası olardı. Lap əvvəllər çayxanalara “dıraxdın”, sonralar isə “qəhvəxana” adı verildi. Qəhvəxanaların sahibləri və ya idarə edən şəxslər ümumiyyətlə aşiq sənətini dərin bilən və aşıqların hörmətini qazanmış bir şəxs olardı. Camaat da aşığı qəhvəxanalarda çaldırıb-oxutdurub bəyənəndən sonra toylarına aparardılar. Aşiq qəhvəxanalarında aşıqlar növbə ilə hər gün çalıb-oxuyardılar. Qəhvəxananı idarə edənin də masası qəhvəxananın girəcəyində olardı və qəhvəxananın aşıqlarının adları və şəkilləri başlarının üstündə divarda göz qabağında olardı. Çayxananın içərisinə girənlər qəhvəxana aşıqlarının adları ilə tanış olardı. Gün ərzində qəhvəxanada neçə aşiq olsaydı hamısının sazları köynəyində divardan asılı olardı. O günü çalıb-oxumağa növbəsi olan aşıqların da sazları başlarının üstündə divardan açıq şəkildə asılardı. İçəriyə gələn divara baxan kimi bilərdi ki, bu gün neçə aşiq var və neçəsi bu gün çalıb-oxuyacaq. Qəhvəxanalarda da çalıb-oxumaq hər aşığın işi deyildi. Ona görə ki birdən görürdün ki, bir nəfər içəri girdi və çıxarib bir pul verdi növbəti aşığa və dedi: Aşiq! Mənə filan dastanın filan yerindən bir parça danış və oxu və ya filan ustad aşığın yaratdığı havanı və ya yazdığı şeiri çal oxu. Aşiq bunu bilməsəydi, orda olan aşıqların yanında xar olardı və bir tərəfdən də aşıqlar deyərdilər: Sən ki özünə arxayın deyilsən, hər sözü, dastanı və havacatı bilmirsənsə nə haqqın var ki, qəhvəxanada çalıb-oxuyursan? Belə halda camaatı bu qəhvəxanadan qaçaq salırsan. Nəyə görə öz həddi-hüdudunu bilmirsən? Sən hələ qəhvəxanada oturub ustad aşıqlardan bilmədiklərini öyrənməlisən. Ustad çox gözəl deyib: “Qəhvəxana ustad yetişdirər”. Bəli, bəlli olur ki, aşıqların sənətdə püxtələşməsində qəhvəxanaların da çox böyük rolu olub. Amma bu zamanda telefon, xüsusən cib telefonu hər bir şəxsin əlində olduğuna görə daha toyçuların da qəhvəxanaya ehtiyacı qalmayıb. İndi qəhvəxanalar bir-birinin ardınca bağlanmaqdadır. Məncə qəhvəxanaların olmaması aşiq sənətinin inkişafına böyük ziyan yetirir.

ŞƏRQİ AZƏRBAYCANDA AŞIQLAR VƏDASTANLAR AŞIQ YƏDULLA EYVƏZ PUR

Ustad aşiq Yədulla Eyvəzpur 1938-ci ildə Tufarqanın İlxiçi kəndində dünyaya göz açıb. Lap uşaq çağlarından kəndlərinə gələn aşıqların sazına-sözünə və aşiq sənətinə valeh olur. Hər sözü, dastanı bir dəfə eşitməklə yaddaşına köçürməsi Yədullanın atası Əsədulla kişini heyratə

gətirir. 7-8 yaşlarında toy məclislərində balaca Yədullanın gözəl səsinə eşitmək üçün camaat aşıqlardan təkrar-təkrar xahiş edərmişlər. Belə olur ki, o zaman İlxiçiyə gələn aşıqlar zarafatla deyərmişlər: Elə indidən sazı açmaqdan əvvəl sazı verək Yədulla durub çalıb-oxusun, biz də gedək bir evdə yataq. Toy qurtarandan sonra gəlib pulumuzu alıb gedərik. Dünyaya aşiq gələn Yədullaya 10 yaşlarında bir saz alırlar. Bir neçə ustad aşiq Yədulladan xahiş edirlər ki, oğul, səni Allah bu sənətə yaradıb, gəl bir neçə il yaxından dərs al. Bu təklifi can-başla qəbul edən Yədulla aşiq Hüseyn Namivəri, aşiq Məşi Paşai Mirzali kəndli, aşiq Qulu Türkədari, aşiq Hacı Əli İsfəncaniyə və aşiq Məhəmmədbağır kimi ustadlardan bir neçə il dərs alır. Ustad aşiq Yədullanın şah əsəri sayılan "Şikari" dastanı 1970-ci illərdə camaatın arasında dillər əzbəri olmuşdu.

2010-cu ildə Azərbaycanda keçirilən birinci Beynəlxalq aşiq festivalında iştirak edib. Festivalda Xalq şairi Zəlimxan Yaqub Gəncədə ustada sual verib, deyir ki, ustad, bu gəlişdə Azərbaycandan nə qazandı? Ustad buyurur: 70 yaşı var. 60 il bu sənətdə zəhmət çəkmişəm. Bu zəhmətimin bəhrəsini bu gün Azərbaycan Aşıqlar Birliyinin sədri Zəlimxan Yaqubun əlindən aldım. Ziyadxan oğlu Kərəmin şəhərində Gəncə şəhərində mənə verdiyin bax bu əlimdəki Diplom dil açıb deyir Yədulla Azərbaycanda nə qazandı.

TUFARQANLI AŞIQ ABBAS VƏ GÜLGƏZ PƏRİ SÖYLƏYƏN AŞIQ YƏDULLA EYVƏZPUR TUFARQANLI

Şah Abbas zamanı Tufarqanda iki qardaş vardı. Birinin adı Xoca Məhəmməd, o birinin adı isə Xoca Əziz idi. Bunlar Tufarqanın ən pullu adamlarından idilər. Bunların uşaqları yox idi. Bu iki qardaş oturub dərdləşirdilər ki, Allah bizə bir övlad verməyib, bizim sonumuz nə olacaq? Bu qardaşlar belə əhd elədilər ki, biz Allah yolunda yoxsullara ehsan verək, bəlkə, Allah-taala rəhmə gələ, bizə bir övlad verə. Bunlar əhdlərinə vəfa qıldılar və Allah-taala kərəm elədi. Xoca Məhəmmədə bir oğlan verdi. Uşağın adını Abbas qoydular. Xoca Əzizə də bir qız verdi. Onun da adını Gülgəz Pəri qoydular. Bunlar söz verdilər ki, bu uşaqlar böyüyüb boya-başa çatanda Gülgəzi Abbasa versinlər. Uşaqlar böyüyüb həddi-buluğa çatmışdılar, Abbasın atası dünyadan köçdü. Abbasın çətin günləri başladı. Fikri çox qarışmışdı. Bir tərəfdən evlərinin bütün işləri, bir tərəfdən də fikirləşirdi ki, mənim atam ki, dünyadan getdi, əmim daha Gülgəzi mənə verməyəcək. Bunların da Qul Abdulla adında bir nöqərləri var idi. Bu arada dərədə qul Abdullanın əlindən nə xata çıxmışdısa, bu, Abbasın xoşuna gəlməmişdi və buna bir sillə vurmuşdu. Qul Abdulla narahat olub deyir: Abbas, mən sənə atana 30 il qulluq elədim, mənə güldən ağır bir söz demədi. Amma sən mənə biabır elədin. Yadında qalsın, mən gedirəm, əgər öldüm heç, ölməsəm sənə bir küftə bişirəcəyəm ki, atanın başından yekə olsun. Qul Abdulla gəlsin İsfahana öz işində olsun, Sizə danışım Xoca Əzizdən. Bir gün Abbası yanına çağırıb ona deyir: Abbas, atanla əhd eləmişdik ki, Gülgəzi sənə verim. Mən indi əhdimə vəfa edirəm. Bir kağız götür dediklərimi yaz və get Təbrizdən onları al gətir. Mən də sizin toyunuzu başlayım. Abbas sevincindən yerə-göyə sığmırdı. Abbas dedi: Əmi, mən nəzir eləmişəm ki, toyumuzdan qabaq gedəm Təbrizdə "Sabir Əmir" məscidində 40 gün Qurban kəsəm, mən gedim o nəzirimi yerinə yetirim, gələndə də sən dediklərini alıb gətirərəm. Abbas gəlib öz işində olsun, sizə danışım İsfahanda Qul Abdulladan. Bu, gəlib getdi düz Şah Abbasın dərbarına. O zaman

Şah Abbasın Sarı Xoca adlı bir müavini var idi. Bu eşiyə çıxanda gördü ki, bir nəfər oturub sarayın kənarında. Sarı Xoca bu adama baxanda bunun gözüne tanış gəldi. Dedi: Sən kimsən, burada nə gəzirsən? Qul Abdulla dedi: Qurban sağ olsun, siz Tufarqana qonaq gələndə, Xoca Məhəmmədin evinə təşrif buyuranda mən sizin qulluğunuzda olardım. Mən Xoca Məhəmmədin nökrəri idim. O, öləndən sonra onun oğlu Abbas məni salıb ayağının altına ölənəcən vurdu. Sonra da məni atdı eşiyə. Sarı Xoca dedi: narahat olma. Sən gəl mənim yanımda ol. Bu sarayda dolan, hər yanda gördün birinin köməyə ehtiyacı var, ona əl uzat. Bu sarayda qalmaqda olsun, sizə xəbər verim Şah Abbasdan. Şah Abbas Sarı Xoca ilə həyətə çıxanda gözü Qul Abdullaya sataşdı. Dedi, bu kimdi? Xoca dedi ki, bu, Azərbaycandan gəlib. Bunu gətirmişəm ki, bu bağa-bağçaya, gül-çiçəyə qulluq etsin, bir iş olsa ona əl atsın. Şah dedi: Bu adama etibar etmək olar? Xoca dedi: Şah sağ olsun, buna etibar etməsəydim saraya buraxardım? Şah Qul Abdullanı çağırıb dedi: Oğlan, görürsən o xanımları? Abdulla dedi: Şah sağ olsun, iki gündü bu saraydayam, hamısının qulluğunda olmuşam, onlara çay aparmışam, yemək aparmışam, qəlyan aparmışam. Şah soruşdu ki, Azərbaycanda da belə gözəllərdən varmı? Qul Abdulla gördü ki, əsl məqamdır. Gərək burda o sillənin qisasın alsın. Dedi: Şah sağ olsun! Bunlar hamısı gözəldirlər, amma! Şah dedi: Amma nədir? Qul Abdulla dedi: Şah sağ olsun, Tufarqanda Xoca Əzizin bir qızı var. 14 gecəlik ay parçasıdır. Yeməyəsən, içməyəsən elə onun xətti- xalına, gül camalına tamaşa eləyəsən. Bütün dünyanın gözəllərini yığıb gətirəsən, onun əlinə su tökməyə də yaramazlar. Bu tərifı eşidən Şah Abbasın ağzının suyu axdı. Dedi: Qul Abdulla, onun adı nədir? Dedi: Şah sağ olsun, onun adı Gülgəz Pəridir. Mən onun qulluğunda çox olmuşam. Əmisi oğlu Abbas da onu istəyir, amma Gülgəz Pəri razılıq vermir. Əmisi oğlundan da çox qorxur. Səndən ötrü də lap canı çıxır. Amma ki, sənə əli çatmır. Şah Abbas tez bir məktub yazıb verdi Sarı Xocaya. Dedi: Sarı Xoca, böyük bir kəcavə götürüb gedirsən Tufarqana. Ordan Gülgəz Pərinı gətirərsən mənə. Kim ki bu işə mane oldu cəzasını verirsən. Məktubun altında yazdı: İran padşahı şah Abbas. Möhürünü, imzasını qoydu, kəcavə yola düşdü.

Bu kəcavə gəlməkdə olsun, sizə xəbər verim Abbasdan. Burda 39 gündür məsciddə razü-niyazdadır. O günü çox işləmişdi, xəbərdən də xəbəri yox idi. Abbası ağır bir yuxu aparmışdı. Yuxuda gördü ki, başının üstündə nurani bir şəxs dayanıb. Dedi: Abbas! Nə yatıbsan, qalx ayağa. Sənin nişanlımı aparırlar. Al sənə bir badə də verirəm. Bu badəni iç, qorxma, hər kəsə bu badədən versəm, özüm həmişə onun yanında olaram və o heç bir müşküldə qalmaz. Abbas aldı, badəyə baxanda gördü bu 7 rəngli bir badədir. Badəni başına çəkib gördü çox şirindir. Dedi: Ağa, bu badə çox şirindir, bu badədən birini də ver içim. Ağa dedi: Dur qapını aç gəl. Abbas duranda yuxudan ayıldı. Abbas gördü bunun sinəsi sözdən od tutub yanır. Bu danışmasa, oxumasa od tutub yanacaq və həlak olacaq. Abbas durub yola düşüb getdi məscidə. Məhlənin başında bir sazbənd var idi. Daxil oldu o sazbəndin mağazasına. Baxdı gördü ki, divardan gözəl-gözəl sazlar asılıb. Dedi: Ustad! O sədəfli saz neçəyədir? Dedi: Oğul! O sazı hər adama satmıram. Abbas dedi: Mən də hər adam deyiləm, o sazı ver mənə. Mən də o sazın 3 qat pulunu verərəm. Dedi: Ay oğul pulda söz yoxdur. Onu çalan aşiq gərək sazın, sözün ustadı olsun. Sən hələ uşaqsan. Sən nə bilirsən sazın sözün qədir-qiymətini, Abbas dedi: Ustad sazı ver bir kəlmə çalım oxuyum, bəyənməsən mən də sazı aparmaram. Ustad məcbur qalıb sazı verdi Abbasa. Abbas sazın zilini zil, bəmini bəm, sinəsində müstəhkəm götürüb görək nə deyir:

Dünən gördüm xab içində

Düldülün minmişdi sərvər.

Xəbər aldım, soraq tutdum,

Xəbər verdi bir qəzənfər.

Dedim, aya, müəllimsən?

Dedi, əhsən, mükəllimsən.

Dedim, şaha, bə sən kimsən?

Dedi, damad peyğəmbər.

Əlindən içmişəm badə,

Sinəm gəlibdi fəryada.

Abbasam, ruzi cəzadə,

Əl mənim damanı heydər.

Bu sözlərdən sonra sazbənd daha bir söz deyə bilmədi. Abbas sazi salıb çiyinə gəlməkdə olsun, bu tərəfdən məscidin Mütəvəllisi gördü Abbas gəlmədi, durub getdi Abbasın dalınca. Bunlar küçənin birində qarşı-qarşıya gəldilər. Bu baxdı, gördü Abbas dünənki Abbas deyil. Bunun rəngi, ruhu tamam dəyişilib. Abbasın əlində də bir saz var. Dedi: Ay Abbas! Bu nə haldı sən düşübsən? Bu saz nədir? Abbas dedi: Ay qardaş! Nə yaxşı sən gəldin. Mənim sizi gəlib görməyə də vaxtım olmayacaqdı. Dedi: Abbas! Nə olub? Abbas dedi: Qulaq as, gör mən sənə nə deyirəm və nə olub:

Gəl dindirmə, qan ağlaram,
Artıbdı fəraqım mənim.
Başımı alıb gedərəm,
Dönübdü varağım mənim.

Fələk məni saldı təngə,
Düşmüşəm qovqaya, cəngə.
Gedərəm Ruma, Firəngə,
Heç gəlməz sorağım mənim.

Abbas qurbət elə varsa,
Müxənnəslər dala dursa,
Deyilənlər doğru çıxsə,
Sönübdür çırağım mənim.

AŞIQ RƏSUL QURBANİ

Aşiq sənətinin hər bir sirrindən xəbər verən Ustad Aşiq Rəsul Qurbani 1935-ci ildə Əhərin Abbasabad kəndində dünyaya gəlib. Aşiq Rəsul Qurbani əvvəlcə Aşiq Xeyrulla Əsədiddən, sonra isə aşiq Kərim Həzrətidən dərs alıb. Aşiq Rəsul Qurbaninin sənət uğrunda

qazandığı nailiyyətlər saymaqla başa gəlməz. Ustada ulu tanrıdan uzun ömür və cəsağlığı arzu edirəm.

AŞIQ BEHRUZ ŞUCAYI

Miyandərəqəli Yusif kişinin oğlu Aşiq Behruz Şucayi

1966-cı ildə Qaradağ mahalının Miyandərəq kəndində dünyaya göz açıb. Aşiq Behruzun ilk ustadı Aşiq Ayaz Şucayi olub. Sonralar isə ustad aşıqların diskləri ilə sənətini təkmilləşdirib.

BEHBUD NƏZƏR

Aşiq Ərəb oğlu Aşiq Behbud Nəzəri Əfşar 1964-cü ildə Miyanə mahalının Əfşar kəndində dünyaya göz açıb. Aşiq Behbudun əvvəl ustadı öz atası olub. Aşiq Behbud sənətini təkmilləşdirmək üçün hər bir nöqtədə bir saz, söz ustadı görüb, onun sənətinə baş əyib və o ustada qulluq edib. O ustadlardan

biri ustad aşiq Yədulla Novzuhuri, biri çox hörmətli saz ustadı Fərrux Mehdiqur, aşiq Səttar Babai və başqaları olublar.

DARYUŞ GƏYBİ

Çox ləyaqətli balaban ifaçısı Daryuş Gəybi 1974-cü ildə Heştərinin Xocalar kəndində dünyaya göz açıb. 16 yaşından balaban çalmağa meyl göstərüb. Bir neçə il Ocağ Əli Zeynalidən dərslər alıb. Vaxtında balaban ifaçılığında misli-bərabəri olmayan, balaban ustadı Mürvət Əminiyyə 4 il şagirdlik edib. Aşiq musiqisini dərinlən mənimsəmək üçün saz-söz və tar ustadı aşiq Səttar Babayidən saz və Əli Babayidən balaban dərsləri alıb.

İRANDA SAZIN DƏDƏSİ,

İranda saz çalan ustadların ustadı, sənətinə, ədəbinə, kamalına və şəxsiyyətinə vurğun olduğum çox hörmətli Məhəmməd Əli oğlu ustad Hüseyn Əsədi 1960-cı ildə Kəleybər mahalının Çirişan kəndində dünyaya göz açıb. XX əsrdə ustad Hüseyn Əsədi saza bir daha yenilik gətirib. Sazın "balıq bel" üzünü götürüb düz üz qoyan ustad Əsədi bütün şagirdlərinin də barmaqlarını pərdələrə düz qoydurdu və düz mizrab vurdurub, doğru və düz yol göstərdi. O ustadın şagirdlərindən biri də mənəm. Hansı bir aşiq musiqisinin məclisinə düşəndə başımı uca tuturam. Ona görə ki, ustadım Çirişanlı aşiq Hüseyn Əsədidir.

HMƏD HƏMİDİ

Mahmudkağı kəndinin çox hörmətli ağsaqqalı Həsən kişinin oğlu, aşiq Əhməd Həmidi 1964-cü ildə Qaradağ mahalında, Xudafərin deyilən gül-çiçək beşiyi Mahmudkağı kəndində dünyaya göz açıb. Aşiq Əhməd Həmidinin barmaqlarını sazın simləri və pərdələri ilə yoğruldan və aşiq havalarına maya qatan birinci ustadı aşiq Abbas Əlipur olub. Aşiq Əhməd 1357-ci günəş ilində köçünü Tehrana gətirəndən sonra, çox hörmətli ustad aşiq Hüseyn Əsədiyə, sonra isə saz ustadı Çəngiz Mehdiqura qulluq edib.

Aşiq Əhməd qızıl barmaqlarının gücünə saz havalarına xeyli yeniliklər gətirdiyinə, havalara xallar və güllər qatdığına görə xaricdə və İranda keçirilən bir çox festivallara dəvət olunub və çox dəyərli məqamlara və qızıl medallara layiq görülüb. Hörmətli oxucular, Abbas-Gülgəz dastanının Qaradağ variantını aşiq Əhməd Həmidi belə danışdı. Buyurun oxuyun.

ƏHMƏD ŞƏHBAZİ

Şahbaz oğlu Aşiq Əhməd Şahbazi 1957-ci ildə Bostanabad şəhrinin Gülağır kəndində dünyaya gəlib. Bir neçə il aşiq Hüseyn Namivəriyə qulluq (şagirdlik) edib. Ustadının xeyir-düasını qazandıqdan bir neçə il sonra Tehranın yaxınlığındakı Abyek şəhrinə köcüb. O, bu şəhərdə bir "Aşıqlar çayxanası" təşkil edib və ətraf bölgələrin aşıqlarını öz başına yığıb. Aşiq Əhməd sənətin keşiyində dayanan və aşiq sənətinə ürəkdən yanan ləyaqətli bir ustad sənətkardır.

ÇƏNGİZ BİRİYA

Aşıq **Çəngiz Biriya** 1959-cu ildə Kələybərin Ərəzəyin kəndində anadan olub. Çəngizin atası Hüseyn kişi Ərəzəyin kəndində və ətraf kəndlərdə ağsaqqal olub. Bu kəndlərin xeyir və şər məclislərinin sayılıb secilən ağsaqqalı olub. Həmişə böyük məclislərin yuxarı başında camaat ona yer saxlayarmış. Bu camaatın içərisində sözləri qılnc kimi kəsərli olan Hüseyn kişinin oğlu Çəngizə 10 yaşında Allah payı verilən səsi toy məclislərində özünü büruzə verdi.

Hüseyn kişi oğlu balaca Çəngizi həkim görmək istəyirdi. Amma tanrı insanları yaradanda hər yaratdığı insanı bir iş üçün yaradıb. Hüseyn kişinin oğlu Çəngizi də aşıq yaratmışdı. Balaca Çəngizdə olan qüdrətli səsi hamıdan əvvəl atası dərk etmişdi. Çəngizin atası ilə ustad aşıq Həsən Qəffarinin çox səmimi duz-çörək dostluğu var imiş. Aşıq Həsən Qəffari bu kəndin bir el toyunda olan zaman toya gələn qonaqlardan biri toyun aşığı Aşıq Həsəndən xahiş edir ki, bir “Misri” havasi çal, Çəngiz oxusun. Aşıq Həsən bir “Misri” çalır, Çəngiz oxuyur. Aşıq Həsən Çəngizin atasına deyir: Qardaş Çəngizə də deyirəm, sənə də, Allah taala Çəngizə gözəl səs verib. Onu ustad yanına qoymasan, sən bu sənətə xəyanət edirsən. Hüseyn kişi deyir: Qardaş! Bu saatdan sonra Çəngizi sənə şagird verirəm. 17 yaşında Çəngiz aşıq Həsən Qəffariyə 5 il şagirdlik edir.

AŞIQ ABBAS VƏ GÜLGƏZ PƏRİ SÖYLƏYƏNİ AŞIQ ÇƏNGİZ BİRİYA

Şah Abbas Səfəvinin paytaxtı İsfahan idi. O zaman Şah Abbas hər şəhərə bir başçı qoymuşdu. Təbriz şəhərinə də Məhəmməd xanı başçı qoymuşdu. Məhəmməd xanın Tufarqanda Xoca Məhəmməd adlı varlı-karlı çox savadlı, ədalətli və mehriban bir dostu var idi. Bu Xoca Məhəmmədin uşağı olmazdı. Allahın dərgahına çox nəzir-niyaz eləyib yalvarandan sonra Allah-taala buna bir oğlan verdi. Xoca bu oğlanın adını Abbas qoydu. Abbasın atasının bir neçə qulluqçusu varıdı. Onlardan biri Qul Abdulla, biri də Qul Abdullanın bacısı idi. Bir gün Xoca Məhəmməd oğlu Abbası çağırır dedi: Oğul! Mənim ömrümün son vaxtlarıdı. Mən öləndən sonra sən bu qulları razı yola salarsan. Xüsusən də Qul Abdulanı. Abbas dedi: Dədə, mən bu Qul Abdullanı yaxşı tanıyram. Bunun əlinə gələn qızılı, gümüşü oğurlayır, mal-qaranı daldalaya düşən kimi dəstə-dəstə satır və pullarını gizlədir. Sən nədən bu Qul Abdullaya bu qədər hörmət edirsən? Nədən onu buraxmırsan gedə. Sən bunları tanıdırsan? Xoca Məhəmməd dedi: Ay bala, hamısını tanıyram. Abdulla çox namərd adamdı, qorxuram kin bağlaya, sizin yemək-icməyinizə zəhər qata. Bunun əlindən hər bir xəyanət gəlir. Bir də abırımdan qorxuram ay bala. Ancaq bunun bir yolu qalıb. Mən öləndən sonra bunun daha bir bəhanəsi qalmaz. Sən ona deyərsən atam öldü getdi, sən də haqqını al get. Onda məcbur qalıb çıxıb gedər. Bəli, bir neçə il bu vəsiyyətdən sonra Xoca Məhəmməd dünyasını dəyişdi. Abbas atasının tapşırığını yerinə yetirmək üçün Qul Abdullanı çağırır dedi: atam mənə tapşırır ki, bu mal-dövlətdən səni razı yola salam. Mən də istəyirəm atamdan qalan mal-dövlətin dördədən birini sənə verəm. İndi de görüm nə istiyirsən? Pul, dam-daş yoxsa bağ-bağat? Qul Abdulla dedi: nə danışırsan, nə varsa gərək hamısını mənimlə yarı böləsən. Bax səni agah edirəm, əgər elə etməsən düz gedəcəyəm İsfahana Şah Abbasın yanına deyəm ki, sən mənim namusuma xəyanət edibsən. O da adam göndərər, onda bütün mal dövlətin mənə çatır. Abbas bu sözdən çox qəzəblənib buna bərk bir şillə vurdu və əlindən tutub atdı eşiyə. Qul Abdulla bacısının yanına gəlib dedi: bacı, Abbas bizə heç nə vermədi, bizim də buna

gücümüz çatası deyil. Gəl biz gedək ərzi halımızı şaha çatdıraq. Şah Abbasın ədalətinə görə xalq ona Şah Abbas cənnət məkan deyir. Qul Abdulla bacısını da götürüb düşürlər yola. Tez gəlirlər, gec gəlirlər peyqəmbərin anadan olan günü bunlar gəlib çatırlar şahın dərbarına. Şah Abbas əmr vermişdi ki, o gün şəhərdə bayram şənliyi keçirilsin. Özü də şənliyi sarayda keçirirdi. Məclisdə vəzirlər, vəkillər, bütün qoşun başçıları, şairlər və aşıqlar iştirak edirdilər. Yemək-içmək, çalçağır məclisi bürümüşdü. Bu zaman Şah Abbasın gözü məclisin lap qurtaracağında məlul-müşgül dayanan iki adama sataşdı. Qulluqçularından birini çağırıb dedi ki, get o iki nəfəri gətir mənim yanıma, görüm onların nə müşkül işləri var. Bunları gətirdilər. Şah dedi: Siz kimsiniz? Camaat deyib-gülür, şənlənir, siz də qəm-qüssə içindəsiniz. Qul Abdulla dedi ki, Azərbaycandan gəlmişik. Mən Tufarqanda Xoca Məhəmmədə 40 il qulluqçu oldum. O öləndən sonra oğlu bizim haqqımızı vermədi, üstəlik də bizi atdı eşiyə. Şah dedi: Sən niyə ondan haqqını ala bilmədin? Qul Abdulla dedi: Şah sağ olsun, camaat ona “Quldur Abbas” deyir. Ona heç kimin gücü çatmaz. O, bütün tacirlərə qatil yaranıb. Onun əlindən Azərbaycan camaatı cana gəlib. Mən də onun qorxusundan sənə dada gəlmişəm. Şah dedi: Heç də qorxma, indi bir neçə adam göndərərəm onu salarlar bir torbaya gətirərlər mənim yanıma. Mən özüm onun cəzasını verərəm. Qul Abdulla dedi: Şah sağ olsun! Onun şərinə qurtarmağa mən yaxşı bir yol bilirəm. O işi görsən, sənə də adına xələl gəlməz. Şah dedi: O nədir? Dedi: Osmanlıların torpağında Dadiruz bəy adlı bir quldur var. Camaata göz verir, işıq vermir. Amma adamı da çoxdur. Sən gəl Abbasa de ki əgər gedib o Dadiruz bəyi öldürsən səni Tufarqana başçı qoyacağam. Abbas gedər Dadiruz bəyin döyüşünə, o da onu öldürər. Onda camaatın da Abbasdan canı qurtarar, mən də haqqıma çataram, Allah da səndən razı qalar. Bundan sonra Şah Abbas mirzəsini çağırıb dedi ki, qələmi götür dediklərimi yaz. Yaz ki, Təbrizin hökmdarı Məhəmməd xan! Sənə əmr edirəm. Bu məktub sənə catan kimi Tufarqanlı Abbası göndərsən Osmanlıların sərhədlərində bir dəstə quldur var, onların üstünə. Başçıları da Dadiruz bəydir. Bu işi görsə, onu Təbrizə başçı qoyacağam. Qul Abdulla bu məktubu gətirdi verdi Təbrizin

hökmdarı Məhəmməd xana. O, Dadırüz bəyi tanıyırdı, bilirdi ki, ona heç kimin gücü çatmaz. Amma naçar qalıb Abbası çağırıb hökmdarın əmrini ona dedi. Abbas bildi ki, burda xəyanət və hiylə var. Ancaq nə eləsin, şahın əmridir. Abbas da güclü pəhləvan idi. Amma yol kəsən, quldur və ya döyüş və cəng adamı deyildi. Abbas naçar qalıb gəldi anasının yanına. Dedi: Ana! Belə bir əhvalat var, mən nə etməliyəm? Anası çox dünyagörmüş, ağıllı-kamallı bir xanım idi. Anası dedi: Oğul! Bu işin bir yolu var, sən 50 dəvədən ibarət bir karvan götür, hər dəvənin də xurcununa iki qılinc vuran döyüşçü sal, və o karvanı özün çəkib yola düş. Quldurlar karvanı uzaqdan görüb, elə bilirlər siz qərib bir tacirsiniz. Sizə hücum edəndə sənin qılinc vuran adamların xurcunlardan çıxsınlar. Quldurlar belə görəndə çoxunun elə qorxudan ürəkləri partlayar. Qalanlarının da hamısını qılıncdan kecirərsiniz. Abbas anasının dediklərinə yerbəyer əməl edib yola düşdülər. Bir gün yol getdilər. Axşam olduğundan karvansarayda qalası oldular. O gecə hamı yatdı. Ancaq Abbas yata bilmirdi, çox narahat idi, Allahla razü niyaz edirdi. Dedi: Ey böyük Yaradan, bu nə işdir mənim başıma gəldi, axı mən hara, bu işlər hara? Mən nə günah eləmişəm ki, məni bu müşkülə salmışan? Gecə yarıdan keçmişdi ki, Abbası yuxu apardı. Hər bir çətin işləri asan edən mərdlərin mərdi, şahların şahı, ağaların ağası, Mürtəza Əli Abbasın yuxusuna gəldi. Dedi: Oğul! Abbas! Niyə belə narahatsan? Qorxma, səni bu işə göndərən mən özüməm. Sənə ölməzlik və eşq badəsi gətirmişəm, al bu badəni nuş elə və yoluna davam et, mən həmişə sənin yanında yam. Dara düşəndə adımı çağır, o dəqiqə heç bir kimin gözüne görünmədən sənin yanında olacam. Abbas alıb badəni nuş edib, istədi qalxsın ağasına razılığını bildirsin, bu zaman yuxudan ayıldı. Abbas gördü sinəsi sözdən dərya kimi təlatümə gəlir. Heç bir qərara gəlmir. Daha dözə bilməyib əlindəki qılıncını saz əvəzinə alıb sinəsinə, görək necə gəlir sözün binəsinə:

Şiələr ağası, şahı la fəta,
Xeybərin qalasın götürən Əli.
Darda qalanlara dadi rəs sənsən,
Əntəri xəndəkdə itirən Əli.

Gördüm imamların gəldi atası,
Nur ilə dolmuşdu yaşıl əbası.
Məğribdən məşriqə çatdı sədası,
Ağ devin barmağın çatdıran Əli.

Ağam Əli badə verən saqidi,
Onun yeri səkkiz cənnət bağıdı.
Abbas ağlar müşküllərin çağıdı,
Abbası müşküldən qurtaran Əli.

USTAD FƏRRUX MEHDİPUR

Çox hörmətli
saz ustadı,
şəxsiyyətinə
və sənətinə
vəleah
olduğum,
mənim saz
ustadım
xudafərinli
ustad Fərrux
Mehdiqur
1959-cu ildə
Şeyx Həsənli

kəndində dünyaya göz açıb. Bir neçə il əmisi aşiq Eynulladan dərslər alıb. 1979-cu ildə Tehrana köçüb. Tehrandə saz ustası Hüseyn Əsədlə tanış olub. O, ustaddan saz çalmağı və saz bağlamağı öyrəndikdən sonra Nemətabada gəlir və orada saz məktəbi açır. Aşiq Fərrux bu məktəbdə çoxlu sayda şagird yetişdirib. Onlardan Aşiq Şəhbazini, Aşiq Səttar Babayini, Aşiq Əlixan Babayini və başqalarını göstərmək olar. O, 1989-cu ildə Təbrizə köçüb Təbrizdə müxtəlif musiqi məktəblərində saz şagirdləri yetirməyə başlayıb. Ustad bir neçə il “Dalğa” qrupu ilə bir neçə xarici və daxili festivallara dəvət olunub, fəxri birinci yerlərə layiq görülmüş və qızıl medallar qazanıb.

AŞIQ FƏTHULLA RİZAI (FƏTHAĞA)

Aşiq Fəthəğa Rizai 1953-cü ildə Kəleybərin böyük Qayabaş kəndində anadan olub. 16 yaşından 2 il aşiq Polad Zərnəlidən və 2 il də aşiq Xeyrulla Kanlıdan dərslər alıb. 1970-ci ildən aşığılığa başlayıb. Ustad aşığın sinəsində 30-dan artıq klassik aşiq dastanı cəmləşib. Mən ustad Fəthəğadan xahiş etdim ki, könlü istəyən bir dastandan bizə xəbər versin. Aşiq da “Leyli və Məcnun” dastanından söhbət eləməyi məsləhət gördü. Ustad dastandan bir parçanı belə danışdı, mən də o dastanı yazıya aldım. İndi Siz də buyurub oxuyun.

LEYLİ VƏ MƏCNUN DASTANI

Bəli, Leyliyə Məcnunun dastanını burdan başlayaq. Leyli xanım başında bir dəstə qız gəzməyə çıxdılar. Bəxti yatmış Məcnun bunu bildi və düşdü bunların arxasınca. Leyli yolla gedəndə Məcnun dağla getdi. Ona görə ki, bunlar birdən dönüb arxaya baxanda Məcnunu görürlər. Qızlar çox gəzdilər. Məcnun bunlardan uzaqlaşdı və gəlib bir bulağın başında oturub Leylinin yolunu gözlədi. Çox keçmədi ki, Leyli qızlarla bulağa yaxınlaşdı. Leyli baxıb gördü ki, Məcnun oturub bulağın başında. İstədi ki, qızlar Məcnunun burada olmağını bilməsinlər. Dedi: Qızlar! Qayıdın gedək. Qızlar geri dönən kimi Leyli dönüb Məcnuna işarə ilə bildirdi ki, otur orda mən qızların gözlərini aldadıb qayıdıram. Məcnun bulağın başında oturub Leylinin yolunu gözləməkdə olsa da, Leyli imkan tapıb qayıda bilmədi. Fəsillər keçdi, yaz gəldi, bulağın üstünü ot-almaq basdı, Məcnunun başından aşdı. Amma yenə Məcnunun gözü yolda idi ki Leyli gələcək. Bir il keçdi. Bir quş göydə pərvazlanıb keçəndə gördü ki çəmənləkdə yuva salmağa bir yer var. Bu quş gəlib Məcnunun başında yuva qurdu, yumurta qoyub bala çıxartdı və bu quşun balaları qanad açıb pərvazlanıb getdilər. Ancaq Məcnun yenə Leylinin yolunu gözləməkdə idi. Bu zaman bir tacir yolla gedirdi. Əylənib bulaqdan su götürəndə gözü Məcnuna sataşdı və onu tanıdı. Bilirdi Xoca Abdullanın oğludur. Tacir fikirləşdi ki, gərək gedəm Məcnunun atasına bu əhvalatı danışam. Bəlkə, rəhmə gəlib elçi

göndərə ki, Leylinin atası Leylini verə Məcnuna. Bəlkə, yazıq bu fəlakətdən qurtara. Gəlib Xoca Abdullanı tapdı və ona dedi: Sən niyə Leylini Məcnuna almırsan ki, o yazığı bu dərddən qurtarasan? Məcnunun atası dedi: Nə eləyim, Bağdad padşahının qızıdır, atası da qızını bir rəiyyətin oğluna vermir. Tacir dedi: Onun nə xərci olsa mən verəcəyəm. Dur gedək, mən Leylinin atası ilə danışım. Bunlar gəldilər, çox xoş-beşdən sonra yemək gəldi. Tacir dedi ki, yemək yeməyəcəyik. Leylinin atası dedi niyə? Tacir dedi: Bir mətləbə gəlmişik, əgər mətləb düzəlsə yemək yeyərik. Deyir: O nə mətləbdir ki, məndə tapılasıdır? Dedi, bəli, sənin qızın Leylini Məcnuna almaq üçün elçi gəlmişik. Leylinin atası soruşdu ki, Məcnun nə deməkdir? Dedilər: Dəli-divanə deməkdir. Leylinin atası dedi: Mən nə deyirəm ki, bir qız bir oğlanındır. Məcnunun atası oğlunu aparsın Məkkədə Allaha yalvarsın, oğlu şəfa tapıb gəlsin, mən də qızımı verim Məcnuna. Ordan Xoca Abdulla gəldi ki, Məcnunu aparsın. Məcnun atasını görəndə dedi: Ata, Leylidən mənə bir xəbər? Atası dedi: Oğul, Leylini gətirmişəm. Evdə sənin yolunu gözləyir. Bunlar durub gəldilər. Məcnunun atası bir qədər gələndən sonra yolunu dəyişdi ki, Məcnunu aparsın Məkkənin evinə. Məcnun işi bilib dedi: Ay ata, məgər mən dəliyəm mənə aparırsan ziyarətgaha. Dedi ki, yox, oğul, yolumuz burdan düşdüyünə görə dedim elə bir ziyarət də eləyərək. Gəlirlər Məkkənin içinə. Atası deyir: Oğul, əvvəl mən dilək diləyəcəyəm, sonra da sən. Burda ata götürüb belə deyir...

Qibleyi-aləmsən, kani şəfaət,
İstəram dərdimə şəfələr səndən.

Çoxları mənimtək istəyib nicat,
Olubdu onlara ətalar səndən.

Qədiri bilinməz nütfəsi nali,
Sənsən müşkülləri eləyən hali.
Divanə oğluma versən kamali,
Çoxları yetibdi kamala səndən.

Kəbeyi beytullah deyilir adın,
İbrahim yapıbdı əzəl bünyadın.
Sidqinən çağırram qiblə Bağdadın,
Abdulla da görsün şəfalar səndən.

Abdulla dedi: Oğul, keç qabağa, indi növbə sənindir, sən şəfa istə. Məcnun yeridi qabağa dedi: “Ey bu beytin sahibi! Əgər düz ocaqsansa, düz pirsənsə, mənim Leyliyə nə qədər meylim varsa, birəmin artır. Atası gördü doğrudan da, bu dəlididi. Dedi: Sən öl, bunu aparacağam arxasından bir ox vuram. Həm mənim bu dəlinin əlindən canım qurtara, həm də bunun özünü bu fəlakətdən qurtaram. Atasının bu fikrini Məcnun bildi. Bunlar çıxıb gələndə atası dedi: Oğul, sən düş qabağa, mən də sənə arxanca gəlirəm. Məcnun qabaqda getməkdə olsun, atası kamana bir ox qoydu. Çəkib vuranda ata ürəyidir, “deyiblər bala bağır ətidir”, atasının əlləri əsdi, ox Məcnunun qolundan dəydi. Ata yaxınlaşanda Məcnun dedi: Ata, mən sənə fikrini bildim, amma işim olmadı. İndi ki, sən mənə oxla vurdun, ay bədbəxt, gəl bax, gör oxun yerindən süzülən qanla yerdə nə yazılıb. Atası baxıb gördü ki, Məcnunun qolundan axan qandan yerdə Leyli sözü yazılıb. Atası vurdu başına, dedi, vay, kül mənim başıma, mən ilahidən gələn bir eşqi başa düşməmişəm...

MIYANALI HƏMZƏLİ OĞLU CƏLİL HƏMİD

Miyanalı Həməzəli oğlu (balaban ifaçısı) ustad Cəlil Həmididi 1970-ci ildə Miyana şəhərində dünyaya gəlib. Cəlil Həmididi 16 yaşında Miyana mahalının balaban ustadı Eşqəli Səlimi ilə tanış olur. 2 il ustad Səlimidən dərs alır. 1994-cü ildə Tehrandə aşiq Şəhbazi ilə tanış olur və 2 il Aşiq Şəhbazının (Aşıqlar) qrupunda istər İranda dövlət tədbirlərində və ya xaricdə bir işləyiblər. 1996-cı ildə Azərbaycan Respublikasında konsertdə olanda Gəncədə və Bakıda bütün sənətkarları heyran qoymuşdu və o səfərdə fəxri diploma layiq görülmüşdü. 1997-ci ildə Çingiz və Fərrux Mehdiqur qardaşları ilə İranda və ya xarici ölkələrdə saysız-hesabsız nailiyyətlər qazanıblar. 1995-ci ildə İranda balaban ifaçılığında birinci yerə layiq görülüb və qızıl medal qazanıb.

ƏKBƏR HƏMİDİ ƏLYAR

Əkbər Səmədoğlu Həmid Əlyar 1973-cü ildə Qaradağın Dizmar mahalının Əlyar kəndində anadan olub. Yeniyetmə çağlarından şeir yazmağa başlayıb və aşıq sənətinə maraq göstərib. Universitetdə təhsil alan vaxtlar Əlyar aşıq Qurbandan aşıq havalarının adlarını öyrənib. Tehrana köçdükdən sonra ustad aşıq Heydər Məhmudi ilə tanış olur. Bir ildən sonra 1377-ci ildə aşıq Heydər Məhmudi Əkbər Həmidiyə deyir ki, mən məsləhət görürəm sən ustad aşıq Şəhbazinin məktəbinə gedəsən. Orda

cox geniş və gözəl məlumat toplayarsan. Həmid 1377-ci ildə mənimlə tanış oldu. Şeirlərində “Əlyar” və “Həmid” təxəllüsü qoyan mühəndis Həmid indiyə qədər beş-altı cild kitabın müəllifi olub və Tehrandə bir çox sazlı-sözlü məclislərin qurulmasında ustadı aşıq Səlcuqla birgə fəaliyyət göstərib. Bildiyiniz kimi, aşıqlar məclisi divani ilə başlayar, dalınca təcnis və onun dalınca dübeyti oxuyub, sonra keçərlər danışığa, dastana və başqa havalara. Məncə, rəhmətlik ustad Kamandar birinci aşıq idi ki, bu qaydanı bütün məclislərdə gözləyirdi və aşıq sənətinin bu ənənəsinə öz möhrünü vuraraq dünyadan getdi. Biz 2000-ci ildə ustadın dünyadan köçməsi münasibəti ilə qurduğumuz təntənəli məclisdə mühəndis Əlyar onun bu adətini nəzərə alaraq mənə dedi: "Ustad! İndiki məclislərin vaxt hesabına görə bu qaydanı qorumaq mümkün olmayacaq. Çünki bu üç havanın hərəsi üç bənd şeir ilə 20 dəqiqədən artıq vaxt aparır. Mənə belə gəlir ki, əgər qafiyə rədifcə vahid, amma hər bəndi müxtəlif formada olan bir şeir yazılsa (ilk

bənd divani, ikinci bənd qoşma-təcnis və üçüncü bənd isə gəraylı) onda həm aşıq, həm də dinləyici yorulmaz və eyni halda aşıqlığın bu əski və gözəl qaydası da pozulmaz. Əgər indi bu şeirin son bəndi də müxəmməs olsa, daha gözəl olar. Çünki məclisin sonunda oxunar.

Mən də bu gün ustad Kamandarın şərəfinə belə bir şeir yazıb gəlmişəm. O gün Əlyarın o şeiri mənim və məclis iştirakçıları üçün çox maraqlı idi. O, bu şeirin adını «açar-bağlayar» qoyub. İndi mən də o şeiri burda qeyd edirəm ki, həm mənim ustadım ulu Kamandar yad olunsun, həm də siz oxucular bu sayaq şeir ilə tanış olub qiymət verəsiniz :

Ustad Kamandarın dünyadan köçməsi münasibəti ilə

Divani

Zalım fələk bir od saldı şirin canə, ağlaram,
Ah çəkibən alovlanıb yana-yanə ağlaram.
Köçmüş durnam hey dayanar gözlərimin önündə,
Gözüm yaşı axıb gedər, dönər qanə, ağlaram.

Təcnis

Bir ömür sazı ilə ellər oyandı,
Yurdunun qəmini çəkdi, o yandı.
Aşiq deyər, o yandı,
O alışdı, o yandı.
Ayrılığın dırnağı
Ürəkləri oyandı.
İndi daha ona vətən oyandı,
Dönüb baxmaz bir bu yanə, ağlaram.

Gəraylı

Düşsəm vaxtın axarına,
Gedib çıxsam diyarına,
Döşənərəm məzarına,
Gəlib fəğanə, ağlaram.

Müəxəmməs

Dünya qərribə dünyadır, o açıb bu oyunları,
Qatıbdı qarə toprağa hökmdarı, sənətkarı.
Dünən dədə Ələsgəri, bu gün ustad Kamandarı,
Bizə də rəhm etməyəcək bu allı hiyləgər qarı.

QURBAN PUR VƏLİ

Cəlal kişinin oğlu aşiq Qurban Purvəli (Əliyar) 1969-cu ildə Qaradağın Vərzüqan mahalının Əliyar kəndində anadan olub. Orta məktəbi Əliyar kəndində başa vurub. 1363-cü ildə Urmiyaya gəlirlər. Bir neçə il 3 ustad aşiqdən aşılıq dərsi alandan sonra 1991-ci ildə aşılığa başlayıb. Aşiq Qurbanın ustadları Aşiq Teymur Həsənnəjad, Aşiq Əli Əlizadə və Aşiq Əkbər Büzürgəmin olublar. Aşiq Qurbanın bir şeir kitabı “Kəndimiz” adı altında işıq üzü görüb. Burda gərəkdir ki, Aşiq Qurbanın bir qoşması ilə sizi tanış edəm.

Qabarlı əllərin tanışıyam mən,
Özümlü dövlətə, mala satmaram.
Bu ana yurdumun bir dəstə gülün
Özgə yerdə min gülzara satmaram.

Elin xoş gününü görəndə gözümlə,
Gülür dodaqlarım, açılır üzüm.
Qatar-qatar olur ürəkdə sözüm,
Bülbüləm, gülümü xara satmaram.

Mən aşiq Qurbanam, məclislər qurram,
Elinən oturub, elinən durram.
Vətən xaininin gözündən vurram,
Tərhanlar oylağın sara satmaram.

ŞİRİNDİL ƏLİPUR

Aşiq Qulamrza
oğlu aşiq Şirindil
Əlipur 1964-cü ildə
Meydandağı və
Xalxal mahalının
Pavars kəndində
ustad aşiq
Qulamrza
Əlipurun ocağında
dünya-ya göz açıb.
"Ustad oğlu şag-ird
olmaz" atalar sözü
burada öz mənasını
cox açıq-aşkar
şəkildə göstərir.
Aşiq Şirindilin
həyatının xəmiri
sazla-sözlə
yoğrulub. Xalxal
mahalının ustad
aşığı Aşiq
Şirindilin,
həqiqətən də, elə

şirin dili var. Mən, Aşiq Şirindilin məclislərində təkrar-təkrar olmuşam. Güzəl dastan danışma qabiliyyəti var. Xüsusən Şah İsmayılın dastanını çox yerli-yataqlı danışır. Buyurun, Şirindil danışan Şah İsmayılın Meydandağı və Xalxal variantını burda oxuyun.

ŞAH İSMAYILIN DASTANI SÖYLƏYƏN AŞIQ ŞİRİNDİL ƏLİPUR

Ustadlar nağıl eləyiblər ki, Qəndahar şəhərində Ədil adlı zalım və zülmkar bir padşah varmış. Ədil padşah o qədər varlı, dövlətli imiş

ki, dəryalar mürəkkəb, meşələr isə qələm olsaydı, onun dövlətini yaza bilməzdi. Bir gün Ədil padşah başını qırxdırmaq üçün bir dəllək çağırırdır. Dəllək bir az naşı imiş. Padşahın başını qırxanda tüklər padşahın sinəsinə tökülür. Padşah baxıb görür ki, tüklərin içərisində ağ tük də var. Şah bunu görəndə bir ah çəkdi. Bildi ki, ömrünün-gününün yarısı keçib. O dəqiqə vəzirə çağırıdır və dedi: Vəzir, özün mənim malımın-dövlətimin aşıb daşdığının şahidisən. Mənim də günüm keçib, başım gora titrəyir. Mən öləndən sonra bu mala-dövlətə bir sahib çıxanım olmayacaq. Çırağımı yandıran bir övladım yoxdur. Bir tədbir tök, bu işə bir çarə qıl. Vəzir dedi: Qibleyi aləm sağ olsun, sən mal və dövlətini 3 yerə böl. 2 bölümünü fağır-füqəraya payla. Bəlkə, Allah onların duasını eşidə, sənə bir övlad verə. Vəzirin tədbiri padşahın ağına batdı. Padşah bu işi gördü. Bundan xeyli keçməmişdi ki, padşahın qapısına bir dərviş gəldi. Padşah dərvişə pay verdi, dərviş payı almadı və dedi ki, mən pay alan dərvişlərdən deyiləm. Mən pay verməyə gəlmişəm. Bu sözlərdən sonra dərviş cibindən bir alma çıxardıb padşaha verib dedi: Ey padşah! Eşitmişəm övladın olmur, al bu almanı soyub iki yerə böl. Yarısını sən, yarısını da xanımın yesin. Qabığını da bala doğmayan madyana ver. Çox keçməz bir oğlun olar. Oğlunun adını Şah İsmayıl qoyarsan. Madyanın da bir qulunu olacaq. Onun da adını Qəmər day qoyarsan. Şah İsmayılı qəmər daydan başqa bir at çəkə bilməz. Başına çox qəza və qədər gələcək. Amma axırda öz mətləbinə çatar və o sənə taxt-tacına sahib çıxar. Dərviş almanı verib və tapşırığını tapşırandan sonra şahın gözünün önündə qeyb oldu. Şah dərvişin əmrini yerinə yetirdi. Aylar keçdi, vaxt yetişdi şahın oğlu dünyaya gəldi. Adını Şah İsmayıl qoydular. Madyan da bala doğdu. Onun da adını Qəmər day qoydular. Qəmər dayı ayrı tövləyə bağladılar və yaxşı bir mehtərə tapşırdılar. Ədil padşah oğlunu da bir dayəyə və dayəni də bir lələyə tapşırdı. İllər gəlib keçdi, Şah İsmayıl 7 yaşına yetişdi. Ədil padşah oğluna ayrıca bir otaq tikdirdi. Bir molla çağırıb oğlunu ona tapşırdı. Molla ona dərs verməyə başladı. Şah İsmayıl da yağlı yeməklərdən yeyib 3 illik buğaya dönmüşdü. Əlinə düşəni vurub qırırdı. Şah İsmayılın bu işlərinə görə əspaz həmişə ona sümüksüz yemək verərdi. Qorxardı ki

sümüklə vurub şüşələri qırsın. Bir gün molla aşpazla şəhərə çıxmışdılar. Şah İsmayılın yemək vaxtı aşpazın şagirdi yemək hazırlayıb Şah İsmayıla gətirdi. Şah İsmayıl yemək yeyən vaxt əli bir yekə sümüyə dəydi. Bu sümüyü iki əlində burub sındırmaq istəyəndə sümük əlindən çıxdı və dəyib şüşələrdən birini qırdı və evə gün düşdü. Şah İsmayıl uşaqlıqdan işıqlı dünyaya çıxmamışdı. O elə bilirdi ki, içəriyə düşən işıq pəhləvandır. Ha çalışdı günü tuta bilmədi. Üzü üstə yığıldı. Bu vaxt molla şəhərdən qayıtdı. Bu əhvalatı belə görən molla tez əmmaməsini götürüb gün düşən yerə basdı. Şah İsmayıl nə vaxtdan çalışıb tuta bilmədiyi gün aradan çıxdı. Mollaya dedi ki, o mənimlə gülüşən pəhləvanı neylədin? Molla dedi: Ay bala, o bir quş idi, uçub getdi. Molla Şah İsmayıla dedi: Ay bala, hər yer bura kimi qaranlıq deyil, işıqlı dünya var, gün var, yaxşı gəzməli yerlər var. Sən onları görməyibsən. O içəri düşən də gün idi. Şah İsmayıl dedi: Bəs elə şeylər ki var, məni nədən bu qaranlıq yerdə saxlayıb günümü çürüdürsünüz? İndi ki, o dediyiniz yerlərə getmək olarsa, onda get atama de ki, oğlun işıqlı dünyaya çıxmaq istəyir. Molla əhvalatı Ədil padşaha söylədi, şah molların sözünü yerə salmadı. Şah İsmayılı qaranlıqdan çıxartdırdı. Onu özü ilə şahların, əyanların məclislərinə apardı. Şah İsmayıl vəzirlə Qəndahar şəhərinə gəzməyə çıxmışdı. Şəhərdə bir dəstə yaraqlı-yasaqlı atlı gördü. Onların kim olduqlarını vəzirdən soruşdu. Vəzir dedi: Bunlar xoş səfalı, gül çiçəkli yaylaqlardan şikar vurmaqdan gəlirlər. Şah İsmayıl da şikar həvəsinə düşdü. Dedi: Vəzir, get atamdan icazə al, biz də şikara çıxaq. Vəzir gəlib əhvalatı şahı söylədi. Şah dedi: Vəzir, izn verməyə ürəyim gəlmir, amma gözümün ağı-qarası bir oğlumdur, qəlbinə sındıra bilmərəm. Əvvəl ona pəhləvanlıq məşqini öyrətdir, sonra özünə şikara apar. Gözdə-qulaqda ol, özgə padşahın torpağına keçməsin. Vəzir şahın əmrini yerinə yetirdi. Şah İsmayıl az zamanda şikar məşqini öyrəndi. Tövlədə bəslənmiş Qəmər dayını minib vəzirlə, vəkillə və bir çox atlı ilə şikara çıxdılar. O qədər getdilər ki, Ədil padşahın torpağından çıxdılar. Çatdılar bir güllü-çiçəkli dağa. Dağda şikar elədikləri vaxt şahzadənin gözü bir ceyrana sataşdı. Ceyranın ipəkdən çulu var idi. Çulun ətrafından qızıl qumrular asılmışdı. Şah İsmayıl bu ceyranı diri tutmaq istəyirdi. Üzünü

yanındakılara çevirib dedi: Bu ceyranı hər tərəfdən ortaya alın ki, onu diri tutaq. And olsun babamın taxt-tacına, ceyran hər kimin tərəfindən qaçsa onun boynunu vurduracam. Qoşun ceyranı bir üzük qaşı kimi araya almaqda olsun, sizə xəbər verim Gülzar adlı bir qızdan. Gülzar Türkmən padşahı Mahmud paşanın qızı idi. Gözəlliyinə görə bütün Türkmən elində ad qazanmışdı. Çox padşahlar, paşalar, xanlar, ona elçi gəlmişdilər. Ancaq atası verməmişdi. Gülzarı zorla əmisi oğluna adaxlamışdılar. Toylarının da vaxtına az qalmışdı. Gülzar da bu dərd-qəmin əlindən kənizləri ilə birlikdə şikara çıxmışdı. Dağın ətəyində çadırların qurub qızları yerbəyer eləmişdi. Özü də ceyran donuna girib dağı gəzirdi. Bu məqamda o Şah İsmayılın gözünə sataşdı. Gülzar da çadırına qayıtmaq istərkən baxıb gördü ki, onu hər tərəfdən üzük qaşı kimi mühasirəyə alıblar. Gülzar hər tərəfə göz gəzdirdi, gördü ki, heç bir tərəfdən qaçmaq imkanı yoxdur. Bunu mühasirəyə alanları bir də gözdən keçirəndə atın üstündə 16-17 yaşında qara-qaş, qara-göz gözəl bir oğlanın oturduğunu gördü. Bir könüldən min könülə buna aşiq oldu. Əl-ayağını yığışdırıb gözəl kəklik kimi sıçrayıb Şah İsmayılın başının üstündən qaçdı. Qaç-qaç gəldi girdi öz çadırına. Bildi ki oğlan bunun dalınca gələcək. Bu qaçmaq Şah İsmayıl çox ağır gəldi. Dedi: Bu ceyran məni aciz gördü. Mən də onun dalınca tək gedəcəyəm. Dedi ki, heç kim yerindən tərpənməsin. Gərək mən özüm tək gedəm, o ceyranı tutub gətirəm. Şah İsmayıl bu sözdən sonra atına bir acı qamçı çəkib Gülzarla daban-dabana çatdılar çadıra. Bu çadıra girən kimi çadırdan bir neçə qız-qarı eşiyə çıxdılar. Şah İsmayıl dedi: Ay qızlar, mənim ceyranım buramı gəldi? Onu neylədiniz? Bir qarı irəli gəlib dedi: Yazıq xanımı dağdan-daşdan qovalayıb bağrını yarıbsan, heç utanmırsan hələ bir mənim ceyranım da deyirsən? Şah İsmayılın doğrurıdan da, hələ bunun qız olmağından xəbəri yox idi. Elə bilirdi bu elə ceyrandır. Şah İsmayıl dedi: Qarı nənə, insafa gəl, davasız-şavasız ceyranımı ver çıxım gedim. Amma qarının başına söz girmir ki, girmir. Burda Şah İsmayıl məcbur qalıb götürüb görək sazla-sözlə qarıya nə deyir və qarı ona nə cavab verir.

Mən ovçuyam, öz ovumu ovlaram,
Alacıyam, nənə, ceyran mənimdi.
Yeddi dağdan aşırıban qovlaram,
Alacıyam, nənə, ceyran mənimdi.

Qarı

Mən ceyranı yeddi ildi saxlaram,
Kərəm eylə, oğlan, ceyran mənimdi.
Gündə üç yol çörək verib yoxlaram,
Kərəm eylə, oğlan, ceyran mənimdi.

Şah İsmayıl

Mən ovçuyam, buraxmaram bu ovu,
Qovmuşam, qalmayıb dizinin hovu.
Əbəs ki yormadım mən qəmər dayı,
Alacıyam, nənə, ceyran mənimdi.

Qarı

Qızıl qumru düzdürmüşəm ətəkdən,
Ceyranımı çullamışam ipəkdən.
Bəzəmişəm əlvən-əlvən çiçəkdən,
Alacıyam, oğlan, ceyran mənimdi.

Şah İsmayıl

Şah İsmayıl heç danışmaz ləcinən,
İşim yoxdu mazarratnan, bicinən.
Verməsən də alacıyam gücünən,
Alacıyam, nənə, ceyran mənimdi.

Qarı

Mən qarıyam, bu qürbətdə qalaram,
Dərd əlindən saralıban solaram,
Təsəllimi bu ceyrandan alıram,
Alacıyam, oğlan, ceyran mənimdi.

ƏBÜLFƏZL SAİDİ

Aşiq Əbulfəzl Saidi Davud oğlu 1969-cu ildə Əhərin Xudaverdi kəndində dünyaya göz açıb. 14 yaşında saza meyl edlən aşiq Saidinin 2 ustadı olub. Biri aşiq İlyas Yusifi, biri də aşiq Hüseyn Bulqədər Çırşanlı. Aşiq Saididən bir divani şeir:

Aləmləri xəlq edlən

pərvərdigara bəh-bəh,
Yaranmışa ruzu verən o ruzügara bəh-bəh.
Hər sirridən aşikardı, hər bir işdən xəbərdar,
Dayanıbdı başım üstə edir nizara bəh-bəh.

Bax, onun bir qüdrətidir göydə şəms ilə qəmər,
Dəryalara hökm edlən, ulduza fərman verər.
Daşsız, kərpicsiz yaradıb yeri, göyü mütəbər,
Yoxdu heç aləmdə tayı, belə memara bəh-bəh.

Saidiyəm, aciz qaldım bu xudanın sirrinə,
Qıya baxdı Cəbrayıla, bir od düşdü pərinə.
Ya xan olsun, ya da çoban, fərqlə qoymaz birinə,
Belə adil padşaha bəh-bəh, dübara bəh-bəh
Şah İsmayıl

SEYİD ABBAS SƏCCADI

Türklərin gözəl bir atalar sözü var. Deyiblər: uşaqlar bir yerə yığılıb oyun oynayanda şüursuz uşaq deyər ki, mən kimdənəm? Amma şüurlu uşaq çəkilər bir tərəfə deyər ki, kim mənimlədir. Həmişə “Kim mənimlədi” deyən, Seyid Əhməd oğlu Seyid Abbas Səccadi 1970-ci ildə Şərqi Azərbaycanın Xalxal şəhərində dünyaya göz açıb. Şair, jurnalist, aparıcı, folklorşünas və

musiqiçi Abbas Səccadi mədəni sahədə üzərinə götürdüyü hər bir çətin vəzifəni çox ləyaqətlə məqsədinə çatdırıb. Bu da mədəniyyət və incəsənət aləmində danışmağa haqqı olan sənətkarların yanında böyük hörmət sahibi olmasına səbəb olub. Seyid Abbas Səccadinin İranda təşkil etdiyi, əsasını və təməlini qoyduğu mədəni işləri sadalasaq bir kitab yazmalıyıq. Onun gördüyü işlərin bir neçəsi ilə oxucuları tanış edəcəyəm. Birincisi radio və televiziya da çox ləyaqətli bir aparıcı, ikincisi Tehranda Mədəniyyət saraylarının bir çoxunun təməlini qoyan, üçüncüsü Mədəniyyət Nazirliyində Şeir şurasının üzvü və iki cild fars dilində şeir kitabının müəllifidir. İncəsənət, siyasi və ictimai sahədə hər gün nəşr olunan qəzetlərdə və jurnallarda yüzlərlə dəyərli-dəyərli məqalələrin sahibidir. Əlinizdəki bu “İran Aşıqları” kitabının icra heyətinin sədri olub.

AĞCA QIŞLAQLI AŞIQ SƏLCUQ ŞƏHBAZİ

Aşıq Səlcuq Şəhbazi 1962-ci ildə qış fəslindən 6 gün keçmiş Miyananın Ağcaqışlaq kəndində dünyaya göz açıb. 1975-ci ildə Şükür kişi Tehrana köçərək Nemətabad məhəlləsində məskunlaşır. Səlcuq bir gün görür ki, qonşuda fərş mağazasında bir aşıq yaxşı saz çalib oxuyur, camaat da yığılıb ona qulaq asır. Səlcuq utana-utana gəlib mağazanın yanında dayanır, aşığın sazına, sözünə qulaq asır. Burda olan adamlardan biri Yədullaya deyir ki, aşıq İmamzadə Həsəndə Qatar körpüsünün yanında bir sazbəndlə tanış oldum. Çox gözəl saz bağlayır və gözəl də saz çalır. Lap bulaq kimi qaynayır. Aşıq Yədulla deyir adı nədir? Deyir ki, adı Aşıq Əvəzdır. Aşıq Yədulla deyir: O mənim ustadımdır. Onun üstünə nə o tayda, nə də bu tayda bir aşıq yoxdu. Ancaq aşıqlığa getmir. Bunu eşidən Səlcuq öz-özünə deyir ki, nə gözəl oldu, mən sabah gedib ustad Aşıq Əvəzi tapacam və ondan aşıqlıq dərsi alacam. Səhəri gün gedib ustad Əvəzi tapır və ona danışır ki, ay ustad, mən aşıqlıq sənətini çox sevirəm, aşıq olmaq istəyirəm. Ancaq atam bilsə, məni evə qoymayacaq. Mən nə edim? Ustad Əvəz deyir: Bir hava çalıram, onu oxu mən sən səsənə baxım, sonra deyərəm neyləyərsən. Ustad Əvəz bir hava çalır, Səlcuq da oxuyur. Ustad Əvəz Səlcuqun səsini çox bəyənib deyir: Oğul! Bundan belə mənim mağazam sənindi. Vaxtın olanda gəl həm saz bağlamağı, həm də saz çalmağı öyrədim. Saz almaq lazım deyil. Sən hər gün də gəlsən mən sənə dərş verərəm. Heç kimə də demə. Bir gün hamı görər ki, sən böyük bir sənətkarsan. Onda atan sən saz çalib oxumağından ləzzət alar, mən də sevinərəm. Səlcuq 4 il aşıq Əvəzdən aşıqlıq dərş alır. Nə atası bilir, nə də camaat. Bir gün ustadına deyir: Ay ustad! Mən sabahdan əsgər gedirəm. Səlcuğa xeyir-dua verir. Səlcuq ustadından ayrılır, 1980-ci ildə əsgər gedir. 2 il əsgərlikdən sonra gəlir görür ustadı dünyasını dəyişib. Sazsız qərarı gəlməyən Səlcuq gedir Tehranın “Xaksifid” məhəlləsində Çirişanlı Aşıq Hüseyn Əsədinən tanış olur. Sonra Çingiz və Fərrux Mehdişuru gətirir Nemətabada. Bir neçə il onlardan saz bağlamaq və saz çalmaq öyrənir. Bir vaxt Şükür kişi görür oğlu həm saz çalır, həm də saz bağlayır. 1988-ci ildə Səlcuq başlayır aşıqlığa.

Bir-iki ilin içində Tehrandə və bütün Azərbaycanda Səlcuğun saz mağazası və çalib oxuması dillər əzbəri olur. Hər yandan gəlirlər saz

almağa və saz öyrənməyə. Nemətabad bir bala Bakı kimi tanınır. Bir gün professor doktor Məhəmməd Hüseyn (Düzgün) aşığa deyir: Aşıq! bütün tələbələrin yanında hörmətin var, hamısı səni ürəkdən sevirlər. Elə mənəm də könlümə yatıbsan. Bundan sonra mən səni Azərbaycanın Milli Aşığı adlandırıram və sənin adını da Aşıq Səlcuq qoyurum. Aşıq Səlcuq 1989-cu ildə “Azərbaycan aşıqları” kollektivini yaradır. Çox çalışdıqdan sonra İranın radio və televiziyasında aşiq musiqisini rəsmiləşdirir. 7 il radio və televiziya da çıxış edir. 1999-cu ildə kollektivinin adını dəyişib “Dədə Qorqud Aşıqları” adlandırır. 1992-ci ildə Azərbaycana səfər edir. Gəncədə aşiq diplomuna layiq görülür. 2005-ci ildə “El səsi” adında bir şeir kitabı işıq üzə görüb. 2006-cı ildə Dədə Qorqud kitabının Qazanxan dastanını müasir aşiq dilinə çevirib və Dədə Qorqud aşıqları ilə ifa edib. 2007-ci ildə “Təpədən dırnağa Azərbaycanam” şeir kitabı Xalq Şairi **Zəlimxan Yaqubun** yazdığı müqəddimə ilə nəşr olunub.

Dədə Qorqud aşıqları 2010-cu ildə Azərbaycanda keçirilən birinci Beynəlxalq aşiq Festivalında Azərbaycanın Mədəniyyət və Turizm Naziri çox hörmətli Əbülfəz Qarayevin şəxsi dəvəti ilə Festivalda iştirak edib. Aşıq Səlcuq Şəhbazi 2010-cu ildə İran Aşıqlar birliyinin sədri seçilir. Elə həmin ildə “Aşıq Dastanları” kitabı işıq üzə görür. “İran Aşıqları və ədəbiyyatı” kitabı aşiq Səlcuq Şəhbazinin 3 ildə çəkdiyi zəhmətin bəhrəsidir. Aşıq sənətində 3 klassik aşiq havasının yaradıcısıdır.

1	Aşıq Səlcuq (Şəhbazi dubeytisi)
2	Aşıq Səlcuq (Şəhbazi gəraylısı)
3	Aşıq Səlcuq (Şəhbazi divanisi)
4	Aşıq Səlcuq (Şəhbazi bayatısı)

ŞAH İSMAYIL DASTANI SÖYLƏYƏNİ AĞCAQIŞLAQLI

AŞIQ ŞƏHBAZI

Bəli, əzizlərim! Mən sizə “Şeyx Səfiəddin Ərdəbili”nin nəticəsi, birinci “Şah İsmayılın dastanını” danışacağam. Qayıdaq 500 il bundan əvvəl. Təbəristan başlanan torpaqdan ta Van dəryasına qədər Ağqoyunlular hökmranlıq edirdilər. Bu tayfanın da başçısı Uzun Həsən idi. Bu tərəfdən də Xəzər dənizindən tutmuş Dərbəndi də keçmiş və Qızıl Yola qədər böyük Şirvanşahlar hökmranlıq edirdilər. Şirvanşahların da hökmdarı Fərrux Yasər idi. Fərrux Yasər Uzun Həsənin bacısı Xədicə Bəguma bir elçi göndərdi. Uzun Həsən də bunlara dedi: Mənə bir neçə ay imkan verin, mən bir məsləhət və məşvərət edim və sizə cavab verim. Fərrux Yasər yol gözləməkdə olsun, sizə xəbər verim Ərdəbil şəhərindən. Ərdəbil şəhərində də Şeyx Səfiəddin Ərdəbili, üstə adları çəkilən ərazilərdə bütün müsəlman camaatının qəlbinə hökmranlıq edirdi. Bu Şeyx müsəlman camaatının qəlbində özünə yurd qurub, yuva salmışdı. Bunu eşidən-bilən dünyanın hər bir guşəsindən Şeyxin ziyarətinə gəlir və ona nəzir-niyaz verirdilər. Ağqoyunluların hökmdarı Uzun Həsən də bütün ailəsi ilə tez-tez şeyxin ziyarətinə gedirdi. Bir gün Uzun Həsən Şeyxin ziyarətinə gələndə şeyx dedi: Hökmdar! Gələsən bir qohumluq münasibəti quraq. Sənin bacın Xədicə bəyimlə mənim oğlum Şeyx Cüneyd ailə qursunlar. Əgər mənim dediyimə baxsan mənim müridlərim sənin ordunla birləşər və bu birlikdən həm sən və həm də xalq xeyir görər. Bundan sonra bu torpaq və bu xalq heç vaxt tapdalanmaz. Bu məsləhəti Uzun Həsən qəbul elədi. Bir neçə aydan sonra Xədicə Bəgum və Şeyx Cüneyd ailə həyatı qurdular. Bu xəbəri eşidən Fərrux Yasər ürəyində böyük bir kin bağladı. Dedi gərək mən bu Şeyxlərə bir toy tutam ki, həmişəlik qulaqlarında sırğa olsun. Fərrux Yasər bəhanə axtarırdı. Ölinə fürsət düşəndə Şeyxlərin üstünə qoşun çəkirdi. Fərrux Yasər öz işində olmaqda olsun, sizə xəbər verim Şeyx Səfilərdən. Şeyx Cüneydlə Xədicə Bəgumun evliliyindən bir oğlan dünyaya gəldi. Adını Şeyx Heydər qoydular. Şeyx Heydər 16 yaşına çatmamışdı ki, atası Cüneyd dünyadan köçdü. Şeyx Səfi çox qocalmışdı. Dedi nə olar mən bu nəvəmin

toyunu görəm dünyadan gedəm. Şeyx çox düşündükdən sonra qərara gəldi ki, Uzun Həsənin qızı Aləmşahbəyimi nəvəsi Şeyx Heydəre alsın. Elə düşündüyü kimi də etdi. Dünyada arzusu qalmayan Şeyx Səfi və Uzun Həsən bu məsələdən 2 il sonra dünyadan köçüb getdilər. İllər bir-birinin dalınca ötüb getməkdə idi. Şeyx Heydər həm ağqoyunluların, həm də babasının müridlərinin sevimlisinə çevrilmişdi. Qılıncının dalı da kəsirdi qabağı da. Amma onu bir şey həmişə narahat edirdi. 7 il idi ki, övladları olmurdu. Bir gün evə çox qəmli qayidan Şeyx Heydər yatağa uzandı və tez bir zamanda yuxuya getdi. Yuxuda gördü ki, oturub bir qızıl taxtın üstündə və taxtın da hər tərəfi gül-çiçəkdir. Bu gözəl təbiətin eşqinə dünyanın qanadlı quşlarının çoxu gəlib burada cəm olublar. Bu da bütün burada cəm olan quşların dilini bilir. Yuxunun davamında şeyx gördü ki, köynəyinin sağ qolundan bir quş, sol qolundan isə bir quş çıxdı. Onlar burda cəm olan quşların üstündə bir xeyli qanad çalıb dövrə vurandan sonra gəlib oturdular Şeyxin sağ qolunun üstündə. Bu quşlardan biri dedi İbrahim, çağır qoy o biri qardaşımız da gəlsin. O biri quş dedi ki, Sultanəli qardaş, sən məndən böyüksən ona görə sən çağır gəlsin. Bu zaman quşların qardaşlarını çağırmağa başladılar. İkisi də qanad çala-çala qardaş! Gəl, gəl saldılar. Bu zaman Şeyx Heydərin yaxasından başqa bir quş da çıxıb göydə qanad çala-çala bütün quşları topladı bir yerə və gəlib oturdu Şeyx Heydərin çəliyinin üstündə. Bu quş dedi: Hökmdar! Bu quşların hamısı gəlib sənə qulluğunda və əmrində ola, bunlara nə əmr edirsən? Şeyx Heydər dedi: Əvvəl de görüm sənənin adın nədir? Bu sonra gələn quş dedi: Hökmdar! Mənim atam, anam nəzir eləyiblər ki, mənə 5 adın çağırınsınlar. Bir il Məhəmməd, bir il Əli, bir il Həsən, bir il Hüseyn. Şeyx Heydər dedi: Bəs biri nədir? Bu quş dedi: O birisini “Haqq aşığı Qurbani deyəcək. Dedi ki, hökmdar, mənə o aşığa tapşır. Bunu deyib deməmiş göy üzünü bir dəstə quşa oxşar heyvanlar aldılar. Bunların quyuqlarından, qanadlarından od-alov yağa-yağa gəldilər bütün bu gözəl quşları vurdular qırdılar. Bu quşların qaçanı qaçdı, ölənə öldü qan su yerinə axdı. Bu üç quşu da qovalayıb saldılar bir qəfəsə və bir azdan sonra başladılar bunları da öldürməyə. Amma şeyxin yaxasından çıxan quş onların əllərindən

qurtarıb qaçdı. Bu zaman şeyx Heydər yuxudan ayıldı. Bir neçə gün bu yuxunun fikri ilə dolandı. Amma bir yerə çatdıra bilmədi. Naçar qalıb gəldi anasının yanına. Yuxunu anasına deyən kimi anası dedi: Oğul! Mən bu yuxunu bilirəm. Amma sənə bir sözüm var. Yuxuda adı çəkilən haqq aşığı Qurbanini tap. O bu yuxunu məndən yaxşı yozacaq və onun sənə çox köməyi çatacaq. Amma bir şərt var ki, o deyənə baxasan. Şeyx Heydər macal verməyib adamlar göndərüb bütün eli, mahalı kəndbəkənd, şəhərbəşəhər gəzdilər. Nəhayət, Qurbanini tapıb gətirdilər Şeyx Heydərən yanına. Qurbani saraya girən kimi Şeyx Heydər aşığın pişvazına çıxıb onu çox böyük ehtiramla saraya gətirdi. Qurbani ilə bir xeyli söhbətdən sonra Şeyx Heydərə bəlli oldu ki, bu aşiq həqiqətən haqq aşığıdır. Bunun üzündən, gözündən, danışığından nur tökülür. Şeyx Heydər öz aləmində fikirləşdi ki, yaxşısı budur mən bunun ustadını və doğrulduğu yeri də bundan soruşum, sonra əsl mətləbi buna deyərəm. Şeyx Heydər dedi: Aşiq! Olar deyəsən görək sən haralısan, sənın ustadın kimdir? Görək burda Qurbani özünü Şeyxə necə təqdim edir:

Sazımın, sözümün, haqq kalamımın,
Nıtqımın muradı Əlidir, Əli.
Gözümün didəsi, quşumun səsi,
Dilimin fəryadı Əlidir, Əli
 Üz tutub asimana çağırdım Heydər,
 Yol açıb gəl dedi saqiye-kövsər.
 Yeddi qat göyləri gəzdim sərbəsər,
 Ruhumun qanadı Əlidir, Əli.

Otuz cüzv Qurani, elmi-nihani
Mənə bəxş edibdi kərəmin kanı.
Yerim Dirilidi, adım Qurbani,
Ustadlar ustadı Əlidir, Əli.

Bu şeiri deyib qurtarandan sonra Qurbani dedi: Şeyx sağ olsun, mənı bura çağırmaqda mətləb-muradın nədir, mənı bura nəyə görə çağırırsan? Şeyx Heydər gördüyü yuxunun bir qismətin açıb Qurbaniyə deyəndə, haqq Aşığı Qurbani dedi: Hökmdar, dayan, o yuxunun qalanını da mən deyim! Qurbani yuxunun qalanını açıb

deyəndə hökmdar lap mat qaldı. Dedi: Qurbani, bu yuxunu sənə kim dedi? Qurbani dedi: Hökmdar, 5 gün bundan əvvəl o yuxunu sənə göstərən mənə də göstərdi. Bu zaman Şeyx Heydər qalxıb haqq Aşığı Qurbaninin əllərini öpüb oturdu taxtında. Dedi: Qurbani, indi ki, sən də o yuxunu görübsən, onda bu yuxunu yoz, görüm bu yuxunun mənası nədir. Qurbani dedi: Şeyx sağ olsun, o üç quş sənin oğlanlarındır. Allah sənə üç oğlan verəcək. Böyüyünün adını Sultanəli, ondan kiçiyinin adını İbrahim qoyarsınız. Ancaq üçüncünün adını bir il Məhəmməd, bir il Əli, bir il Həsən, bir il də Hüseyn çağırırsan. Beşinci ilə keçəndə onun adını mən qoyacam. Amma bu sözləri bir sən, bir mən, bir də Yaradan bilməlidir. Şeyx Heydər dedi: Bəs yuxunun qalanı nə oldu? Qurbani dedi: Birini də deyirəm. Yaxşı yadında saxla, o quş ki yaxandan çıxıb bütün quşları topladı bir yerə, o oğlun bir misilsiz igid olacaq, bütün ölkədə birlik yaradacaq və böyük bir dövlət quracaq. Heydər dedi: Qurbani, yuxunun qalanı nə olacaq? Dedi: Qalanını, Allah xeyirliyə gətirsin, bir neçə ildən sonra deyərəm. Bu zaman Şeyx Heydər əmr verdi, bütün vəzir, vəkil cəm oldular. Dedi: Camaat! Mən bundan sonra Qurbanini özümə birinci məsləhətçi götürürəm, bundan sonra Qurbani nə desə, onun əmri mənim əmrimdər. Qurbani bundan sonra sarayda qalmaqda olsun, Şeyx də əmr verdi ki, bir Saz məktəbi açılsın. Məktəb açıldı və Qurbani başladı orda şagird yetişdirməyə. Bütün sarayda olan oğlan və qız uşaqları Qurbaninin məktəbinə gəlirdilər və Qurbanidən saz-söz dərsi alırdılar. Aylar, illər bir-birinin dalınca ötürşməkdə idi. Bir gün xəbər gətirdilər ki, Şeyx Heydər bir oğlu olub. Onun adını Sultanəli qoydular. 3 ildən sonra bir oğlu da dünyaya göz açdı. Bunun da adını qoydular İbrahim. 2 ildən sonra üçüncü oğlu dünyaya gəldi. Bunun adını bir il Məhəmməd, bir il Əli, bir il Həsən və bir il də Hüseyn çağırdılar. Şeyx Heydər oğlanlarının üçü də zamanında Qurbaninin məktəbinə gəlirdilər və Qurbanidən saz, söz dərsi alırdılar. Amma Heydər kiçik oğlu Qurbaninin ağzından çıxanı, barmağından qopanı bir-bir və yerbəyer götürürdü. Bunun bu istedadına Qurbani heyran qalmışdı. Bəzən Qurbanidən gözəl şeirlər deyib və saz çalırdı. Bu uşaq çox ayıq-sayıq idi. Bir gün o, atasına sual verir ki, ata, nəyə

görə məni hər il bir adınan çağırırsınız. Bunun sirri nədir? Atası deyir: Oğul, o sirri saz-söz ustadın Dədə Qurbanidən soruş. Oğlan gəlir Qurbanidən cavab almağa. Qurbani deyir oğul, bir aydan sonra sənin ad qoyma mərasimin olacaq, ondan sonra sənin adın dəyişilməyəcək. Mən onun səbəbini və sirrini sənə vaxtı gələndə deyəcəyəm. Bir aydan sonra Şeyx Heydər əmr verdi. Bütün vəzir-vəkil, xanlar-xaqanlar cəm oldular bir yerə. Məclis quruldu, yemək-içmək, çal-çağır idi. Gecə yarıdan keçən vaxtı bir nəfər qalxıb dedi ki, hökmdar, bu məclis nə munasibətlə qurulub? Bunun səbəbi nədir? Şeyx Heydər dedi: Camaat siz, bilirsiniz ki, mənim kiçik oğlumun adı rəsmən bəlli deyil. Onu hər il bir adla çağırıraq. Amma bu gün onun rəsmi adını siz biləcəksiniz. Dedilər oğlanın adı nə olacaq və adını kim qoyacaq?

Şeyx Heydər dedi: Baxın görün kim gəlir. Bu zaman Dədə Qurbani ağ geyimdə, əlində də saz içəriyə daxil oldu. Qurbani camaatı ayaq üstə görüb dedi oturun. Hamı oturdu. Məclisə bir sükut hakim olmuşdu ki, elə bil məclisdə bir nəfərdən artıq adam yox idi. Hamının gözü, qulağı Dədə Qurbanidə idi ki, görək oğlanın adını nə qoyacaq. Qurbani sazının zilini zil, bəmini bəm edib görək oğlanın adını nə qoyacaq:

Şeyx Heydər, Aləm Şahın

Oğlu görək oyaq olsun.

Zəfər çalsın, murad alsın,

Qada-bala ıraq olsun.

Kimdə varsa belə kamal,

Nütfə pakdı, loqma halal.

Tapacaqdır cahü-cəlal,

Bəd nəzərdən uzaq olsun.

Burda Dədə Qurbani havanı dəyişir və götürüb görək oğlanın adını nə havası ilə deyir:

Qurbaniyəm, haqqa sail,

Nə veribsə, ona qail.

Adın qoydum Şah İsmayıl,

Şahlar şahı dayaq olsun.

Bu sözlər qurtarıb-qutarmamış Şah İsmayıl Qızıl taxtın üstündən dik qalxıb dedi: Ustad! Son çaldığım havanın adı nədir? İndiyə qədər belə

bir gözəl və ürəyəyatan hava eşitməmişdim. Qurbani dedi: Bir havanı k1, Şah sevə, elə o havanın adı olar ”**Şahsevəni**”. Çox hörmətli oxucular, bu dastan burda qalsın. Amma ustadlardan eşitdiyimə görə, Dədə Qurbani Şah İsmayıl haqqında bu aşağıdakı 6 aşiq havasını da yaradıb. O havaların nə vaxt və necə yaranmasını bilmək istəsəniz, mənim Aşiq dastanları kitabımda tapa bilərsiniz.

1	Baş divanı
2	Sultani
3	Şah Xətai
4	Şahsevəni (Koroğlu qaytarması)
5	Heydəri (Məhəmməd Hüseyni) (yatıb oyanmaz oyanmaz)
6	Osmanlı divanisi

XANKİŞİ HATƏMİ

Ağcaqışlaq kəndinin çox hörmətli ağsaqqalı, üzü gülər, evi bütün qəriblərin üzünə açıq olan, şər yatırdan Zeynal kişinin oğlu Aşiq Xankişi Hatəmi 1947-ci ildə Miyananın Ağcaqışlaq kəndində anadan olub. Aşiq Xankişi gənc vaxtlarında kəndə gələn aşıqlardan və o vaxt qrammofon vallarından səhifələrindən eşitdiyi bütün aşiq havalarını və muğamları gözəl səsi

ilə yerli-yataqlı və çox gözəl oxuyarmış. Bu istedadı oğlunda görən Zeynal kişi balaca Xankişiyə bir saz alır. Aşiq Xankişi 1973-cü ildə köçüb gəlir Tehrana. Nemətabad məhəlləsində sakin olur. Bir ildən sonra ustad Aşiq Əvəz sazbəndin yetirməsi ustad aşiq Yədulla ilə tanış olur. O ustadla bir neçə il Tehrandə və ətraf şəhərlərdə yaşayan Azərbaycan və Şahsevən türklərinin toylarının aşığı olur. 1983-cü ildə Çəngiz Mehdiqur bu aşığın mağazasında saz bağlayıb dərs verəndə dövlət adamları gəlib mağazanı bağlayır və bütün sazları da aparırlar. Aşiq Xankişiyə də əmr verirlər ki, bundan sonra toylara getmək və saz çalmaq haqqın yoxdur, aşıqlıq qadağandır. Aşiq Xankişi məcbur qalıb sazını satır və fəhləliyə gedir. Kaş ki bir də nahaq şər aşığı yaxalamasın.

Məhəmməd İbadi

Məhəmməd İbadi Qaraxanlı 1979-cü ildə Təbrizdə anadan olub. Şeirlərin «**ALİŞIQ**» təxəllüsü ilə yazıb. Atası Hacı Bayram kişi Qaradağın Qaraxanlı tayfasından olub. O, dünyaya gəlməmişdən xeyli əvvəl Təbrizə köçüb gəlmişdir.

Aşıq sənətində və mədəni danışıda Cənubi Azərbaycanda tayı-bərabəri olmayan Alışiq 14 yaşından şeir yazmağa başlayıb. Həmin illərdən də şeirləri aşıqlar tərəfindən oxunmaqdadır. O, təhsilini başa vurduqdan sonra keçmiş aşıq və şairlərimizin itib-batan əsərlərini toplamağa başlayıb. Bu günə qədər onlarla kitabı işıq üzü görüb. Bundan əlavə, bir neçə müddət Təbriz radiosunda folklor və aşıq ədəbiyyatımızla bağlı əməkdaşlıq edibdir. Alışiq çox mahir bir aparıcı olaraq Cənubi Azərbaycan və Azərbaycan Cümhuriyytində bir çox məclislər aparıb.

Sürüdən ayrılıb azan qoyunu,
Qurd tutub parçalar qurd yeyər, oğlum.
Bəxtinin quşunu əldən uçurdan,
Hey döyər başına, dərd yeyər, oğlum.

Oğurluq mal dağda olsa talanar,
Pak insan pir olar, duz tək yalanar,
Namərd peysər bəslər, arsız dolanar,
Dərdin xınavasın mərd yeyər oğlum.

Alışiq tək alış, sönsən də min yol,
Bilmədiyin işə qoymagınən qol,
Sən öz kölgəndən də ehtiyatlı ol,
Ağacı içindən qurd yeyər, oğlum.

ƏBÜLFƏZL QULİ ZADƏ

Hacı Hüseyn
Əli oğlu aşıq
Əbülfəzl
1978-ci ildə
Kəleybərin
Böyük
Qayabaşı
kəndində
dünyaya göz
açıb.
Yaxından heç
bir ustad
görməyən
aşiq Əbülfəzl
hal-hazırda
İranda

sayılıb-seçilən aşıqlardan biridir. El-obada, böyük aşıq məclislərində, toy-düyündə özünü, həqiqətən, püxtələşmiş bir aşıq kimi aparmaqdadır. Aşıq Əbülfəzlin əsl ustadları dəyərli ustadların kasetləri və disketləri olub. Aşıq Əbülfəzl 2006-cı ildə ailəsi ilə bərabər kəndlərindən köçüb Tehranın Şəhriyar yolunda çox məşhur Nəsirabad deyilən qəsəbəyə gəlir. 4 il burda qalandan sonra yenə Qayabaşına qayıdır. 2007-ci ildən bəri "Dədə Qorqud" aşıqlarının fəal üzvlərindən biridir. Aşıq Əbülfəzl "Dədə Qorqud" aşıqları ilə 2009-cu ildə Tehrandə Əqvam Mədəniyyət Musiqi Sarayında Dədə Qurbaninin dastanını ifa edənlərdən biri olmuşdur. Həmin ildə Tehrandə "Dədə Qorqud" dastanında Qazan xan rolunu ifa edib. 2010-cu ildə Azərbaycanda keçirilən Birinci Aşıq Festivalına İrandan dəvət olunmuş "Dədə Qorqud" aşıqlarının biri olub və o festivalın diplomunu qazanıb. 2012-ci ildə Azərbaycanda keçirilən Aşıq Ələsgərin 190 illik yubileyində "Dədə Qorqud" aşıqlarının çalib-oxuyanlarından biri olub. 2012-ci ildə Təbrizdə keçirilən Gənc Aşıqlar müsabiqəsinin qalibi seçilib.

**AŞIQ HÜSEYN CAVANIN DASTANI
SÖYLƏYƏNİ AŞIQ ƏBÜLFƏZL QULİZADƏ**

Mən sizə Ütülü Aşiq Hüseyn Cavanın dastanını danışacam. Şahib dərbarında Aşığın bir duz çörək qədiri bilən dostu var idi, sərvan nasiri adında. Sərvan Nasiri xəbərdar oldu ki, Şah tərəfindən siyahı gəlib ki, Azərbaycanın bir neçə igidləri tutulub dar ağacından asılmalıdır. Onlardan biri də Aşiq Hüseyn Cavandır. Bu sirdən xəbərdar olandan sonra Sərvan Nasiri dayanmadan Tehrandan durub Ütü kəndinə gəldi. Sərvan gecəni yol gəldi. Səhər açılmamış çatdı aşığın evinə və qapısını döydü. Bu səhər içəridən aşığın xanımı cavab verdi: Kimdir qapını döyən? Sərvan cavab verib dedi: Ay bacı, mənəm, Sərvan Nasiri. Aşiq evdədir, ya yox? Xanım dedi ki, qardaş, aşiq evdə yoxdur, qonşu kəndlərin birində toydadır. Siz buyurun içəri, aşiq da indi harada olsa gəlib çıxar. Sərvan dedi: Qapını açma, bir sözüüm var, onu deyib qayıdıram. Qulaq as, gör sənə nə deyirəm. Aşiq evə çatan kimi ona deyərsən ki, İrandan qaçsın. Bir gün gec çıxsın, şah onu tutdurub dar ağacından asdıracaq. Sərvan Nasiri sözünü deyib tez də ordan getdi. Bir azdan sonra Aşiq Hüseyn gəlib çatdı. İçəri girəndə gördü həyat yoldaşının əl-ayağı tır-tır əsir. Soruşdu ki, sənə nə olub, əl-ayağın niyə belə əsir? Xanımı dedi ki, nə olacaq. Dostun Sərvan Tehrandan gəlmişdi. Dedi ki, bu gün İrandan qaçmasa, şahın adamları gəlib onu tutub öldürəcəklər. Mənə de görüm, sən gedib toylarda nə danışırısan ki, şah sənə dalınca adam salıb səni öldürtdürmək istəyir. Aşiq bildi ki, iş nə həddə çatıb. Xanımına dedi ki, uzun sözdən bir iş çıxmaz. Mən qacmalıyam. İranda qalsam, məni tutub öldürəcəklər. Sən indi qulaq as, gör mən nə deyirəm. Mənim kimdən alacağım var, bu, onların adlarıdır, al, kimə verəcəyim var, bu da onların adlarıdır, alıb verərsən, deyərsən, camaat məni halal edər. Mən gedirəm o tay Azərbaycana. Sərhədi keçəndə rus əsgərləri məni öldürməsələr, bir neçə aydan sonra gəlib sizi də apararam. Əgər ölsəm, balamı sənə tapşırıram. Aşiq bu sözləri deyib qapıdan çıxanda 6 yaşlı qızı o biri otaqdan çıxıb atasının qabağın kəsdi. Dedi: Ata! Hara gedirsən? Aşiq elə bilirdi bu qızı yuxudadır, heç nədən xəbəri yoxdur. Dedi: Qızım, gedirəm toya. Qız dedi: Yox ata, sən yalan danışdın, sən məni aldadırsan. Sən istəyirsən

İrandan gedəsən. Elə bilirdin mən yatmışdım, yox, ata, mən oyaq idim və hər işdən xəbərdaram. Sən bizi kimə tapşırıb gedirsən? Dedi: Qızım, indi ki, hər şeyi bilirsən, daha lap gözəl, siz qalın, mən gedim. Qız dedi: Yox, ata, ya getmə, ya bizi də apar. Aşiq tələsir ki, evdən tez çıxıb getsin, düşmən gəlib onu yaxalamasın, amma qız ağlaya-ağlaya kəsir qapının ağzını, qoymur atası getsin. Aşiq nə deyir, qızı qəbul etmir. Aşiq dedi: Qızım, ağlama, qulaq as gör sənə mən nə deyirəm, əgər sözlərimə baxdın, qalarsan, baxmadın, ya mən də getmərəm, ya da sizi özümlə apararam. Burda Aşiq götürüb görək qızına nə deyir:

Mən gedirəm səadətini dalıncan,
Körpə qızım, məndən sonra ağlama.
Nəfəsim gəlincən, ta yoruluncan
Mən çataram düz diyara, ağlama.

İnsan bir ağacdı, kəsərlər onu,
Baş verib törəyər dibindən onu.
Yetişib düşmənin ömrünün sonu,
Vursalar Hüseynə yara, ağlama.

Bu sözlərdən sonra aşığın qızı atasının sözlərini qəbul edib qalsın, amma Hüseyn qızına söz verdi ki, əgər o taya salamat keçdim, 7 gündən sonra gəlib Araz çayının kənarında görüşərik. Aşiq evdən çıxıb Azərbaycana gedəsi idi, amma üzünü tutub məzarıstana sarı gəlir. Aşığın balabançalan dostu da bununla idi. Balabançı dostu deyir: Hüseyn! Sən bu tərəfə getməlisən, bəs o tərəfə niyə gedirsən? Aşiq deyir: Arxamca gəlsən, görüb bilərsən. Aşiq gəlib çatdı bir məzarın üstünə. Balabançı dedi: Nədən dayandın? Hüseyn dedi: Bax gör, bura haradı, mən dayandım? Dedi: Bura sənin 4 yaşında dünyadan getmiş qızının məzarıdır. Dedi: Yaxşı, mən daha ayaq götürüb gedə bilmirəm. Dedi: Niyə? Aşiq dedi: Balabançı qardaş! And olsun səni, məni yaradan Allaha, elə hiss edirəm ki, bu balaca balam məzardan qalxıb yapışib mənim yaxamdan, mənə deyir: Ata! Məni burda tək qoyub hara gedirsən. Sən Allah, balabanı çıxart, bu balamı da bu dağlara, bu torpağa, bu məzara tapşırım, sonra gedərik. Aşiq burda belə deyir:

Se səngi bəradər piri həqiqət,
Bu vətən, bu torpaq, el amanatın.
Bir nişanəm qaldı burda yadigar,
Qiymətsiz dürdanəm bil amanatın.

Ellər gəlib başın üstə gəzərlər,
Köçhaköçdə nər mayanı bəzərlər,
Gözəllər tellərə şənə düzərlər,
Şənə amanatın, tel amanatın.

Hüseyn Cavanıdı el arasında,
Dodaq arasında, dil arasında,
Bülbül həsrət öldü gül arasında,
Bülbül amanatın, gül amanatın.

Bu sözlərdən sonra aşiq İrandan çıxdı getdi. 7 gündən sonra verdiyi sözə görə bir neçə dostu ilə gəldilər Arazın o tayında çox dayandılar ki, bəlkə, bunun ailəsi də gəlib Arazın bu tayında bir-birini görüb arxayın olsunlar Amma aşığın xanımı və qızı günləri qarışdırıb bir gün tez gəlib və aşığı da görə bilməmişdilər. Ana-bala ağlaya-ağlaya qayıtmışdılar. Amma aşiq vaxtında gəldi, səhərdən axşama qədər dayandı, amma ki, bunun ailəsindən bir xəbər olmadı. Aşiq Hüseyn elə bildi bunun ailəsini şah adamları yaxalayıblar ki, bunlardan bir xəbər olmadı. Burda ürəyi yana-yana görək bu taydakı dağlardan nə xəbər alır:

Bir xəbər ver, danış mənnən,
Sənə qurban özüm, dağlar!
Harda qaldı anasıynan
Altı yaşlı qızım, dağlar!

Mən dərdimi kimə açım?
Beş gündə ağardı saçım.
İntizardı anam, bacım,
Hansı dərdə dözümlü, dağlar!

Hüseyn Araz qırağında,
Ailəsinin sorağında,
Qaldı vətən torpağında,
Əbədilik gözümlə, dağlar!

ÇƏNGİZ MƏHDİPUR

Saz ustadı Çəngiz Məhdipur 1960-cı ildə Kələybərin Şeyx Həsənli kəndində dünyaya göz açıb. Həmişə əmisi aşıq Eynullanın sazının səsinə yuxulayan və sabahı yenə əminin sazının səsilə yuxudan ayılan Çəngiz 1976-cı ilə qədər əmisi Aşıq Eynulladan saz dərsi alıb və 1977-ci ildə Tehran şəhərinə gələndən sonra, İranda "**Sazın dədəsi**" adını qazanmış ustad Aşıq Hüseyn Əsədi Çirişanlı ilə tanış olur. Çox keçmədən sazın

bütün sirlərini böyük ustaddan öyrənir. Sonra "Cəng" Musiqi məktəbinə gedib bir neçə ilin ərzində musiqi dilini elmi şəkildə mənimsəyir. 1987-ci ildə yenidən köçüb Təbrizə gəlir və o ili Yəhya İsmailzadənin məktəbinə daxil olur. Təbrizdə gecə-gündüz dayanmadan çalışır və musiqinin bütün sirlərindən aqah olandan sonra sənətini elmi şəkildə qurmağa başlayır. 1990-cı ildə "Dalğa" qrupunu yaradır. 1992-ci ildə "Rovşən" musiqi məktəbini təşkil edir. 1990-cı ildə Qopuz məktəbi adına bir saz metodu, 1994-cü ildə Aşıq havaları, 2011-ci ildə Qopuz məktəbini iki cildlə mükəmməl şəkildə və həmin iki cild Bakıda Elmlər Akademiyasının təşəbbüsü ilə "**Saz Məktəbi**" adına bir cildlə Folklor İnstitutu vasitəsilə çapdan buraxıldı. Ustad Çəngiz Məhdipur 100-dən artıq ləyaqətli saz ifaçı şagird yetişdirib. İspaniyada Folklor Festivalında birinci yerə layiq görüldü. Neçə-neçə Avropa ölkələrinə dəvət alıb və gözəl çıxışlar edib. Ustad bir neçə klassik aşıq havalarının da yaradıcısıdır.

- 1-Nəbatı gəraylısı
- 2-Qaradağ gəraylısı
- 3-Təbriz nisgili
- 4-Təbriz dübeytisi

HƏSƏN İSKƏNDƏRİ

Aşiq Həsən İskəndəri 1947-ci ildə Qaradağın Kallalı kəndində dünyaya gəlib. Aşiq Həsən bir neçə ustad aşıqlardan dərslər alıb. Ustad Şəhriyarın “Heydərbabaya salam” əsərindən və aşiq Qəşəmin şeirlərindən bir neçə kaset oxuyub və öz dediyinə görə, bir neçə aşiq havası da yaradıb. 1979-cu ildə İranda İslam inqilabı baş verən kimi aşiq Həsən sazını götürüb inqilabın bütün tədbirlərində fəal iştirak edib və ona görə İranda keçirilən festivalların bir çoxunun qalibi seçilib. Bu zəhmətinə görə də İranın hansı bir ölkədə tədbiri olubsa, Həsən İskəndərini o tədbirlərə göndəriblər. Onun xarici səfərlərindən bir neçəsinin adlarını çəkməyə bəzi bilirik: Azərbaycan, Yaponiya, Almaniya, İngiltərə, Fransa, Hollandiya, Çin, Özbəkistan, Qazaxıstan və s.

**AŞIQLAR: ƏRSƏLAN ZARƏİ, BULUD DEHQAN, BƏHMƏN
QURBANİ, ƏLİRZA İMANPUR, YUSİF MƏHƏRRƏMİ,
İBRAHİM KƏRİMƏDƏ**

ƏKBƏR BUZURG ƏMİN

Şair, yazıçı, yaradıcı Əkbər Büzürgəmin 1965-ci ildə Urmianın Əsgər xan məhəlləsində böyük əmin tayfalarının böyüyü Abbas kişinin ocağında dünyaya göz açıb. 1978-ci ildə İranda islam inqilabı baş tutandan bir neçə il sonralara qədər, saz və aşıqlıq qadağan olan zamanda Aşiq Əkbər sazla gizlindən-gizlinə azərbayc-anlıların mədəni məclislə-rinin bəzəyi olmuşdur. Mən bu aşiq şairdən çox danışmaq istəmirəm. Ona görə ki, Aşiq Əkbəri tanıtdırmağa ehtiyac yoxdur. Fəqət Aşiq Əkbər Büzürgəmindən bir bənd qoşma qulluğunuza çatdırmaq fikrindiyəm: “Bilənə bir tikə bəs eylər”.

Pərişan saxladı düzgün olanı,
Yaşatdı çirkini, sevdi yalanı.
Elinə, yurduna sadıq qalanı,
Yandırdı alovu, közü dünyanın.

SƏTTAR BABAYİ

Ürfan elmlər alimi, ustad Aşiq Səttar Babayi 1969-cu ildə Miyana mahalının Ağcaqışlaq kəndində dünyaya gəlib. Əvvəl ustadı Aşiq Hüseyn Əsədi olub və sonralar hər bir saz söz ustadı görüb onun sənətinə baş əyib və çalışıb ki, yenə də öyrəşsin. Hər zaman Aşiq Səttarı danışdırsan, yəqin ki, yenə deyəcək ki, yenə də öyrənirəm. Gözəl tar çalır, şeir yazır və bir neçə aşiq havası da yaradıb. Onlardan biri “Səttar müxəmməsi”dir. “Dədə Qorqud” aşıqlarının zil səsle oxuyan aşığıdır. Bir çox festivalların birinci yerinə layiq görülüb və qızıl medallar və diplomlar qazanıb.

HÜSEYN SAYI

Mahmudabadlı Aşıq Hüseyn Sayı 1965-ci ildə Təbrizin yaxınlığında Mahmudabad kəndində dünyaya göz açıb. Böyük babası Qarabağdan olan aşıq Hüseyn Sayı 2012-ci ilə qədər 55 kitab yazıb toplayıb. O, 55 kitabda 124 aşıq dastanını nəşr edib. Aşıq Hüseyn Sayının dediyinə görə, 46 formada aşıq şeiri yazılır və aşıq Hüseyn Sayıdan sual etdim: İranın

dədə və haqq aşıqlarının yaratdığı klassik aşıq havalarından nə bilirsen? Dedi: İki aşıq havasını Tufarqanlı aşıq Abbas yaradıb. Biri “İsfəhani”dir və biri də “Həmədani”dir. Bu havaları öz şeiri ilə deyə bilərəm. O havaları ustadımdan eşitmişəm. Dörd hava da Dirili Qurbani yaradıb: 1 Meydan şikəstəsi, 2 Üzüm dil şikəstəsi, 3 Qurbani şikəstəsi, 4 Daban şikəstəsi. Üç hava da Xəstə Qasım yaradıb: 1 Cığalı təcnis havası, 2 Ağə bəyi havası, 3 Sulduzu havası. Bu Sulduzu havasının o tay Azərbaycandakı Sulduzu havası ilə fərqi var. Sinəsində aşıq ədəbiyyatı dərya kimi dalğa vuran aşıq Hüseyn Sayının bir cığalı təcnisini qulluğunuza çatdırıram:

Nadanlar əlindən ağlayan könül,
Gün gələr çıxarsan a yazə bir gün.
Mən aşığam a yazə,
Əldə qələm a yazə,
Qəm çəkmə, dəli könlüm,
Sən çıxarsan a yazə.
Qədir molam Allah bir iş işləyə,
Əhli-dil dərđini o yazə bir gün.

Fərhad bu dünyada sevdi Şirin yar,
Alma əldə şirin doğra, şirin yar.
Mən aşığam şirin yar,
Şirin doğra, şirin yar.
Fərhadə çarə yoxdur,
Gər gəlməsə şirin yar.
Bisutunu yaracaqsan şirin yar,
Dumandan köçərsən a yazə bir gün.

"Hüseyn Sayı" fələk bir aya yazdı,
Günlər həftə oldu, bir aya yazdı.
Mən aşığam, bir aya
Bir surədə bir ay
Məcnun Leyli yarını
Düz gözlədi bir aya
İsmayıl şəninə gəldi bir aya
Kaş sən dərđini o yazə bir gün.

YUSİF HÜSEYİNZADƏ

Əsədulla oğlu Aşiq Yusif

Hüseynzadə 1965-ci ildə Əhərin

Vərzuqan mahalında Şallı kəndində dünyaya gəlib. Orta məktəbi o kənddə başa vurandan sonra Təbriz şəhərinə köç ediblər. 1989-cu ildə ailə qurandan sonra Kərəc şəhərinə daşınıb. Gənc yaşlarında Aşiq Əvəz İbadpura bir neçə il qulluq edib. Çox gözəl saz çalma qabiliyyəti olan Aşiq Yusif Hüseynzadənin saz ustadı Çirışanlı Hüseyn Əsədi olub. Gözəl şeirləri var. Aşiq Yusif Hüseynzadənin ana haqqında yazdığı bir qoşmanı qulluğunuza çatdırıram.

Baxıram şəklinə, kövrəklənirəm,
Gözümün yaşını süzürəm, ana.
Axanda gözümdən qanlı yaşlarım,
Olur böyük dəniz, üzürəm, ana.

Ölüm haqdı, ayrılığa nə çara?
Qarşında olmuşam mən üzü qara.
Hər zaman vurğunam sən kimi yara,
Neyləyim yox çara, dözüürəm, ana.

Heç vaxt unutmaram o şöhrət-şanı,
Fələk gözlərimdən axıtdı qanı.
Yusifəm, yolunda mən xanımanı
İstəsən verməyə, hazıram, ana.

ƏRSALAN ZAREİ

Aşiq Ərsalan Zarei hicri tarixlə 1959-cu ildə Vərzüqanın Köhnəli kəndində anadan olub. 1976-cı ildən Təbrizli Aşiq İsaya 5 il şagirdlik edib. Aşiq Ərsalan Zarei 1988-ci ildə aşıqlığa başlayıb. Aşiq havaları

haqqında sualıma belə cavab verdi. Dedi: Mən ustadlardan eşitmişəm ki, üzümdil şikəstəsini Aşiq Mikayılın ustadı aşiq Qəhrəman Əlabbas kəndli yaradıb. Qalan aşiq havalarını da başqa aşıqlar qədər bilirəm.

HƏSƏN NAMI

Balaban ustadı Həsən Nami İslam oğlu 1958-ci ildə Qaradağ mahalının Human kəndində dünyaya gəlib. 15 yaşından balabanı özünə könül yoldaşı seçib və bu sənəti ilə yaşamağı özünə xoşbəxtlik bilən Həsən Nami əvvəl atasından, sonralar əli çatan İranın ustad balabançılarından dərs alıb. Həsən Nami İranda balaban sənətinə bir yenilik gətirib və demək olar ki, balaban musiqisində bir inqilab edib. 8 pərdə çalınan balabana 2 pərdə də artırıb və 10 pərdə balabanda aşıqların çalıb-oxumaqlarına bir təzəlik gətirib və yeni bir yol açıb. Həsən Nami İranda 15 dəfə musiqi festivallarında birinci yerə layiq görülüb və qızıl medallara sahib çıxıb.

YƏDULLA NOVZÜHURİ

Aşıq Yədulla Novzühuri 1928-ci ildə Bəxşayısdə dünyaya göz açıb, və 1994-cü ildə Tehranın Nemətabad məhəlləsində ruhu əbədiyyətə qovuşub. Balacaboy bir aşıq idi. Mən 1974-cü ildə Tehranın Nemətabad məhəlləsində o ustadla tanış oldum, onda mənim 14 yaşım var idi və onun da bir xalı mağazası var idi. Hər gün günbatan zaman camaat işdən gələndə onun mağazası yığnaqlı olurdu. Bir neçə balabançalan, qavalçalan, şeir, musiqi və aşıq sənətini sevənlər o ustadın mağazasına toplaşardılar və o da onlarla söhbət edərdi. Çox gözəl səsi var idi. Hansı dastanı danışırıdıda, yerli-yataqlı danışırdı. Mən aşıqlığa başlayandan bir il sonra məni çağırır deddi: Ay bala, sən gözəl aşıq olarsan, aşıq sənətində çox sirlər var. Bu sənət böyük elmdir. Mən istəyirəm bu barədə sənə kömək eləyəm, sən hər gün gəl mənim yanına, mənim sinəmdə çox sözlər var, mən onları verim sənə və o sözləri özümlə aparmayım. Doğrudan da, elə dediyi kimi, sinəsinin bütün xəzinəsini pulsuz-parasız mənə bağışladı. Mən Tufarqanlı Aşıq Abbas və Gülgəzin dastanını o ustadından öyrəndim. Allah ona qəni-qəni rəhmət eləsin (amin).

QƏRBİ AZƏRBAYCANDA AŞIQ MUSIQİ MƏKTƏBİ

Qərbi Azərbaycanın aşıq musiqisinin başqa aşıq musiqi məktəblərindən fərqi ondadır ki, aşıqlar bu məktəbdə sazdan başqa, heç bir musiqi alətindən istifadə etmirlər. Bu məktəbin özünəməxsus bir neçə aşıq havası da var ki, Azərbaycanın heç bir yerində işlənmir. Mən o havaları bu məktəbin bir neçə ustad aşıqlarından öyrənib və o havaların adlarını da bu kitabda vermişəm. Amma Azərbaycanın klassik aşıq dastanları, Azərbaycanın hər bir cənnət guşəsində olduğu kimi, burda da eynidir. Amma oxunuş, çalınma və hətta sazlarının ləhcələri Şərqi Azərbaycandan və ya Zəngəndən və ya başqa şəhərlərdən fərqlidir. Urumiyanın qədim ustad aşıqlarının çoxunun sazında 9 sim olardı. Və o 9 sim 2 kökə köklənərdi. Üçü əl simi adlanardı hər üçü bir kökə və qalan altı simi bir səsə köklərdilər. O kökə də deyərdilər: **Rasta kök**. Aşıq sazını mahir çalanlar bilirlər ki, bu kökdə saz havalarının bir-birinə oxşarlığı çox olur. Mənim 1987-ci ildə ustad Aşıq Dərvişlə bir görüşüm oldu. Aşıq Dərvişə saz və havacat haqqında, dastanlar haqqında bir neçə sual verdim. O suallardan biri bu idi ki, dedim: Ay ustad! Sən bir "Misri" çaldın, bir "Yanık Kərəmi". Amma sazın kökünü dəyişmədin? Hər iki havanı da bir kökdə çaldın. Səbəb nədir? Axı o havaların hərəsi bir kökdədir. Dedi: Oğul! Mən də sən biləni bilirəm, amma Kərəmi çalanda kökü dəyişsəm, "Urmu" ləhcəsindən çıxar.

Elə bunun gözəlliyi də burasındadır. Sən öz işində ol. Sonra ustad dedi: Aşıq Şəhbazi! Sənə bir sualım var. Dedim: Ustad, buyur. Əgər əl-ayağım əsməsə, dilim dolaşmasa, bilsəm, cavab verərəm. Dedi: Mən əvvəl nə havası çaldım? Dedim: Ustad, əvvəl Koroğlunun Misri havasını çaldım. Dedi: Necə çaldım? Dedim: Ustad, lap gözəl. Dedi: Sən cavan oğlansan, hər şəhəri də gəzib dolanırsan və çox aşıqlar da görübsən. De görüm, Misri Koroğlusu havasına nə şeiri oxunur?

Dedim: Ustad! "Qoşma" şeiri, onbirlik. Dedi: Kim sənə deyib ki, Misri havasına qoşma oxunur? Dedim: Ay ustad! Gözümü açandan, aşıq musiqisini duyub düşünəndən elə belə eşitmişəm. Dedi: Aşıq

Dərviş ustadından eşidib ki, Misri havasına "divani" şeiri oxunur. Qədim ustadlar Misriyə divani oxuyardılar. Həqiqətən, mən bu sözə

lap mat qaldım. Düzü, nə eşitmişdim, nə də görmüşdüm. Dedim: Ay ustad! Divani şeiri Misri havasına düz gəlməz. Dedi: Oxuyubsan görəsən ki, düz gələr, ya yox? Dedim: Xeyr, ustad, oxumamışam. Dedi: Bəs niyə deyirsən olmaz? Dedim: Ay ustad! Sən bir bənd oxu, mən dərs alım. Ustad bir Misri çaldı, aşiq Ələsgərin (ələstidən bəli dedim əcəb xoş haldı yüküm) divani şeirini oxudu. Mən baxdım gördüm, həqiqətən, qoşmadan da gözəl alındı, hava şeiri, şeir havanı tamamladı. Dedi: Oldu? Dedim: Ustad! Həqiqətən, heyran qaldım. Dedim: Ustad! Mən bu hadisəni, inşallah, sənin öz adınla bir kitabda verəcəyəm. Dedi: Yazsan da sağ ol, yazmasan da. Ancaq mən dediyimi, bildiyimi sənə dedim. Mən qalxıb ustadın əlini sıxdım və yoluma davam durub gəldim.

QƏRBİ AZƏRBAYCANDA AŞIQ SAZI

Bu məktəbin sazında (13) pərdə var

1	7-si əsil pərdə
2	4-ü yarım pərdə
3	2-si zil pərdə, ya cavab pərdə

7 ƏSİL PƏRDƏLƏRİN ADLARI

1	Şeyx Xətayi	baş pərdə
2	Təcnis pərdəsi	kərəmi pərdəsi
3	Şah pərdə	
4	Şur pərdəsi	
5	Koroğlu pərdəsi	misri pərdəsi
6	Səmədi pərdəsi	
7	Ətək şah pərdəsi	

YARIM PƏRDƏ VƏ ZİL PƏRDƏLƏR

1	Təcnis pərdəsi ilə şah pərdəsinin arasında yarım pərdə var.
2	Şah pərdəsi ilə şur pərdəsinin arasında yarım pərdə var.
3	Koroğlu pərdəsi ilə səmədi pərdəsinin arasında yarım pərdə var.
4	Səmədi pərdəsi ilə ətək şahpərdənin arasında yarım pərdə var.
5	Ətək şahpərdədən sonra Şeyx Xətai pərdəsinin zil pərdəsi var.
6	Şeyx Xətai pərdəsinin zil pərdəsindən sonra təcnis pərdəsinin zili var.

QƏRBİ AZƏRBAYCANDA ƏN MƏRUF AŞIQ HAVALARI

1	Kəsmə divanı	15 hecalı divanı	Rasta kök üstə
2	Təcnis	11 hecalı qoşma	Rasta kök üstə
3	Qars havası	11 hecalı qoşma	Rasta kök üstə
4	Əmrəhi	11 hecalı qoşma	Rasta kök üstə
5	Gülşanı	11 hecalı qoşma	Rasta kök üstə
6	Taciri	8 hecalı gəraylı	Rasta kök üstə
7	Şəkər yazı	11 hecalı qoşma	Rasta kök üstə
8	Bəhməni	11 hecalı qoşma	Rasta kök üstə
9	Qoca əkbəri	11 hecalı gəraylı	Rasta kök üstə
10	Siyasda pol	11 hecalı qoşma	Rasta kök üstə
11	Tərəkəmə	11 hecalı qoşma	Rasta kök üstə
12	Əl araz	11 hecalı qoşma	Rasta kök üstə
13	Qurbəti	11 hecalı qoşma	Rasta kök üstə
14	Urmiya qurbətisi	11 hecalı qoşma	Rasta kök üstə
15	Hicran	11 hecalı qoşma	Rasta kök üstə
16	Gözəlləmə	11 hecalı qoşma	Rasta kök üstə
17	Aran gözəlləməsi	11 hecalı qoşma	Rasta kök üstə
18	Kəsmə kərəm	11 hecalı qoşma	Rasta kök üstə
19	Dol hicran	11 hecalı qoşma	Rasta kök üstə
20	Hələbi	8 hecalı gəraylı	Rasta kök üstə
21	Ağa xani	8 hecalı gəraylı	Rasta kök üstə
22	Ovçu gəraylısı	8 hecalı gəraylı	Rasta kök üstə
23	Cəmşidi	11 hecalı qoşma	Rasta kök üstə
24	Müsəlman kəşkülü	11 hecalı qoşma	Rasta kök üstə
25	Səməhi	11 hecalı qoşma	Rasta kök üstə
26		11 hecalı qoşma	Rasta kök üstə
27	Urmiya ruhanisi	11 hecalı qoşma	Rasta kök üstə
28	Misri	8 hecalı gəraylı	Rasta kök üstə
29	Sulduzi	8 hecalı gəraylı	Rasta kök üstə
30	Cığalı təcnis	11 hecalı qoşma	Rasta kök üstə
31	Duraxani	11 hecalı qoşma	Rasta kök üstə
32	Möhtərəmi	11 hecalı qoşma	Rasta kök üstə

33	Kəşkülü	11	Rasta Kök
34	qars	11	Rasta Kök
35	dir davani	11	Rasta Kök
36	bənday hicrani	11	Rasta Kök
37	xaçaxaldari	11	Rasta Kök
38	şahxətai divani	15	Rasta Kök
39	kəsmə hicran	11	Rasta Kök
40	urmu qarabağsi		Rasta Kök
41	nəsrullahi	11	Rasta Kök
42	araz basdi	11	Rasta Kök
43	şaqi		Rasta Kök
44	xoy əmrəhisi	11	Rasta Kök
45	urmu əmrəhisi	11	Rasta Kök
46	kəsmə kərəm	11	Rasta Kök
47	dubeyt	8	Rasta Kök
48	həmədən gərailisi	8	Rasta Kök
49	tərəkəmə gozəlləməsi	11	Rasta Kök
50	osmanlı şərqi	8	Rasta Kök
51	urmu şərqi	8	Rasta Kök
52	urmu ruhanisi	11	Rasta Kök
53	hərbi		Rasta Kök
54	narinci	11	Rasta Kök
55	bəhri divan	15	Rasta Kök
56	mohtərəmi	11	Rasta Kök
57	paşam koşdu	8	Rasta Kök
58	govçə gozəlləməsi	11	Rasta Kök
59	pənəhi		Rasta Kök
60	gərayli	8	Rasta Kök
61	şərrur	11	Rasta Kök
62	rəzzə gəraylisi	8	Rasta Kök
63	urmu gozəlləməsi	11	Rasta Kök

FƏRHAD OĞLU AŞIQ DƏRVIŞ VAHABZADƏ

Azərbaycanın hər bir guşəsində olduğu kimi, Urmiyə şəhərində və

kəndlərində də hər bir ailənin iki çörək bişirmə təndiri olardı. Biri həyətdə olardı, yayda, yazda o təndirdə çörək yapardılar, onun adına "təndirə sər" deyərdilər. Biri də evdə olardı, o təndiri də qış fəslində yandırardılar, o təndirə ev təndiri deyərdilər. Bir yay fəslə Fərhad kişinin xanımı təndirəsərdə çörək yapan zaman el-obanı dolaşan bir dərviş küçədən gəlib keçəndə hiss eləyir ki, bu həyətdən təzə çörək iyi gəlir. Dərviş gəlib bu qapını çalır. İçəridən bir qadın cavab verib deyir: Kimdir qapını çalan? Qapını çalan dərviş deyir: Ay bacı! Allah dərvişiyəm, çox acmışam, susamışam, Allah rızasına bir qədər mənə yemək-ichmək verin. Fərhad kişinin xanımı durub üst-başının ununu çırpıb gəlir qapını açır. Görür ki, çox nurani bir dərvişdir. Deyir: Dərviş baba! Əyləş o kölgədə, mən sənə yemək-ichmək gətirim. Fərhad kişinin xanımı tez gəlib bir süfrə açır. Sərin su, isti çörək, çay gətirib dərvişə verir. Bu ailənin beş qızı olur, anaları çağırub deyir: Qızlar, biriniz qaçın xalanızdan bir az pendirdən, süddən alın, gətirin, dərviş baba çörəyi yavan yeməsin. Bu qızlardan biri deyir: Ana, cavan oğlanlar küçədə dayanıblar, biz onların yanından keçəndə

sənin oğlun yoxdur? Ananın gözləri dolur. Deyir: Yox, baba dərviş, mənim bətnimə oğlan uşağı düşəndən 5 ay sonra uşaq ölü dünyaya gəlir və oğul uşağım qalmır. Dərviş baba deyir: Qızım, heç narahat olma, sən ki mənim qarnımı doyurdun, mən də sənin gülər üzünün, açıq süfrənin bərəkətinin ehtiramına dua edərim, tanrı sənə bir oğul verər. Çünki mən də çox əliboş dərviş deyiləm. Çağırır: Qızlar, gəlin bura. Qızlar gəlirlər. Dərviş baba əlini torbasına salıb qızların hərəsinə bir şirni verir. Qızların anasına da bir alma verib deyir: Qızım, bu almanı da sən bölüb ərinlə yeyərsən. Vaxt-vədə çatar, tanrı sənə bir oğlan verər. Ana deyir: Dərviş baba, əgər mənim oğlum olsa, ölməsə, adını Dərviş qoyacam, hər il də sənin nəzirini saxlıyacam. Dərviş baba deyir: Qızım, heç şəkk eləmə, tanrı sənə dünya şöhrətli bir oğlan verəcək. Sonra dərviş bunlardan ayrılıb gedir. Bu tərəfdən Fərhad kişi eşikdən evə gəlir. Fərhad kişinin xanımı bütün əhvalatı buna danışır. Fərhad kişi deyir: Ay xanım, niyə o dərvişi qonaq saxlamadın ki, mən də gələm o dərvişi görəim? Xanımı deyir: Çox dedim, amma qalmadı. Qızların hərəsinə bir şirni verdi, mənə də bir alma. Al bu almanı böl, yarısını sən ye, yarısını da mən, bəlkə bunda bir sirr var. Bunlar almanı yedilər. Vaxt-vədə gəlib başa çatdı. 1924-cü ildə Fərhad kişinin xanımından bir oğlan uşağı dünyaya göz açdı. Bu uşağın anası dediyinə əməl etdi və oğlanın adını Dərviş qoydular. Balaca Dərviş 12 yaşa çatmışdı ki, atasına dedi: Ata, mənə bir saz al. Atasını Fərhad kişi gördü oğlu Dərvişdə gözəl danışmaq qabiliyyəti var, hansı sözü, hansı dastanı eşidir, o dəqiqə mənimsəyir. Bildi ki, Dərvişdə haqq payı var. Atasını Dərvişə bir saz alıb göndərdi bir neçə saz ustadının yanına. Amma sözdə heç bir ustad görməyən Dərvişin sinəsi dərya kimi coşurdu. Dərvişin sinəsi elə bir yerdən alışmışdı ki, ancaq o odu söndürmək üçün elə o bulağın, o çeşmənin suyuna ehtiyacı vardı. O hansı bulaq idi? O haqq tərəfindən coşub gələn haqq kəlmələr və dastanlar idi. Nəhayət, 55 il sinəsinin üstündə sədəfli saz, qəlbində, dilində haqq kəlamını gəzdirən Fərhad oğlu Aşiq Dərviş Vahabzadə 65 ildən sonra 1993-cü ildə haqqa qovuşdu. Ruhunu şad olsun.

HİDAYƏT MEHRİ

Aşiq Hidayət aşiq Musa oğlu 1957-ci ildə Qoşaçayın Yazdan kəndində dünyaya göz açıb. Ustadlardan belə bir söz var ki, deyiblər: Ustad oğlu şagird olmaz. Ustad Aşiq Musa oğlu Aşiq Hidayət gənc çağlarında bir neçə il Aşiq Dehqanın və urmiyalı Aşiq Muxtarın şagirdi olub. Mən bir neçə dəfə Aşiq Hidayətin məclisində olmuşam, həqiqətən, Urmiya aşiq məktəbinin ən ləyaqətli aşıqlarındandır. Bütün dastanları çox yerli-yataqlı danışan aşıqdır. Gözəl şeir yazmaq və

şairlik istedadı var. Çox mənalı qoşma, gəraylı və divaniləri var. Heç yersiz deyil əgər desəm ki, Urmu məktəbinin hal-hazırda əgər 3 ustad aşığı varsa, o ustadlardan biri Aşiq Hidayət Musa oğludur. Bu sənətin və bu məktəbin klassik aşiq havalarının biri də bu ustadın əlindən qurtarıb qaça bilməz. Ləyaqətli sənət cəfəkeşlərinin haqqında bir kitab yazsam, yenə də o ustadların haqqı boynumuzda qalacaq. Nəhayət, Dədə Qorqudun bir duası ilə keçək ustad danışan bir dastana. Dədə Qorqud deyir: Heç vaxt dağlarınızdan qar üzülməsin. Mən də deyirəm: Aşiq sənətindən belə sənətkarlar heç azalmasın.

utanırıq. Anası deyir: Qızım, nə eləmək olar, oğlum olsaydı, onu göndərərdim, çarəm nədir? Bu zaman dərviş baba deyir: Qızım,

BABA LEYSANIN DASTANI SÖYLƏYƏNİ AŞIQ HİDAYƏT
MUSA OĞLU

Keçmiş zamanlarda Türkiyədən İsmayıl adında bir aşiq 12 şagirdi ilə Təbrizə gəlir. Bir "**DRAXDINDA**" – çayxanada çalışır-çağırır, gündən-günə bunun şagirdləri çoxalır. Bu aşiqın günə bir dövrünü çiçəklənir. Hər gün bu aşiqı dinləməyə gələn camaatın əlindən bu çayxanada iynə salmağa yer lımurdu. Camaat qapının ağzına qədər durub qulaq asırdılar. O zaman Təbrizdə Xoca Baba adlı varlı-karlı bir tacir varmış. Təzəcə dünyadan köçübmuş. Bu tacirin 17 yaşında Baba Leysan adında bir oğlu varmış. Bu oğlan hər gün anası ilə o draxdının qabağından keçib bazaradakı mağazasına gedirmiş. Bir gün görür ki, çayxananın qabağından keçməyə millətin əlindən yer yoxdur. Baba Leysan da durub baxır bu çayxanaya. Görür bir aşiqdır, o qədər gözəl çalib-oxuyur ki, bunun çalib-oxumağına heyran qalır. Baba Leysan hər gün bazara gedəndə bir saat, axşam qayıdanda da bir saat tez gəlib durur bu aşığa qulaq asır. Aşiq bir gün çalib-oxuyarkən Baba Leysan içəri girmək istəyəndə bunun çiyini toxunub aşiqın sazından bir teli qırdı. Aşiq çox hirsli qayıdıb Baba Leysana bir sillə vurur. Bu cavan oğlan daha burda qala bilmir, başını aşağı salıb çıxıb gedir. Evdə üzü üstə düşür, başlayır ağlamağa, yeri-göyü yoxdan xəlv eləyən böyük tanrıya yalvarır. Deyir: Ey yeri-göyü, ins-cinsi yoxdan xəlv eləyən kişi, mənə pay ver, mən gedim o aşiqın cavabını öz sənətimlə verim. Baba Leysan o qədər ağlayır-ağlayır ki, bunu yuxu aparır. Ağalar ağası Baba Leysanın yuxusuna gəlir. Deyir: Oğul! Dur, sənə pay gətirmişəm. Baba Leysan deyir: o nə paydır? Ağa deyir: Al bu şərbəti iç, bu, haqq payıdır. Bu paylardan hər adama qismət olmur. Baba Leysan şərbəti içir və qalxır ki, ağasına razılığını bildirsin, yuxudan ayılır. Baxıb görür gün gəlib günortanın yerinə. Amma bunun sinəsi dərya kimi coşur. Bilir ki, istədiyini ağası verib. Tez üzünü sirtür torpağa, ağasına şükür səcdəsi qılır və qalxır ayağa. Gəlir bazara, bir gözəl sədəfli saz alıb salır çiyinə və gəlir o Draxdına. Görür bu Aşiq İsmayıl çalib-oxuyur, bunun qılıncının dalı da kəsir, qabağı da. Bu zaman Baba Leysan saz əlində girir içəriyə.

Aşıq bu cavan oğlanı görəndə qah-qah çəkib gülür. Deyir: Oğlan! Dünən sazımın qulağını sındırdığına görə gedib bu gün mənə bir saz alıbsan? Baba Leysan sazını torbasından çıxarıb deyir: Yox aşıq, mən gəlmişəm sənin sazını alam gedəm. Yenə aşıq qah-qah çəkib gülür və deyir: Camaat, mənim sazımı alana baxın, heç utanmır. Sən haranın "cöngə"sisən gəlibsən "kəl" meydanına? Baba Leysan deyir: Çox hörmətsiz danışma, ya düş qabağa oxu, cavab verim, ya da sual verim cavab ver. Aşıq deyir: Mən hər sənin kimi uşaqlarla bağlaşıq, camaat mənə nə deyər? Səndə nə söz olar ki, mən də ona cavab verəm? Sən əgər düz deyirsənsə, bir kəlmə çal, oxu, mən də baxım görüm sən heç ağzın söz tutur, ya yox? Baba Leysan burda götürüb görək nə deyir.

Ərz eylərəm qulluğuna aşığın,
Ağam məni damənindən eyləmər.
Yeri-göyü, ərşi-kürsü yaradan
Həsən, Hüseyn, Mustafadan eyləmər.

Cənabi Əmirə Düldülü verən,
Cəhənnəmi görməz onları sevən .
Yetmiş iki şühədası dəfn olan
Hüseyn şahım Kərbəladan eyləmər.

Ərş üzündə mələkləri mahı-tab,
Bir gün olar, mah çəkilər erər ab.
Leysanın üzünə açılıbdı bab,
Din-imandan, o Qurandan eyləmər..

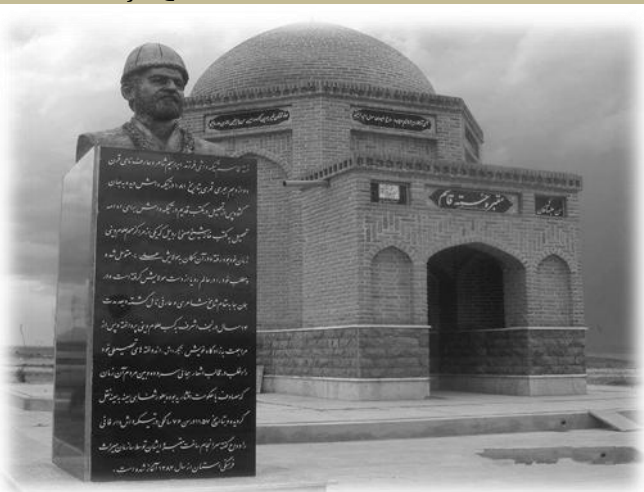
İBRAHİM SÜLEYMANI

Zeynal oğlu Aşıq İbrahim Süleymani 1951-ci ildə Qoşaçay şəhərinin Acırlı mahalının **Ozan** kəndində dünyaya gəlib. 15 yaşında Aşıq Bahar Əli Qoşaçaylıya şagird gedib. Sonra bir neçə il də Aşıq Şəmsulla və ustad Aşıq Hüseynin Namvəriyə qulluq edib.

TİKMƏDAŞLI XƏSTƏ QASIM: SÖYLƏYƏNİ AŞIQ İBRAHİM SÜLEYMANI

Xəstə Qasım
Tikmədaşda
Əhməd kişinin
ailəsində dünyaya
göz açıb.
Anadangəlmə iki
qıçı da şikəst olub.
Başında olan ağıl
da Xəstə Qasımı
dolandıra
bilmirmiş. Xəstə
Qasımın atası
Əhməd kişi çox
varlı-karlı olub.
Bu uşağın

sağalması üçün ətrafda olan bütün həkimləri gətirmişdi, amma bir çarə tapılmamışdı. Uşaq 7 yaşa çatmışdı. Əhməd kişi oğlu Xəstə Qasımı Ərdəbil şəhərinə o zamanın ali məktəbində dərs almağa aparıb onu məktəbin baş aliminə tapşırırmışdı. Bir il idi ki, məktəbin mollası Xəstə Qasıma dərs verirdi.

Amma Xəstə Qasımın başına bir söz girmirdi. Bayrama 40 gün qalırdı. Molla bunu çağırıb dedi: Ay bala, sən 40 gündən sonra gedəcəksən, amma heç bir şey öyrənmədin, bəs mən sənə dərs demirəm? Xəstə Qasım dedi: Ay baba, mən nə iş görüm, mənim öz əlimdə deyil ki. Mən də istəyirəm hamıdan baş olum, amma olmur, bacarmıram. Xəstə Qasım gəlib xələtindən bu fikrə düşdü ki, mən daha sabahdan məktəbə gedəsi deyiləm. Sabahdan məhərrəmlik başlanır, gedəcəyəm Ərdəbilin Şeyx Səfi Məscidində yalvaram o yeri-göyü yoxdan yaradana, Tanrıya, ya mənim ömrümü kəsə, ya da mənə şəfa verə. Xəstə Qasım səhəri gün gəlib Şeyx Səfi ziyarətghahında özünü saldı hücrələrin birinə, qıçlarını da bağlayıb başladı Tanrıya yalvarmağa. O qədər yalvardı-yaxardı ki, bunu yuxu apardı. Yuxuda gördü ki, bir nurani şəxs gəldi bunun başının üstünə. Dedi: Ay bala, burda niyə yatıbsan? Xəstə Qasım dedi: Baba, mətləbim var, o mətləbə görə gəlib burda bağlı düşmüşəm. Dedi: Oğul! Nədir sənin mətləbin? Dedi: Baba, iki qıçımdan şikəstəm, durub yeriyə bilmirəm. Aqlım da mənim -

sözümə baxmır. Heç nə başımda qalmır. Camaat içində xəcalət çəkirəm, baba. Bu nurani şəxs dedi: Bala, mənə tanıyırsan? Xəstə Qasım dedi: Yox, baba, mən səni ömrümdə görməmişəm, sən kimsən? Dedi: Oğul! Sən mənə çağırıydın, mən də gəldim ki, sənin mətləbini verəm. Dedi: Əlimdə neçə qab var? Xəstə Qasım dedi: 2 qab var, baba. Dedi: Bunların birinin içində eşq badəsi var, birinin içində elm badəsi, de görüm.....

hansı badəni istəyirsən? Xəstə Qasım dedi: Baba, hər ikisini istəyirəm. Xəstə Qasım badələri alıb içdi. İstədi ağasına razılığını bildirsin, baxdı gördü ki, heç bir kimsə yoxdur. 40 gün gecə-gündüz bu ziyarətgahda yuxulu qalandan sonra yuxudan ayıldı. Baxdı gördü ki, ayaqları sağ-salamatdır. Durub ayağa əşiyə çıxanda camaat bunu gördü. Bir anın içində şəhər bu xəbərlə doldu ki, bir uşaq Şeyx Səfidə şəfa tapıb. 7 yaşından 70 yaşına qədər hamı yığılıb gəldilər ki, görək bu uşaq kimdir? Mollalar, müəllimlər hamıdan qabaq gəldilər ki, görək bu oğlan ağzın açıb nə deyəcək. Bu zaman bir nəfər ayağa qalxıb dedi: Oğlan, bu camaat gəlib səni görməyə, nə görübsən de, qoy bu millət eşitsin. Burda Xəstə Qasım görək nə deyir:

Barat gecəsində gəlib üstümə,
Tərəhhüm olunub kainat mənə.
İki mələk gördüm nur dirəkləndi,
Nəməyan olundu afitab mənə.

Çağırıdım mollamı, dada yetişdi,
Ərənlər əlilə badə yetişdi.
O ərşi-ələdan səda yetişdi:
Oğul, qalx ayağa, ver cavab mənə.

Əzəldə oxudum ismi-xudanı,
Dilimdə zikr oldu haqqın kəlamı.
Mübarək dəstində büllurdan camı,
Ağam lütf eylədi iki ab mənə.

Xəstə Qasım deyər dəsti-rast ldum,
Şah əlindən içib məsti-məst oldum,
Dəxil düşdüm Şeyx Səfidə bəst ldum,
Orada verdilər dörd kitab mənə.

SƏTTAR BƏRAZİŞ

Məhəmməd Əli oğlu Aşıq Səttar Bəraziş 1977-ci ildə Qoşaçay şəhərində dünyaya gəlib. 12 yaşında Aşıq Hidayət Musa oğlunun yanında saz-söz dərsi almaq və aşıqlığın sirrlərini öyrənmək üçün o ustadın qulluğunda olub. Ali təhsil almış bu cavan aşıq elektrik mühəndisidir. Mən bu cavan aşıqla Qoşaçayda tanış oldum. Danışığından, sözündən, söhbətindən bildim ki, cavan aşığımız Aşıq Səttarın gələcəyi çox parlaqdır. Bir gün söhbət edə-edə bazarı, şəhəri dolanırdıq. Yorulandan sonra döndük bir küçəyə, bir qapının zəngini çaldı, dünyagörmüş nurani bir ağbirçək ana gəlib qapını açdı. Aşıq Səttar dedi: Ana, qonağımız Tehrandan gəlib. İran aşıqlarının başçısıdır. Disketlərdə görübsən, Aşıq Səlcuq Şəhbazidir. Anası dedi: Qonaq yox, oğlum! Sənə çox demişəm, aşığa qonaq deməzlər. Aşıqlar xalqın seçilmiş övladlarıdır. Xalqın övladları bütün evlərin əzizidirlər, çox xoş gəlib. Aşıq Səttarın anasından belə arifanə kəlmələr eşidəndə dilim tutuldu, bilmirdim nə deyim. Naçar qaldım, dilim tutar-tutmaz sözdən-mözdən bir az quraşdırıb dedim. Bu zaman gördüm Aşıq Səttar durdu, bir sandıq kitab gətirdi. Dedi: Ustad, bax bu kitablara. Dedim: Aşıq, mən elə bu kitabların şəklinə.....

toylarına gedirəmsə, toydan sonra yaşlı adamlarla danışiram. Axtarıram, itib-batan dastanları, sözləri sinələrdən yığıb dəftərə köçürürəm. Gəlib evdə oturub o dastanları sahmanlaşdırıram. Dedi: Mən bu işi hər adama demirəm, çünki sən bu sənətin sahibisən, ona görə sənə deyirəm və səndən xeyir-dua istəyirəm. Dedi: Mən istəyirəm bu topladığım dastanları bir kitab edəm. Dedim: Hansı dastanları hazırlayıbsan? Dedi: "Qulam Heydər və Sənubər", "Seyidi qızıl tel Pəri", "Qərib və Şahsənəm", "Nəcəf və Pərzad", "Kürdoğlu və Mehri Dildar", "Məhəmməd xan Gərgərli". Dedim: Aşıq, bu dastanları gələcəkdə xalqımız oxuyar, inşallah. İndi de görüm, sinədə neçə dastan gəzdirirsən? Dedi: Aşıq, 5 dastanı lap yerli-yataqlı danışaram, amma yaşıam az olduğuna görə yaşlı və ustad aşıqlar olan yerdə danışmaram, bu utancaqlıq mənim başıma bəla olub. Dedi: Azdan-çoxdan şeir də cızmaqara eləyirəm. Dedim: Bir neçəsini oxu görüm. Bir neçə qoşma, gəraylı oxudu. Gördüm, həqiqətən, çox gözəl təbə malikdir. Hərtərəfli şeir yazıb. Hər nə axtardım bir nöqsan tutam, aşığa poz verəm, əlim boşa getdi. İndi mən burda cavan aşığımız, Aşıq Səttar Bərazişin bir qoşması ilə sizi tanış edirəm:

İnsan oğlu, haram səni tutmasın,
Haqq evinə düz qədəmin at ha at.
Yol vermə sinənə buxlu həsədi,
Qırx doqquzu o şeytana at ha at.

Qurban kəsdim Xəlil kimi Minada,
Həqqə daxil düşdüm Turi Sinada.
İki rükət namaz qıldım Sinada,
Haqqa sarı ayaq atdım çat ha çat.

Aşıq Səttar, din yolundan keçginən,
Abi-kövsər al əlindən içginən,
Qiyamətə bir gözəl don biçginən,
Halal sənət sazı sözə qat ha qat.

AŞIQ RİZA PUYƏNDƏ

Aşiq Riza Puyəndə Oruc oğlu 1947-ci ildə Urmiyanın Kəhriz kəndində dünyaya gəlib. Ustadı Aşiq Lutarumanlı, İsmayıl Bəhrami, Əli Riza Vahidi olub. Aşiq Rizanın dediyinə görə, ən azı 30 dastan bilir. Toylara tək sazla gedir. Aşiq Rizadan soruşdum: Hansı havaları toylarda çox tələb edirlər? Dedi: Urmiya havalarından ən çox "Cəmşidi"ni, "Dalan" və "Hicranı" havalarını çox tələb edirlər. Aşıqdan xahiş etdim ki, "Şah İsmayıl" dastanını Urmiyada necə danışılar, mənə danış. O da danışdı. İndi bu dastanın Urmu variantını da oxuyun.

ŞAH İSMAYIL DASTANININ URMİYA VARIANTİ

Bəli, ərz olunsun ağaların xidmətinə, Qəndəhar qədim İranın paytaxtı olub. O zaman İranın şahı **Əslan Şah** əyləşib təxti-səltənətdə, bütün vəzirlər, vəkillər şəxsiyyətli, səlahiyyətli, vəzifəli şəxslər şahın dövrəsində cəm idilər. Vəzir baxdı gördü ki, şah çox bikefdir. Vəzir dedi: Şah sağ olsun! Kef bizdə, damaq bizdə, bu gözəl İran bizdə, dörd fəsil bir məmləkət, borcumuz yox, tamam ölkələrdən bac-xərac alırıq, bunun nə qəmi var? Şah dedi: Vəzir, söz o deyil. Vəzir dedi: Şah sağ olsun, bəs nədir? Şah dedi: Vəzir, mən öləndən sonra bu camaatın əlindən kim tutacaq? Bu fağır-füqərayə kim rəhm edəcək? Vəzir baxdı gördü şah övladsızlıqdan bu sözləri deyir. Dedi: Qurban! Bizlik nə var ki? Bir də Allahın qapısı hər zaman açıqdır, bu insanlardılar ki, Allahı unudurlar. Vəzir dedi: Şahım! Bundan belə sən də gəl bu yoxsul adamların əlindən tut, körpülər saldır, məktəblər saldır, bəlkə, allahın bu əməldən xoşu gələ, sənə bir övlad verə. Şah bu işləri gördü. Bir gün aləmi-röyada gördü ki, bir dərviş gəldi dedi: Sənin bu ruzi-niyazın Allahın dərgahında qəbul olundu, al bu almanı, apar xanımınla ye. Gətirib almanı soyub-baxsam, gərək bir ay sizdə qalam, biz nə qədər burda oturacağıq ki? Dedi: Bu kitablar dastanlardır. Mən 7 ildir hansı kəndin, şəhərin

həyat yoldaşı ilə yedilər, qabığını da verdilər tövlədə madyan at yedi. Şahın xanımının vədəsi çatıb 9 ay 9 gün 9 saat başa çatanda şahın xanımından bir oğlan dünyaya gəldi, bu oğlanın adını Şah İsmayıl qoydular. Madyan at da bir hələ indiyə qədər minən olmayıb. Dedi: Lələ, get atama de ki, oğlun istəyir at minə və ova çıx. Lələ gəlib şahə xəbər verdi, şah da icazə verdi. Lələ şikara lazım olan əşyaları hazırlayıb, 50 əsgərə də əmr verdi ki, hazır olsunlar. Lələ dedi: Biz şikara çıxırıq, hər kəs Şah İsmayıl şikar vurub gətirsə, şikarın ağırlığında ona qızıl-gümüş verəcəyəm. Bunlar oylağa gəldilər və hərə bir ovun dalınca getdi. Şah İsmayıl da Qəmərdəyinin başını çevirib sağ tərəfə getdi. Bir qədər gedəndən sonra gördü ki, bir ceyran otlayır. Amma bu ceyran adi ceyrana oxşamır. Bunun kürəyində xalça, boynunda boymaq var. Şah İsmayıl dedi: Mən elə bu ceyranı tutacağam. Şah İsmayıl Qəmərdəyi saldı bu ceyranın dalınca, ceyran çox dərədən-təpədən aşib getdi girdi bir çadıra. Bu çadır kimin çadırı ola? Türkman xanının qızı Gülzar xanımın. Gülzar xanım baxdı ki, bunun ceyranı qan-tər içində gəldi girdi çadıra. Bildi ki, ceyranı qovan var. Dedi: Dayə! Çıx gör kimdir mənim ceyranımı bu hala salan? Dayə dedi: Xanım, bir adi ovçudur. Xanım qəzəbindən üstü-başı açıq çadırdan çıxdı, çıxan kimi gözü Şah İsmayıl sataşdı. Şah İsmayılın da gözü sataşdı qıza. Sanki hər ikisini ildırım vurdu, bir-birinə aşiq oldular. Bunlar bir birlərinə aşiq oldular. Qızın ağzı söz tutar-tutmaz oğlana dedi: Oğlan, sən heç qorxmadın mənim ceyranımı bu hala saldın? Şah İsmayıl dedi: Xanım, mən deyirsən? Qız dedi: Bəli. Şairlər gözəl deyiblər: "Adam bir eşqdən, bir də qəmdən şeir deyər". Bu zaman Şah İsmayılın sinəsi dəmirçi kürəsi kimi alışıb yandı. Burda görək qıza nə deyir və qız Şah İsmayılə nə cavab verir.

Şah İsmayıl

Qova-qova bir ceyranı gətirdim,
Nagahdan göründü nuri-didarın.
Səni gördüm düşdüm qəm daryasına,
Sinəm üstən çəkdi atəşi narın.
İtirdin ceyranı? buldun maralı,

Yalnızsan? Yoldaşın burda var yeri.
Bir yolçunun yolu düşsə bağbana,
Alar o bağbandan bir nübar yeri.

Şah İsmayıl

Təbib istəyir ki, halımı bilə,
Axıdıb göz yaşım döndərmə selə.
Tanrı, qismət elə Şah İsmayıla,
Bir də gəlib görüm gül üzlü yarı.

Gülzar xanım

Bəri gəl, bəri gəl, ömrümün barı,
Səni görüb artdı könül qubarı.
Sənə qurban kəsım mən gülüzarı,
Bir gecə mehmanım ol anan yeri.

ƏHMƏD ƏSƏDİ

Əhməd Əsədİ 1986-cı il Urmuda mədəni bir ailədə anadan olub, atası və anası yazıçıdılar. İlk, orta və ali təhsilətını həməən şəhridə bitirdi. 2000- ci ildə ÇEVRƏ Məhəndislik sahəsində Urmu Daneşqahından qazanıb. Aşiq ədəbiyyatı sahəsində geniş araşdırmalar, məqalələri və yazıları müxtəlif qəzetlərdə və İnternet səhifələrində yayılmışdır. Bir çox Aşıqlar və şairlər ilə elmi müsahibələr etmiş və onların bir çoxun nəşr edə bilmişdir. Aşiq havaları haqdada geniş məlumat

əldə etmişdi. Əhməd Əsədİ Gərbi Azərbaycan aşıqlarının bir çoxu ilə əlaqə qurub və olardan çoxli sözlər öyrənib. Folklor şünas Əhməd Əsədİ iki dəyərli kitabında müəllifidi.

1- ATALAR SÖZÜ

2- QIZ ÇOCUĞU.

Şah sevən, Savə Həmədan Aşiq Musiqi Məktəbi ŞAHSEVƏNLƏRLƏ QISACA TANIŞLIQ

Şahsevən eli Səfəvi
hökumətinin ortalarından,
yəni Qızılbaşlar dağıldıqdan
sonra, İranın siyasi-mədəni
sahələrində böyük rol
oynamışlar. Bu el Səfəvi
dönəmi, Şah Abbas
zamanından bəri Qacarlara

qədər, Muğan, Əraq və İranın mərkəzində köçkün və qaçqın halda
yaşayıblar. İndi tanıdığımız mərkəzi İranda Şahsevənlərin mühitləri
ibarətdir.

1. Savə mahalı, Nuran, Qarağan, Zərəndiyə, iki yüzdən artıq
kənddən.
 2. Qum mahalı, Cəfəriyyə, Xəlicistan, on beşdən artıq kənddən.
 3. Tehran mahalı, İslam şəhər, Nemətabad, Vəsfə nar, Çar döngə,
Həsən Xan Qalası, iyirmidən artıq kənddən.
 4. Kərəc, Şəhriyar, Sultanabad, Əkbərabad, Həşgird, Savic bulaq,
İştahard, yüzdən artıq kənddən.
 5. Həmədan mahalı, Qürvə, Rəzən, Gərus, Avəc, yüz əllidən artıq
kənddən.
 6. Ərak mahalı, Komican, Qormehin, Məlayer, Fərahan, Təfriş,
Rudbar təfriş, iki yüzdən artıq kənddən.
 7. Qəzvin mahalları, Boyun zəhra, Abıgərm, altmışdan artıq kənddən.
- Bu ellərin aşığılları illər boyu xalq içində qurulan toy- düyünlərdə,
məzhəbi şənliklərdə saz əllərində, dillərində türk sözü, türk ellərinin
adət-ənənələrini, folklorunu yayıb qorumaqdadırlar. Bu aşığıllar türk
dünyasında söylənən dastanları, şeirləri və dastanlarda deyilən
inamları indiyə kimi ellərin içində yaşatmağa nail olublar. Qum və
Savə mahallarında saza - **çögür** və qavala da - **dəf** deyirlər. Bu
mahallarda aşığıllar toylara iki və bəzən bir aşığılla gedirlər. Bəzi
aşığıllar çögür və balabanla, bəzən də həm balaban, həm də qavalla
toylara gedirlər. Aşığıllar toylarda hekayə və hekayəli şeirlər
Gülzar xanım

oxuyurlar. Toy-düyün açıq havada olsa, zurna və döhlül də aparırlar ki, camaat rəqs eləsin. Bunun səbəbini mənə Aşiq Günəş belə dedi: Bizim çögürün, balabanın, zurnanın və hətta qavalımızın da ruhiyyəsi elə bizim xalqın ruhiyyəsi ilə birdir. Bizim bu bölgənin türkləri köçəri olduqlarından, daim yer dəyişdiklərindən dağlarda, qayalarda, yaşıllıqlarda olmalarına baxmayaraq, ruhən qütbətdə yaşayıblar. Ona görə də bu havalar dərddi və qəmlidir. Aşiq Günəş dedi: Bizim çögürün təməli "**Şur**" kökündədir. Bizim ən şən havamızda da dərddi, qəmi hiss etmək olur. Ustad Tilimxan deyir ki:

Ay ağalar, heç kim qərrib olmasın,

Qəribin naləsi dağı yandırar.

Bülbül əgər ayrı düşsə gülündən,

Nalə çəkər bütün bağı yandırar.

Qum və Savə aşıqları məclisi **Şah Xətai** havası ilə açırlar. Bu Şah Xətainin Dədə Qurbaninin yaratdığı Şah Xətai ilə fərqi var. Hər iki hava ruhani pərdəsinə köklənir. Amma melodiyaları tamam başqadır. Qurbani yaradan Şah Xətaiyə qoşma oxunur, amma Şahsevənlərin Şah Xətəisinə gəraylı şeiri oxunur. Mən çox axtardım görəm ki, bu havanı yaradan kimdir. Nə Qum, nə də Savə aşıqlarından onun tarixini və yaradanını bilən olmadı. Hər aşiq bir söz dedi. Bu məktəbdə Şah Xətaiyə oxunan çox məşhur bir gəraylı şeirini qulluğunuza çatdırıram:

Xoş günlərdə, toy-bayramda,

Oxur sazın çalar aşiq.

Sazınan məclisə girər,

Bir xoşluğu salar aşiq.

Aşiq söylər şəriətdən,

Təriqətdən, mərifətdən.

Ayrı düşməz həqiqətdən,

Doğru yolda qalar aşiq.

Aşiq mərd oğlana söylər,

Namərdin bağırını teylər,

Haqqın sözün bəyan eylər,

Haqdan ilham alar aşiq.

ŞAH SEVƏN AŞIQLARININ MƏRUF DASTANLARI

1	Koroğludan 11 dastan	Koroğlunun dastanları
2	Xəstə Qasım	Telli Xanım
3	Savəli Tilimxan və Mehri xanım	Dəli Eyvaz
4	Şirin və Birçək	Cəfər paşa
5	Bəhram və Güləndam xanım	Keçəl Həmzə
6	Xan Mahmud və Nigar xanım	Durna xanım
7	Şah İsmayıl	Dəmirçi oğlu
8	Qərib və Şahsənəm	İstanbul dastanı
9	Vərqə və Güləndam	Koroğlunun qocalığı
10	Məsum və Diləfruz xanım	Aşıq Cunun
11	Tahir Mirzə və Zöhrə	Toqat səfəri
12	Abbas Tufarqanlı və Gülgəz pəri	
13	Qurban xan və Pəri xanım	
14	Xan Kəlbi və Hurizad xanım	
15	Xan İmrah və Səlbina	
16	Əsli və Kərəm	

ŞAH SEVƏN AŞIQLARININ HAVALARI

1	Yorğun kələkəsi
2	Yellə kələkəsi
3	Küsələr kələkəsi
4	Köç kələkəsi
5	Güney kələkəsi
6	Dəvə zəngi kələkəsi
7	Şiraz kələkəsi
8	Yol kələkəsi
9	Yekə bağ kələkəsi
10	Yurd kələkəsi
11	Alçaq uca kələkəsi
12	Şikəstə

13	Zərgəri
14	Yetim zərgəri
15	Dubeyti
16	Şah Xətai
17	Kərəm havası
18	Kəsmə
19	Türkman havası
20	Mehtər xanı
21	Həştərxanı
22	Rudbar havası
23	Osmanlı havası
24	Şeyx səlman havası
25	Səngəg mərəğeyi havası
26	Qaraqan havası
27	Gəraylı havası

ÇÖGÜRDƏ PƏRDƏLƏRİN ADLARI

ÇÖGÜRDƏ (17) PƏRDƏ VAR

1	Yeddisi Əsil pərdə
2	Altısı Yarım pərdə
3	Dördü Cavab pərdə

YEDDİ ƏSİL PƏRDƏLƏRİN ADLARI

1	Baş pərdə
2	Koroğlu pərdəsi
3	Şah pərdəsi
4	Zərgəri pərdəsi
5	Keçmə pərdəsi
6	Kəllə pərdəsi
7	Ayaq pərdəsi

ZƏNCAN AŞIQ MUSIQİ MƏKTƏBİ AŞIQ RÜSTƏM ƏLİ XƏLƏFİ

Qardaşəli oğlu Aşiq Rüstəmli Xələfi, 1938-ci ildə Zəncanın

Qaratəpə kəndində anadan olub. Zənganın bir neçə ustad aşıqlarından bir neçəsinin adlarını çəkməli olsaq, onlardan biri Aşiq Əli Xələfidir, biri Aşiq Mirzəli Xudayidir, biri də Aşiq Səttar Xudayidir. Bu ustad aşıqların adını hər yanda fəxrlə çəkə bilərik. Ustad Aşiq Əli Xələfi Zəncan mahalında klassik aşiq dastanlarını çox ustalıqla danışan bir aşıqdır. Aşiq Əli 15 yaşında Ligahli ustad Aşiq Rəsul İsmixanlıya 8 il şagirdlik edib. Aşiq Əli 25 yaşında ustad silləsi məqamını qazanandan sonra bir sədəfli saz sinəsinin üstündə və sinəsi sözdən dərya kimi ləpə döyə-döyə Zəncanın və onun ətraf kəndlərinin

toylarında çalıb-çağırır. Bu ustadın xeyir-duası ilə yüzlərlə gəlin bəxt evinə qədəm qoyub. Ustad Aşiq Əli Xələfinin Zəncan şəhərində böyük bir aşıqlar çayxanası var. O çayxanada Zəncanın aşıqlarını öz başına toplamışdı, amma əcəl bu ustada da 74 ildən artıq yaşamaq imkanı vermədi və ustad aşiq Əli 1391-ci ildə dünyasını dəyişdi.

ZƏNCAN VARIANTI SÖYLƏYƏN AŞIQ ƏLİ

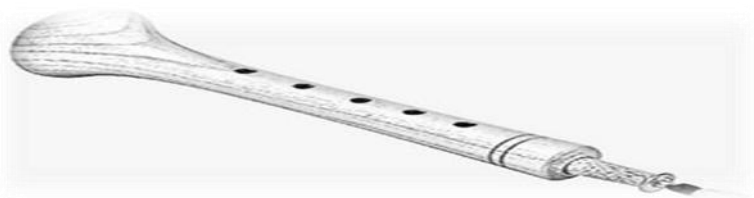
Zəncanda çox zəngin mal-dövlətə sahib olan bir tacir var idi. Bu tacir bütün dünyanın şəhərlərin gəzib dolaşmışdı. Bütün şəhərlərin adlı-sanlı tacirləri Xoca Macılı tanıyırdılar. Tufarqan mahalında Xoca Macıl xeyir əməlləri ilə camaatın arasında barmaqla göstərilirdi. Xoca Mayılın Abbas adında bir oğlu var idi. Abbasda olan ağıl-kamal ata-anasını heyran qoymuşdu. Xoca Mayıl bir gün oğlunu çağırıb dedi: Oğul, mən İstanbul şəhərində olanda bir dərvişə rast gəldim. Mənim əlimin içinə gözü düşəndə, çox heyrətlə durub dayandı və mənə dedi: Sənin qismətində çox ağır bir gün görürəm. Amma sənin ailəndə bir dürlü matah var. O haqq tərəfindən bir məqama çatacaq ki, necə ki dünya var, o aləmə gün kimi işıq saçaacaq. Oğul, gəl səni göndərim mahalımızın ən ağıllı-kamallı bir alimindən dərs al. Abbas böyük alimlərdən dərs almağa başladı. Bir gün xəbər gətirdilər ki, Xoca Mayıl dünyadan köçüb, bu ayrılıqdan bir il sonra Abbasın könlünə gülşən bağlarını seyr etmək düşdü. Abbasın Qardaqalan adında bir dostu var idi. Ona dedi ki, gəl bir gülşən bağına seyrə çıxmaq. Bunlar gəlib güllü-çiçəkli bağda çox gəzib dolanandan sonra yorularaq uzanıb yatdılar. Çox yatandan sonra Qardaqalan yuxudan ayıldı, baxdı gördü ki, Abbas hələ yuxudan ayılmayıb. Çox dayandı, dedi, bəlkə, yorğundur, bir az da yatar, özü durar gedərik. Amma gün batdı, Abbas yenə də yuxudan qalxmadı. Başladı Abbası çağırmağa, hər nə çağırdı, yenə Abbas yuxudan ayılmadı. Naçar qalıb gəldi Abbasın anasına bütün əhvalatı danışdı. Abbasın anası bir neçə yaxın adamlarına da xəbər verdi və bunlar gəldilər gülşən bağına. Baxdılar gördülər ki, Abbas hələ də yuxudadır. Bir də çağırdılar, yuxudan durmadı ki, durmadı. Abbası götürüb gətirdilər evlərinə. Abbası bu halda görən anası üz-gözünü didib-dağıdırdı. Nə qədər həkim vardı gətirdilər, yenə də Abbasa bir çarə tapılmadı. Abbas yuxudan dura bilməzdi, çünki Abbasın ruhu ərənlər sərvərinin qulluğunda dərs alırdı. Abbas rüyada gördü bir şəxs dayandı bunun yanında, cibindən bir ayna çıxartdı, tutdu Abbasın üzünə dedi: Bax, gör bu aynada nə görürsən? Abbas dedi: Ağa, bir qəsr görürəm, onun minarələri qızıldan, ətrafı cənnət bağı, həyatında bir çarhovuz, içində sonalar, kənarında bir sərv ağacı və o

ağaca dayanan bir dünya gözəli, bütün ətrafına şölə saçır, ağa, o gözələ bu dəqiqə əlim çatmasa həlak olaram. Ağa dedi: Oğul, o gözəl Təbriz hakimi Məhəmməd xanım qızı Gülgəz Pəridir. Onu sənə və səni ona buta yazdım, mübarək olsun. Yuxudan ayılanda könlünün səsinə qulaq ver, gör o nə deyir, ondan başqa bir söz dilinə gətirmə. Ağa əlini çəkdi Abbasın başına, dedi: Oğul, sənə nə lazımdırsa, verdim, qalx ayağa. Abbasın da anası oğlunu bu halda görüb özünü həlak edirdi. Bir anda gördülər Abbas gözlərini açdı, ətrafa göz dolandırdı, gördü camaat bunun başının üstünü alıb və hamı ağlamaqdadır. Abbas ürəyinin səsinə bir qulaq asdı, gördü buna deyir: Abbas, yuxuda nə görübsən aç de. Abbas dedi: Ana, nə olub, camaat mənim başımın üstünə niyə toplaşıb? Anası dedi: Ay bala, sən iki gündür yuxudan ayılmırdın, de görüm sənə nə olub? Abbas dedi: Ana, mənə bir saz gətirin, mən sizə deyim mənə nə olub və mən nə görmüşəm. Göndərdilər qonşudan bir saz gətirdilər. Abbas götürüb burda görək camaata nə deyir:

Dünən gördüm xab içində
Düldülün minmişdi sərvər.
Xəbər aldım soraq tutdum,
Xəbər verdi bir Qəzənfər.

Dedim, aya, müəllimsən?
Dedi, əhsən, mükəllimsən.
Dedim, şaha, bəs sən kimsən?
Dedi damadı peyğəmbər.

Əlindən içərkən bada,
Sınəm gəlibdi fəryada.
Abbasam, ruzu cəzada,
Əl mənim damanı Heydər.

ZƏNCAN MAHALINA MƏXSUS AŞIQ HAVALARI

1	At üstü
2	Koroğlu
3	Ayaq şikəstə
4	Cahangiri
5	Döşmə
6	Eyvaz Koroğlu
7	Fərsağı
8	Fəttahi
9	Qaytarma
10	Kərəmi
11	Kallahı
12	Gəncə Kərəmi
13	Haleyli şikəstəsi
14	Xal-xal şikəstəsi
15	Xançobanı
16	Qafiyə kəllə kərəmi
17	Kəllə Koroğlu
18	Kəllə şikəstə
19	Kəsmə şikəstə
20	Kəsmə şikəstə
21	Orta şikəstə
22	Osmanlı
23	Sürütmə Şəhriyarı
24	Şikəstə
25	Tarım qafiyəsi
26	Tək ayaq
27	Vəlicanı
28	Yorğun Kərəmi
29	Meşkini
30	Zəncan Çayı

ZƏNCAN MAHALINDA AŞIQLAR

1	Aşiq Əli xələfi
2	Aşiq Mirzə Əli Xudayi
3	Aşiq Əvəz Xələci
4	Aşiq Pərviz Süleymani
5	Aşiq Səttar Xudayi
6	Aşiq Müslüm Əsgəri
7	Aşiq Mirzə ağa Süleymani
8	Aşiq Fərəc Muradi
9	Aşiq Qoç Əli
10	Aşiq Teyyub Süleymani
11	Aşiq Ramazan Xudabəndə
12	Aşiq Mənuçehr Süleymani
13	Aşiq Həsən Əbbasi
14	Aşiq Məhəmməd Əsədi
15	Aşiq Mirzə Əli Süleymani
16	Aşiq Mehdi Nəcəfi
17	Aşiq Əbi
18	Aşiq Yarməmməd
19	Aşiq Ərəb
20	Aşiq Mahmud Mərdəfkən

SƏTTAR XUDAYİ

Zəncan mahalının çox hörmətli ustad aşığı Aşiq Mirzə Əli Xudayinin oğlu Aşiq Səttar Xudayi 1958-ci ildə ustad bir aşığın ocağında dünyaya göz açıb.

Zəncan mahalının Kor-oğlu aşığı adını daşıyan aşiq Səttar İranda keçirilən festivalların hər hansına qatılıbsa, o festivalın qalibi olub. Zəncan aşiq musiqi məktəbinin ləyaqətli təmsilçisi olub. İranda bir aşiq tapa bilməzsən ki, o aşiq Zəngana gəlmiş olsun, aşiq Səttar onu qonaq aparmasın və ona süfrə açmasın. Deyirəm belə sənət və sənətkar başın ucaldan aşıqlar heç bir zaman nə edim, necə edimə düşməsin. Amin.

RƏMƏZAN XUDABƏNDƏLİ

İbrahim oğlu Aşiq Rəməzan 1966-cı ildə Əbəhərin Ərdalan kəndində dünyaya göz açıb. Aşiq Rəməzan lap gənc vaxtlarından aşiq sənətinə bağlı olub. Kəndlərində toy şənlikləri olanda balaca Rəməzan da toya gələn aşıqların sazı ilə bir neçə aşiq mahnısı oxuyarmış. Get-gedə, bəlkə də, elə toyların yarısını Rəməzana oxudarmışlar. Belə olanda Rəməzanın yaxın adamlarından və dostlarından Rəməzana məsləhət verirlər ki, ay Rəməzan, sənə Allah gözəl səs verib, sən niyə bir saz alıb özün çalıb oxumursan? Sən ki, bu toylara gələn aşıqların bir çoxundan gözəl oxuyursan.

Bəli, qismətinə aşıqlıq yazılan Rəməzan 1988-ci ildə bir saz alır. Heç bir ustada əli çatmayan Rəməzan, məcbur qalaraq ustad aşıqların diskini, kasetlərini alıb qulaq asır və özü də onlar kimi çalıb-oxuyur. Bir neçə ildən sonra bunun dostları xəbərdar olurlar ki, Rəməzan sazda çalır. Bir gün Rəməzanın yaxın dostlarından biri oğlunun toyuna Rəməzanı gətirir. Rəməzan bu toyu çox gözəl aparıb başa çatdırır. Bundan sonra dostları Rəməzana Aşiq Rəməzan deyirlər və bu gənc aşıq öz yaxınlarının toylarına aparırlar.

ZÜLFƏLİ CƏFƏRZADƏ (ƏSƏDİ)

Aşiq Zülfəli Əsədi 1955-ci ildə Sultaniyyənin Xeyrabad kəndində dünyaya göz açıb. 18 yaşından qaval çalmağa başlayıb. 15 il Aşiq Novruza və Aşiq Mahmud Abipura, Aşiq Eynulla Kakavəndə və aşiq Almas Rəşidiyə qaval çalıb. Aşiq Zülfəli Əsədi 33 yaşında ustadlarının xeyir-duası ilə aşıqlığa başlayıb. Hal-hazırda bu mahalın ən ustad aşıqlarından biri aşiq Zülfəli Əsədidir.

Bütün aşiq dastanlarının mahir bilicisidir. Səs də ki Əsədi tayfalarında Allah payıdır. Mənim bir neçə dəfə yolum o şəhərlərə düşüb həmişə o ustadın qonağı olmuşam. Çox üzügülər səxavətli, açıq süfrəli bir sənətkardır.

TÜRKMƏN BAXŞI ƏDƏBİYYATI

Türkmənlər Aşığa “baxşı” deyirlər. Türkmənlərdə baxşı kəlməsinin müxtəlif mənalı var. “Uyğurlar za-manı uyğur xəttini oxuya bilənlərə Bax-şı deyərmişlər. Çin türklərinin dilində baxşı pakşı kəlməsidir, yəni: ustad deməkdir. Hal-hazırda türkmənlər dütar musiqi aləti ilə çalib-oxuyana, musiqiçiyə baxşı deyirlər. Baxşılar əllərində dütar, “Dədə Qorqud”un adət-ənənələrini, şeirini, dastanını və bütün insani gözəllikləri qoruyub saxlayanlardır. Baxşılar bədahətən şeirə musiqi, və musiqiyə şeir yaradanlardır. Baxşılar çalan, oxuyan, dastan danışan, xalqın qəmli, kədərli günlərində qəminə şərik olan və şad günlərində xalqı şadlandıran insanlardır. Eli ilə ağlayan, eli ilə gülən adamlardır. Baxşı incəsənətin bütün sirlərindən xəbərdar olanlardır. Türkmənlərdə belə bir misal var deyirlər: “Dütarda çox möcüzələr var, bir dütarın gücü bir qoşundan artıqdır”. Türkmənlərdə belə bir dastan da var. Deyirlər, Şükür baxşının qardaşını əsir aparırlar. Şükür baxşı dütarın gücünə qardaşını düşmənin əsarətindən xilas edir. Eləcə də “Hacı Qulaq” dastanında xan, dütar çalanın əllərini kəsir ki, bir də dütar çala bilməsin. Bu zalım xanların, bəylərin qarşısında baxşılar da həmişə xalq ilə olublar.

FOLKLORŞÜNAS HUŞƏNG CAVID

Huşəng Cavid 1959-cu ildə Tehrandə dünyaya göz açıb. Mən Cavidlə 2008-ci ildə Tehranın Ərəs Baran musiqi mədəniyyət evində tanış oldum. Cavid tez-tez Tehranın radio və televiziyasında çıxış edir. Ona görə o, Tehrana gələndə bizim görüşümüz olur. Heç olmasa, bir-birimizə zəng çalırıq. İranın seçilib-sayılan aşığı ilə oturub durub. Aşıq musiqisini də əla bilir. Huşəng Cavid hər kəslə farsca danışsa da, mənimlə türkcə danışar. Cavid ömrünün çox hissəsini türkmənlərin şifahi xalq ədəbiyyatı ilə keçirib. Sənəti baxşılardan dastanları ilə, havacatı ilə, şeirləri ilə dərəcə kimi ləpə döyür. Cavid başdan-ayağa bir folklordur. Həqiqətən, mən

Cavidin türkmən musiqisi və baxşılar haqqında yazdığı kitablarını oxuyandan bəri bu fikir məndən heç əl çəkmir ki, Cavid bu yolda nə qədər zəhmətlər çəkib. Bu işə nə qədər vaxt ayırıb. Mən çox dütar çalanlarla söhbət etmişəm. Çoxları ilə festivallarda olmuşam. Amma mənə lazım olan, mənim axtardığım və dalınca gəzdiyim hərtərəfli məlumatı bir Caviddən başqa, kimsədə tapa bilmədim. Festivalların birində bir dütar çalan baxşı ilə bir az sənət haqqında söhbət elədik. Mənə dedi ki, bizim baxşılarda 500 dən artıq məğam var. Baxşılar havaya məğam deyirlər. Dastanları da çoxdur. Amma sənin suallarına mən yaxşı cavab verə bilmərəm.

Yaxşısı budur ki, sən Huşəng Cavidə tap, o bütün baxşılar olan şəhərləri və kəndləri qarış-qarış gəzib dolanıb və tamam baxşılarla oturub-durub, o, hər şeydən xəbərdardır. O, sənə nə lazım olsa, deyəcək. Mən dedim: Cavidlə yaxın dostam. Bilirəm, amma mən istərdim görəmə səndə nə var.

Mən Cavidlə görüşüb ona bir neçə sual verdim. O dedi: Baxşılar bütün havalara məğam deyirlər və bütün məğamları 4 dəstgahda oxuyurlar. Bəm məğamları birdən ta beşinci pərdəyə qədər. Bir az zil məğamları beşdən ta onuncu pərdəyə kimi. 11-ci pərdənin səsi çox zil səsdir. Dütarda ondan zil pərdə yoxdur və adına da təşnid deyirlər. Mən dedim ki, bizim sazda da o pərdə var, adına qarabaği pərdəsi deyirik. Biz bu səsdə havalara zil havalar, ya da Koroğlu havaları deyirik. Çox qədim zamanlarda aşıqlar buna sazın boğaz havaları deyirdilər. Caviddən Koroğlu haqqında sualım oldu. Mənim sualıma belə cavab verdi: Baxşılar Koroğluya Qoroğlu deyirlər. Baxşılardan Koroğlu ilə bağlı bir neçə havaları da var. Onlardan biri At çapar havasıdır. Bu havanı dütarla çalanda atın qaçışının, yorğa getməsinin səsi tamamilə anlaşılır. Bu havanın da yaranması burdan qalıb. Bir gün Koroğlunu xan tutub salır həbsə və Koroğlu Qıratın köməyi ilə həbsdən qaçanda xanın adamları xəbərdar olurlar. Qoşun düşür Koroğlunun arxasınca, amma heç bir at Qırata çata bilmir, xanın ox atanları oxla Koroğlunu və Qıratını vurmağa başlayırlar. Koroğlu ilə Qırata 18 ox vururlar. Bunlar al-qana boyanırlar. Burda Koroğlu başlayır Qırata yalvarmağa ki, Qırat, burda bir qeyrət göstər, məni çatdır Çənlibelə və Koroğlu burda At çapar məqamını yaradır.

BAXŞILARIN MUSIQİ ALƏTLƏRİ DÜTAR DÜTAR (9) HİSSƏDƏN HAZIRLANIR

1	Kasa	
2	Dəstə	(Sap)
3	Səfə	(Üz)
4	Pərdə	
5	Sim saxlayan	(Buynuz)
6	Dəstə xərəyi	
7	Üz xərəyi	
8	Qulaq	
9	Sim (Tar)	

Dutarın kasası və üzü tut ağacındandır, sapı (dəstəsi) ərək ağacındandır. Sim saxlayanı buynuzdan və pərdələri qədimlər bağırısaqdan olub, amma hal-hazırda plastik qətməsindən bağlanır. Xərəklər və qulaqlar tut, innab, ya girdəkan ağacından hazırlanır. Çalmağı da barmaqla çalınır.

Baxşılarda musiqisi dörd məqamda ifa olunur.

1	Təşdi
2	Nəvayi
3	Qırqılar
4	Müxəmməs

DÜTARDA (13) PƏRDƏ VAR DÜTARDA PƏRDƏLƏRİN ADLARI

1	Baş pərdəsi
2	Nəvayi pərdəsi
3	Yuqarqı açıq pərdəsi
4	Yuqarqı qiyamət pərdəsi
5	Eş pərdəsi
6	Gəngəzu pərdəsi.
7	Aşağı açıq pərdəsi
8	Türkmən pərdəsi
9	Uğurca pərdəsi
10	Göni pərdəsi
11	Aşağı qiyamət pərdəsi
12	Kiçi Şirvan pərdəsi
13	Əvvəli Şirvan pərdəsi

TÜRKMƏNLƏRİN ÇOX ADLI-ŞANLI BAXŞILARI

1	Corcani	Baxşı
2	Şükür	Baxşı
3	Qara Dallı Guqan	Baxşı
4	Yad	Baxşı
5	Məxtumqulu Qarlı	Baxşı
6	Hacı Qulaq	Baxşı
7	Qara Şair	Baxşı
8	Cabbar	Baxşı
9	Kor Qocalı	Baxşı
10	Yetək	Baxşı
11	Halı Niyaz	Baxşı
12	Çolaq	Baxşı
13	Dövlət Dordı	Baxşı
14	Qara Dallı Əmi	Baxşı
15	Durdi	Baxşı
16	Can Durdı Qıcaqçı	Baxşı
17	İllik	Baxşı

18	Bek Gülüli	Baxşı
19	Həmrah Qıcaqçı	Baxşı
20	Əli	Baxşı
21	Kərhal	Baxşı
22	Nobət Niyaz Baxşı 22 Çavdur	Baxşı
23	Qaradallı Bəg Qırdı	Baxşı
24	Kəlli	Baxşı
25	Allahverdi	Baxşı
26	Mamı	Baxşı
27	Quce	Baxşı

TÜRKMƏNLƏRİ BAXŞILARI VƏ AŞIQ SƏLCOQ ŞƏHBAZİ

- AŞIQ SƏLCUQ ŞƏHBAZİ,
- 2- SİRACƏDDİN BAXŞI,
- 3- BAŞIQARA BAXŞI,
- 4- BAXŞI MUSA CORCANI

AŞIQ SAZI BAĞLAYAN SAZBƏNDLƏR

1	Aşiq Mahmud	Təbrizli.
2	Aşiq Əvəz	Sarab Mahalı
3	Aşiq Hüseyn Əsədi	Çırışanlı
4	Aşiq Səlcuq Şəhbazi	Ağcaqşlaqlı
5	Elxan Məhəmmədi Miyanalı	Miyanalı
6	İmran Heydəri	Qələ Həsənxanlı
7	Çingiz Mehdiqur	Qaradağlı
8	Fərrux Mehdiqur	Qaradağlı
9	Böyük Ağa Vicudi	Təbrizli
10	Aşiq Sətar Babai	Ağca Qışlaqlı
11	Aşiq Əlixan Babai.	Ağca Qışlaqlı
12	Aşiq İbrahim Süleymani	Ozanlı
13	Mirxəlil Mirzəynallı	Urmiyəli
14	Qulam Xəliyli	Xoylu
15	Aşiq Təgi Lütfi	Xoylu
15	Aşiq Təgi Lütfi	Xoylu

SAZ BƏND İMRAN HEYDƏRİ

AŞIQ HEYKƏLİ

1973-cü ildə hər kim Təbrizdə Şah gölünə təşrif apar-saydı, parkın içində istər-istəməz gözü aşiq heykəlinə sataş-acaqdı. Bu heykəli Təbrizli Bəhrüz Hişm-ət 1972-ci ildə dəmir-dən hazırlayıb. İranda o tarixə qədər bir aşiq heykəli yaranmamışdı. Bir gün İran şahının qayınanası Şah gölünə gəlir və bu heykəli görür. Bu aşığın heyk-əlinin geyimindən xanımın xoşu gəlmir. O dəqiqə əmr verir ki, dəmir aşığı parkdan götürüb aparıb gizlətsinlər. İnqilabdan sonra heykəl tapılır. Amma bu cansız heykələ şəhərin heç bir yerində bir yer tapılmaz və heykəl şəhərin məsullarının bir çoxunun da xoşuna gəlmir. Bu yazıq dəmir aşiq bu günlər Təbriz nümayiş məntəqəsi adlı yerin gözdən kənar bir guşəsində zibillərin içində çürüməkdədir